

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XIV^{то} обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

LIV заседание, вторникъ, 11 януарий 1911 г.

(Открито отъ прѣдседателя г. д-ръ П. Ораховацъ, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Моля г. секретаря да провѣри отсъстващите г. г. народни прѣдставители.

Секретарь Д. Митовъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Никола Андрѣевъ, Георги Арабаджиевъ, Константинъ Батоловъ, Андрѣй Башевъ, Янко Божиловъ, Димитъръ Бончевъ, Константинъ Велиновъ, Недѣлко Вельовъ, Никола Георгиевъ, Йонко Гунчевъ, Георги Данаиловъ, д-ръ Стоянъ Даневъ, Василъ Димчевъ, Георги Динковъ, Кольо Добревъ, Байко Друмевъ, Владимиръ Дяковичъ, Никола Дяковичъ, Василъ Здравевъ, Никола Здравковъ, Юрданъ Ивановъ, Тодоръ Икономовъ, Мустафа Исмаиловъ, д-ръ Георги Калинковъ, Александъръ Каназирски, Димитъръ Каранашевъ, Георги Кермедчиевъ, Никола Коларовъ, Димитъръ Константиновъ, Рашко Маджаровъ, Димитъръ Маноиловъ, Илия Марковски, Василъ Милевъ, Минко Михайловъ, Тодоръ Михайловъ, Маринъ Ничовъ, Тодоръ Ноевъ, Георги Палашевъ, Стефанъ Палриковъ, Паскалъ Паскалевъ, Недко Пеневъ, Петъръ Пешевъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Драганъ Поповъ, Никола Поповъ, Станьо Пранджовъ, Стефанъ Родевъ, Иванъ Саллабашевъ, Иванъ Самарджиевъ, Коста Сидеровъ, Димитъръ Стефановъ, Георги Сукуровъ, Теодоръ Теодоровъ, Ивацъ Терзиевъ, Петъръ Тодоровъ, Христо Тоневъ, Александъръ Христовъ, Димитъръ Христовъ и Рангелъ Яневъ)

Прѣдседателъ: Отсъствуватъ 59 народни прѣдставители; има изискуемото се число, за да се смѣта засѣданието законно.

Съобщавамъ на Събранието, че прѣдседателството е разрѣшило отпускъ на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на троянския Илия Марковски — 2 дена; на пловдивския Янко Божиловъ — 2 дена; на османпазарския Байко Друмевъ — 5 дена; на шуменския Георги Сукуровъ — 2 дена; на провадийския Тодоръ Ноевъ — 2 дена; на карловския Станьо Пранджовъ — 6 дена; на хасковския Никола Андрѣевъ — 2 дена; на провадийския Петъръ Тодоровъ — 3 дена; на горнеорѣховския Коста Сидеровъ — 2 дена; на провадийския Юрданъ Ивановъ — 3 дена; на брѣзовския Иванъ Терзиевъ — 5 дена; на кулския Недѣлко Вельовъ — 10 дена;

на чирпанския Кольо Добревъ — 2 дена; на севлиевския Петъръ Пешевъ — 2 дена; на радомирския Димитъръ Константиновъ — 2 дена; на пловдивския Александъръ Христовъ — 1 денъ.

Освѣтъ това, искатъ разрѣшение отъ Народното събрание за отпускъ слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители:

Еленскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Драганъ Поповъ иска 3 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Карнобатскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Тодоръ Икономовъ иска 3 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Айтоскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Кермедчиевъ иска 6 дена отпускъ по болестъ. Прилага медицинско свидѣтелство. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши този отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Плѣвненскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Андрѣй Башевъ иска да му се разрѣши отпускъ до 22 тозъ мѣсець, защото, по рѣшение на Народното събрание, е назначенъ въ комисията по опрѣдѣляне на обезщетението на пострадавшитѣ на 28 февруарий мила лата година въ Русе и трѣбва да участвува въ тази комисия.

М. Златановъ: Нѣма нужда отъ това — той е на служба.

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се смѣта отпускътъ му включително до 22 този мѣсець, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Орѣховскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Никола Дяковичъ иска безсроченъ отпускъ по болестъ. Прилага медицинско свидѣтелство, отъ което се вижда, че боледува отъ бронхитъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши 15 дена отпускъ и, ако стане нужда, да му се продължи отпускътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Босилеградският народен прѣдставител г. Константинъ Велиновъ иска сѣщо така безсроченъ отпускъ по болестъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши 15 дена отпускъ и, ако стане нужда, да му се продължи отпускътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Добришкият народен прѣдставител Г. Муштафа Исмаиловъ иска 25 дена отпускъ по болестъ.

А. Екимовъ: Има ли медицинско свидѣтелство?

Прѣдседателъ: Има медицинско свидѣтелство, както и отъ прѣдидшитѣ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши 15 дена отпускъ и, ако стане нужда, да му се продължи отпускътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Горнеорѣховският народен прѣдставител г. Димитър Каранешевъ иска 6 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Русенският народен прѣдставител г. Иванъ Самарджиевъ иска 2 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Пловдивският народен прѣдставител г. Никола Митевъ иска 5 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

А. Екимовъ: Кѣдѣ приема? Петъ души вдигатъ ржка.

Прѣдседателъ: Фаворизация нѣма да правя. Когато вдигате ржка, казвамъ приема, а когато не — не приема.

М. Икономовъ: За по-прѣдидшитѣ народни прѣдставители споменахте, че има прѣдставени отъ тѣхъ медицински свидѣтелства.

Прѣдседателъ: Отъ които има свидѣтелства, азъ долагамъ на Събранието, а отъ които нѣма — не долагамъ.

Троянският народен прѣдставител г. Илия Марковски иска 10 дена отпускъ. Прѣдставя свидѣтелство за сериозно заболяване на едно отъ дѣцата му. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Прѣславският народен прѣдставител г. Добри Алексиевъ иска тридневенъ отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че членоветѣ на слѣдствената комисия, които работятъ тукъ, въ Събранието, и работятъ непрѣкъснато всѣки день и въ ония часове, когато Събранието засѣдава, не могатъ да участвуватъ въ засѣданията на Събранието. Тѣ се обърнаха къмъ прѣдседателството съ молба да имъ се разрѣши да не участвуватъ въ засѣданията на Събранието. Това имъ е разрѣшено и долагамъ туй разрѣшение на Събранието за свѣдѣние.

Д. Мишевъ: Посѣщаватъ ли всички засѣданията на комисията?

А. Екимовъ: То е тѣхна работа; като дойдатъ тукъ съ доклада си, ще видимъ, какво сѣ изработили.

Прѣдседателъ: Отъ министра на правосѣдието сѣ постѣпили законопроекти за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ законитѣ: първо, за гражданското сѣдопроизводство, второ, за углавното сѣдопроизводство, и трето, за углавното мирово сѣдопроизводство. Ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и по рѣшение на Събранието ще се поставятъ на дневенъ редъ.

Г. Георговъ: Азъ бѣхъ депозиралъ вчера едно питане.

Прѣдседателъ: Азъ го имамъ тукъ; нѣма да пропусна да го съобща, но виждамъ, че г. министрътъ на правосѣдието не е тукъ.

Г. Георговъ: Да му се съобща.

Прѣдседателъ: Какво да му съобща, когато това е питане и го нѣма тукъ да отговори.

Моля г. министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията да отговори на питането на варненския народен прѣдставител г. Кръстьо Мирски, относительно пристанищнитѣ такси, които се събиратъ отъ търговскитѣ параходи.

Има думата г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: (Отъ трибуната) Ще прочета питането си. (Чете)

„На 16 януарий 1906 г. (протоколъ № 4) Министерскиятъ свѣтъ е гласувалъ една наредба, съ която, между друго, е опрѣдѣлилъ данъка, който да се събира отъ търговскитѣ кораби на пристанищата ни. („Пристанищни такси“, 1906 г., стр. 14).

„Тѣй като, по чл. 48 на конституцията, безъ съгласие на Народното събрание, сир. безъ законъ приетъ отъ камарата, не може да се издаватъ разпорѣждания, които се отнасятъ до нареждане данъци и берии, Министерскиятъ свѣтъ въ дадения случай е приелъ законодателна наредба, за каквато е нѣмалъ компетентностъ, дори ако би билъ за това упълномощенъ отъ Народното събрание, което не може да делегира законодателната си власть на изпълнителната, понеже послѣдната е въ право да издава само наредби, имащи сила на законъ, само въ случайтъ, прѣдвидѣни въ чл. 47 на основния ни законъ, и когато такива наредби не се отнасятъ до работи, означени въ чл. 48, моля г. министра да благоволѣи да отговори:

„Ще внесе ли въ едно кратко врѣме въ камарата законопроекти за опрѣдѣление такситѣ, събирани като пристанищно право, които берии не можемъ да приравняваме съ тарифитѣ на желѣзницитѣ ни, по които, послѣднитѣ, никой не е длъженъ да се вози или да си прѣнася стоки, когато пристанищнитѣ такси сѣ задължителни за всѣки собственикъ на корабъ?“

Двѣ думи, г. г. народни прѣдставители, въ допълнение. Чл. 48 отъ конституцията гласи така: (Чете) „Показанитѣ въ по-горния (47) чл. разпорѣждания въ никой случай не могатъ да се отнасятъ до нареждане данъци и държавни берии, които всѣкога ставатъ съ съгласието на Народното събрание“. Пристанищнитѣ такси се съдържатъ въ тази брошура, както казахъ, издание 1906 г. Въ послѣдния членъ четемъ: (Чете) „Настоящитѣ пристанищни такси отминаятъ ония, одобрени отъ Министерския свѣтъ съ постановление № 26 отъ 26 февруарий 1904 г.“ Сега дѣйствующитѣ, незаконно помоему, пристанищни такси сѣ издадени отъ Министерски свѣтъ въ засѣданието му на 16 януарий 1906 г., отъ което слѣдва, че Министерскиятъ свѣтъ въ случая, като прѣстъпникъ, нека по-просто кажа, като нарушителъ на чл. 48 отъ основния ни законъ, е рецидивистъ (Веселостъ), даже и по една уводна статия, която съмъ челъ прѣди Коледа въ в. „Новъ

вѣтъ“, даже споредъ това, което тамъ съмъ челъ. Тамъ се пише слѣдующето: „Разбираме да ни даватъ подъ сѣдъ демократитѣ, ако издадѣхме нѣкой законъ за данѣци“. Защото тѣ казватъ така: „Чл. 47 не може да се наруши, когато издадемъ законъ, съ който да суспендираме закона за Университета и тѣмъ подобни“. Доколко българскиятъ законодатель е законополагалъ въ подражание на английския, който е майсторътъ на всички парламентаристи, и въ послѣдователностъ съ възражението на нашия народъ по тази частъ — това, което винаги виждаме въ Англия, по отношение нареждане на данѣци, наричани тамъ, обикновено, такси — какъ строго се бди за това голѣмо право на народа, а пъкъ какъ нашиятъ народъ, може-би, още при старото българско царство е бѣлѣ надъ това си право, какъ той е разбиралъ, че той си царува, а не че му царуватъ, доказателство е единъ малкъ пасажъ отъ една народна пѣсень: (Веселостъ) „Отъ какъ Господъ свѣтъ създаде, българину го прѣдаде, българинътъ да царува, да царува, да бирува“. А като отворимъ рѣчника на Найдена Геровъ за думата „бирува“, ще видимъ, че тя значи да прибира данѣкъ: бируване, облагане, събиране данѣкъ; бируване, биркане, бъркане въ джоба на хората противъ тѣхната воля. Значи, нашиятъ народъ разбира, че той царува, като бирува, сир. като самъ си налага даждията, а не като му ги налагатъ негови администратори, каквито сж г. г. министритѣ, ако и да сж върховни такива, и затуй е тази наредба въ нашия основенъ законъ, която даже въ нѣкои конституции не срѣщаме. И поради туй налага се на насъ голѣмата длъжностъ да бдимъ за това право на нашия народъ — да си царува, като си бирува. Нашиятъ народъ подъ „царъ“ разбира своя най-голѣмъ прѣдставителъ, но той да си царува, той да си е царъ. (Глъчка) Излиза, че българскиятъ духъ въ това отношение е такъвъ, какъвто е английскиятъ.

Г. Данаиловъ: Г. Мирски! Питане ли е туй, или запитване, за да вземемъ и ние думата.

К. Мирски: Питане. Мисля, че е толкова ясна работата, за да нѣма за какво да търсимъ дѣйствието отъ тѣзи господа, а само освѣтление.

Н. Кжневъ: Щомъ е питане, тогава, г. Мирски, не трѣбва да изказвате Вашето мнѣние.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради.

Министъръ М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Въпросътъ, който повдига г. Мирски, точно опрѣдѣленъ, е въ слѣдующето: съ постановление на Министерския съвѣтъ отъ 1906 г. се събиратъ извѣстни такси и други нѣкои берии, налагани върху притежателитѣ на параходи, които се наричатъ пристанищни приходи. Г. Мирски полага въпроса така: да събирате такси, не ви отричамъ правото, но трѣбва да ги събирате възъ основа на законъ, защото конституцията казва, че вие, правителството, можете да правите наредби, съ сила на законъ, освѣнъ една наредба — да събирате берии, данѣци, даждия, въ какъвто видъ и размѣръ да бждатъ тѣ. Въпросътъ е тукъ, че не се оспорва правото на държавата да събира берии подъ рубриката на пристанищни приходи, но бива ли това да бжде само съ министерско постановление, или трѣбва да се изработи законъ, и г. Мирски иска законътъ да опрѣдѣли размѣритѣ на тѣзи берии. Мисля, че така е поставенъ въпросътъ.

К. Мирски: Така.

Министъръ М. Такевъ: Министерството на 1906 г. не е извършило никакво закононарушение, напротивъ, министерството на 1906 г. е приложило закона. Вамъ е извѣстно, че квантумътъ на такситѣ, които плащаме по желѣзницитѣ, не се опрѣдѣля съ законъ; приходитѣ на желѣзницитѣ и приходитѣ на пристанищата сж опрѣдѣлени въ своята глобална форма съ закона за експлоатацията на желѣзницитѣ и пристанищата. Въ чл. 57 на този законъ е казано: (Чете) „Желѣзнопътнитѣ приходи се събиратъ: първо, отъ прѣнасяне пътници, багажъ, стоки, добитѣкъ и пр.; второ, отъ наеми за желѣзнопътни ресторанти, мѣста и други недвижими имоти; трето, отъ глоби за нарушение на закона за полицията по желѣзнитѣ пѣтища, и, четвърто, отъ разни допълнителни случайни приходи“. Чл. 59 отъ сѣмция законъ казва: (Чете) „Такситѣ за прѣнасяне на пътници, багажи, стоки, добитѣкъ и пр. по държавнитѣ желѣзници се опрѣдѣлятъ отъ тарифитѣ, изработени за тази цѣль отъ Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата и утвърдени отъ министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията“. И така, такситѣ по желѣзницитѣ сж опрѣдѣлени съ законъ, както иска конституцията, но квантумътъ имъ, размѣритѣ имъ, първокласни, второкласни, третокласни, на километъръ и на тонажъ, както ги има въ закона за експлоатацията на желѣзницитѣ, се прѣдоставя отъ самия законодатель на респективната Дирекция на желѣзницитѣ, тя да го опрѣдѣли, споредъ изходното пространство и споредъ сѣмгоритѣ на вагонитѣ, въ които пътуватъ, и министърътъ да го утвърди. Значи, самиятъ законодатель делегира тази своя власть — много рационално по моему — на Дирекцията на желѣзницитѣ, на министра на общественитѣ сгради, той да направи това разпрѣдѣление, защото тарифитѣ се измѣняватъ много често; особено за стокитѣ, ако щете, даже въ мѣсець се измѣняватъ тарифитѣ. По много съображения, има специфични тарифи, има облагодѣтелствуващи тарифи, не знамъ какви други тарифи; тѣ зависятъ отъ много обстоятелства. Ние въ България имаме толкова много различни тарифи, че тукъ единъ народенъ прѣдставител ме пита: защо тия тарифи не сж оставени на разположение на публиката, или да ги раздаватъ на всѣки безплатно. Тѣ сж единъ голѣмъ волпонтъ, и азъ заповѣдахъ да се отпечата въ нѣколко хиляди екземпляра; това ще коштува почтено число левове, но, при все това, ще бждатъ на разположение на публиката; тѣ сж единъ томъ три прѣста дебелъ — „Тарифи на българскитѣ държавни желѣзници“. Международнитѣ тарифи, съ които имаме работа, не зависятъ отъ насъ, защото тѣ сж установени отъ други държави и, по силата на този редъ, ние ги възприемаме и съобразяваме нашитѣ тарифи съ тамошнитѣ, особено за конвенционалния влакъ, дѣто тарифитѣ сж останали съ международни договори. И така, говоря за желѣзницитѣ, за да бждемъ ясни за пристанищата. Такситѣ на желѣзницитѣ сж опрѣдѣлени съ законъ — колкото се касае за правото да се нареждатъ такситѣ — а колко да се наложи, законодательтъ е казалъ: Вие, министърътъ на пѣтищата и съобщенията, ще опрѣдѣлите.

За пристанищата. Прѣди да кажа за пристанищата, трѣбва да добавя, че г. Мирски не е много правъ, като казва: който обича, ще пътува по желѣзницитѣ, който не обича, нѣма да пътува. Не е въпросътъ за пътуване; въпросътъ е, че ние, държавата, налагаме такси на гражданитѣ да пътуватъ по държавнитѣ желѣзници. Държавата — това сме ние, това сте вие, това е българскиятъ народъ. Можемъ ли да наложимъ ние, правителството, такси върху правителствени прѣдмети? Не можемъ. Правителствени имоти се управляватъ отъ правителството, а правителството — това е парламентътъ. Правителството ще дѣйствува по законитѣ, които на-

режда парламентът. Следователно не е тук въпросът: който желае да се качва на железница, ще плаща, който не желае — не ще плаща; който желае да има параход, ще плаща, който не желае — няма да плаща; който иска да се вози на параход, ще плати; който не иска — няма да плати. Не може така да се слага въпросът. Та ми се струва, че г. Мирски малко не е прав. Но другад е неговият същински въпрос. Той казва: „Вие събирате от притежателите на параходите права“. Какви права? „Пристанищни такси“. Ето кои са тия права. В чл. 58 на закона за експлоатацията на пристанищата е казано: (Чето) „Пристанищните приходи са: 1) от такси за корабоплаване, 2) от събиране на пристанищни права“. Най-простото право е, напр., фаровото право — за фенера, който държим там, за да услужваме на параходите, вземаме едно право от тях, когато те пътуват. Това е правото за корабоплаване. „Второ, от събиране на пристанищни права“. Между другите пристанищни права — тй са няколко вида — има едно пристанищно право, наречено кейово право. Ние съградихме пристанищата на Бургас и Варна, похарчихме повече от 15 милиона лева и по този начин дадохме възможност на параходите да стоварват стоките си два пъти по-евтино, отколкото по-рано: по-напред ги разтоварваха съ лодки, а сега параходите идват до самия кей и на нея хамалите разтоварват стоките и ги турят въ влагалището. Ако разтоварването на тон нйкога е струвало 2 л., сега струва 1 л. За тази услуга, която държавата прави на притежателите на корабите, тя взема известно право, което се нарича кейово право. Това е правото, за което г. Мирски тук приказва. Между другото то е едно само кейово право. Имаме още няколко други такива права. И така, вторият приход за пристанищата се състои от събирането на пристанищни права. Какъ се събират тйзи права, тйзи такси? Какъ същият чл. 59 казва: (Чето) „Пристанищните приходи ще се събират въз основа на особена тарифа или наредби, изработени от Главната дирекция на железниците и пристанищата и утвърдени от министъра на обществените сгради“. Тй е казано въ закона. Значи, пакъ законодателът опрѣдѣля да се плащат такси, наречени пристанищни такси. Колко обаче да бъдат тй — туй право за тяхното опрѣдѣление е предоставено на министъра на обществените сгради, той да ги опрѣдѣля съобразно съ сезоните, съ търговията, съ оборота, съ много условия, които налагат да бъде ли тарифата левъ на тонажъ, или да бъде два лева, или 50 ст., било споредъ стоките, които ще се свалят, и пр. и пр. Затуй, както ви каза г. Мирски, има една цѣла брошура — правилникъ за събиране на тия такси.

Прочее, министерството на бившето управление не само не е нарушило закона по моему, но то е постигнито добър, като не е вързало ръцете на правителството да има възможност да изменя тия тарифи, споредъ нуждата, и затуй то е казало: „Ще събираме такса, наречена пристанищна такса; Вие, г. министри, съ Валната Дирекция на пътищата и пристанищата ще опрѣдѣлите квантума й въ тарифата“. Г. Мирски казва така: „Не, ние тукъ, Народното събрание, трѣбва да опрѣдѣлимъ, колко да бъде тая такса“. Азъ казахъ вчера тукъ, че викахме даже директора на железниците, който е човекъ — и по дължност трѣбва да бъде — повече версиранъ въ тая материя; той няма нищо противъ да се фиксиратъ тия такси, да се опрѣдѣлятъ, да се каже: толкова ще вземаме. Моето мнѣние е малко друго: добър е сторено, че е оставено на Министерството на обществените сгради да опрѣдѣля то тйзи такси, защото, казахъ ви, когато тйзи такси се напишатъ въ закона, да бъдатъ фиксирани, вие знаете, колко мъчно се изменятъ законите. Често пъти нуждите, обстоятел-

ствата, търговията, интересите на страната искатъ тия тарифи да получатъ видоизмѣнения въ мѣсецъ, два, три, понякога два пъти да се изменятъ въ годината, ако щете, а това не може да стане въ камарата. И затуй, менъ ми се струва, че добър е направилъ законодателътъ отъ 1906 г., като е предоставилъ на Дирекцията за експлоатация на железниците и пристанищата да опрѣдѣли квантума на тарифите, а ние да ги фиксираме тукъ единъжъ завинаги, защото, ако е законъ, ще го мѣняваме всѣка сесия, а камарата има право да си делегира частъ отъ своето право и го делегира пакъ на свой представител, какъвто е правителството; не го делегира на нйкоя компания, а на своя представител — това е правителството.

Така щото, моето мнѣние е, че законодателътъ е добъръ постигналъ и няма нужда, опасно е, по моему, не е въ интереса на България да фиксираме било железнопътните, било пристанищните тарифи съ законъ единъжъ завинаги. Не, оставете това право на министерството — то, съобразно съ интересите на страната, да ги видоизмѣнява. Правителството се състои отъ добри българи, отъ такива-же добри българи, както и парламентътъ, и, следователно, няма защо да се боите. Не сме писали ние тоя законъ, други са го писали, не сме само ние, които ще го прилагаме, а ще го прилагатъ утрѣ и други правителства, но трѣбва да признаемъ едно, че законодателството трѣбва да развърже малко ръцете на правителствата, щото да могатъ тй да манипулиратъ съобразно съ интересите на страната, безъ да накърняватъ основните принципи на държавното управление.

Ето защо мисля, че г. Мирски ще остане доволенъ отъ обясненията, които дадохъ, и ще се съгласи съ моето мнѣние, че трѣбва да оставимъ на правителството да опрѣдѣля тйзи тарифи, както за железниците, така и за пристанищата. Въ цѣлтъ свѣтъ, нийдѣ вие няма да намѣрите държава, която съ законъ да е фиксирала единъ пътъ завсѣкога квантумътъ на своята тарифа; туй право е предоставено на министъра, за да може тия тарифи да варира съобразно съ нуждите и интересите на страната. Така добър е сторено у насъ. Този законъ не е нищо друго, освѣнъ копие, ако не се лъжа, отъ закона за саксонските железнопътни линии и, ако паметта не ме лъже, той бѣше даже прѣводъ. Въ туй отношение, ми се струва, ние няма какво да избобрѣтаваме, толкова повече, че туй е въ интереса на България и нищо не се връти на интересите й, ако се остави туй положение, което е било досега.

Прѣдседателътъ Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: (Отъ трибуната) Колкото и силно да желаехъ да се задоволя...

Г. Данаиловъ: Ако уважаемиятъ г. Мирски ще говори надълго, и ние ще искаме да вземемъ думата, защото въпросътъ е сериозенъ.

К. Мирски: Не, само петъ минути ще говоря.

Г. Данаиловъ: Ако той поиска да мотивира мнѣнието си, и ние ще искаме да се намѣсимъ въ този важенъ въпросъ. Азъ, напр., искамъ да говоря.

Прѣдседателътъ: Нямате думата, г. Данаиловъ. Има правилникъ, който точно опрѣдѣля, че по питане никой не може да вземе думата, освѣнъ този, който го прави.

Г. Данаиловъ: Това не е питане.

Прѣдседателътъ: Той има право да говори петъ минути и да каже, доволенъ ли е, или не, отъ отговора на г. министъра.

Н. Мирски: Затуй сме турнали пет минути, за да се обяснимъ.

Колкото силно и да желаехъ да се задоволя отъ отговора на г. министра, не можахъ, и, може-би, затуй, защото той се ръководи отъ това, което, може-би, е писано въ всичките закони на континента, съ изключение на това, което се съдържа въ английските закони по случая. Г. министърътъ на общественитѣ сгради ни най-малко не трѣбваше да ни говори тукъ за тарифитѣ на желѣзницитѣ и въобще за каквито и да било тарифи, защото тѣ не сж и не могатъ да бѣдатъ такси отъ ония, които сж *par excellence* данъци. Ако ща, ще се воза по желѣзницата, ако ща, ще прѣкарвамъ стока по желѣзницитѣ.

Г. Данаиловъ: Ако щете, ще влѣзете въ пристанището; ако не, ще останете съ кораба си отънѣ.

Н. Мирски: Моля, ще видите. — За да добия право да плавамъ подъ българско знаме, трѣба да плата споредъ голѣмината на кораба, годишенъ данѣкъ-патентъ отъ 2 до 100 л. на всѣки корабъ, който плава подъ българско знаме.

Г. Данаиловъ: Данѣкъ занятие.

Н. Мирски: Да не чета по-нататѣкъ такситѣ. Г. министърътъ на общественитѣ сгради ще има добрината да възложи работата на юриконсулта си и тогазъ ще се обяснимъ; иначе, ще направя запитване. Той не може да се оправдава съ това, че тукъ количеството само е възложено да опрѣдѣля администраторътъ; чл. 48 отъ закона казва, че и количеството опрѣдѣля законодательтѣ.

А. Екимовъ: Това прилича на прогресивно-подходящия данѣкъ.

Н. Мирски: Делегация, казватъ, имаме отъ Народното събрание. За такива делегации, министритѣ по българския основенъ законъ, отиватъ въ държавенъ сѣдъ, защото не ги поднасятъ на санкция на Народното събрание. Азъ съмъ убѣденъ, че г. министърътъ на общественитѣ сгради, като се запознае съ тѣзи такси, за които азъ говоря, ще ни внесе едно законоположение, каквото г. министърътъ на търговията и земледѣлието се обѣща да ни внесе по онѣзи такси, за които му дадохте противъ конституцията делегация, а той заяви тукъ, че ще внесе. И Вие, г. министри, ще видите, че ще трѣба да внесете. Азъ ще чакамъ десетина дена и, ако не внесете, ще направя интерпелация и тогазъ съ г. Данаилова ще се постарамъ да Ви убѣдимъ.

Министъръ В. Молловъ: За мѣрките и теглитѣ ли?

Н. Мирски: Да.

Министъръ В. Молловъ: Ще се внесе, готви се.

Прѣдседателътъ: Минаваме на първия пунктъ отъ дневния редъ — първо четене на **законопроекта за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи.**

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Д. Митовъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ законопроекта за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи.

„Сега дѣйствующиятъ „законъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи“ (приетъ отъ V-то обикновено Народное събрание въ XXIV-то му засѣдание на 27 ноември 1887 г. и утвърденъ съ указъ отъ 19 де-

кември с. г. подъ № 124) се е оказалъ, въ 23-годишното му прилагане, вече тѣй несотвѣтстващъ на по-новитѣ условия, че нѣкои отъ неговитѣ най-сѣществени членове не сж били прилагани. Такъвъ е прѣди всичко единъ отъ най-централнитѣ членове на закона, чл. 22 („Министърътъ на народното просвѣщение назначава комисия, състояща отъ директоритѣ на срѣднитѣ и специални учебни заведения въ столицата и отъ главнитѣ инспектори и началници на отдѣления при Министерството на просвѣщението, за разглеждане на прошенията и опрѣдѣляне на кандидатитѣ, съобразно съ чл. чл. 19, 20 и 21 отъ настоящия законъ, която рапортира писмено за избранитѣ кандидати, на основание на което министърътъ рѣшава, на кои отъ кандидатитѣ трѣбва да се дадатъ стипендии“). Игнорирането на този членъ е станало не само въ случаи, прѣвидѣни отъ слѣдния 23 членъ. („При много еднакви и добри кандидати министърътъ на просвѣщението съставлява комисии при гимназиитѣ за изпитване на кандидатитѣ чрѣзъ конкурсъ, слѣдъ което се постановя споредъ чл. 22“), но и тогава, когато за една стипендия се е явявалъ само единъ кандидатъ. Обаче, това неприлагане на единъ членъ отъ дѣйстващъ законъ, безъ да бѣде този законъ измѣненъ, не е било произволно, не е излизало отъ инициативата на Министерството на народното просвѣщение или на назначена по чл. 22 комисия. Инициативата е дадена отъ самото Народное събрание. Прѣзъ първата редовна сесия на VIII-то обикновено Народное събрание, когато се е приемалъ параграфътъ за стипендиитѣ по бюджета на Министерството на народното просвѣщение, единъ отъ народнитѣ прѣдставители е прѣдложилъ, стипендиитѣ да се даватъ само по конкурсъ и то, слѣдъ като този принципъ легне въ основитѣ на новъ правилникъ за раздаване стипендиитѣ. (Вижъ дневници на VIII-то обикновено Народное събрание, I-ва редовна сесия, книга II, засѣдание на 15 декември 1894 г., стр. 409 и сл.). Прѣзъ слѣдната 1895 г. тогавашниятъ министъръ на народното просвѣщение, който още при споменатитѣ дебати възприелъ направеното прѣдложение, приготвилъ „правилникъ за раздаване на стипендиитѣ“ (утвърденъ съ указъ № 40 отъ 9 май 1895 г. — Вижъ „Държавенъ вѣстникъ“ 1895 г., брой 105, стр. 2).

„Този правилникъ се отнася само до стипендиитѣ, които се отпущатъ отъ Министерството на народното просвѣщение (чл. 1 на правилника). Това не е могло да бѣде друго-яче, защото всички държавни стипендии, безразлично по кои специалности, сж се давали отъ Министерството на народното просвѣщение. Обаче отъ врѣмето, когато и други министерства (прѣди всичко Военното, а по-късно и Министерството на търговията и земледѣлието) започнаха да прѣдвиждатъ въ своитѣ бюджети суми за стипендии и врѣменни помощи, не само този правилникъ, но и много членове на самия законъ (чл. чл. 16, 18, 19, 22, 23, 25, 29, 30, 31 и 32), и то безъ да бѣде подхвърленъ този законъ на какви и да е измѣнения, не сж били прилагани отъ другитѣ министерства. Въпрѣки изключителното прѣдимство на Министерството на народното просвѣщение, то да внася въ Министерския съвѣтъ докладъ за размѣра на стипендиитѣ (чл. 16); то да докладва въ Министерския съвѣтъ, колко и какви стипендии трѣбва ежегодно да се отпуснатъ (чл. 18); то да получава просятѣ и документитѣ на кандидатитѣ за стипендии (чл. 19); то да назначава комисия за прѣбѣрка (чл. 22) и за конкурсъ (чл. 23) и т. н., правата на министра на народното просвѣщение, дадени само нему отъ закона, сж били присвоени отъ други министри, щомъ като стипендиитѣ сж били отъ суми, прѣдвидѣни не само въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение. А това между другото повлѣче подиръ себе си едно,

безразлично, справедливо или несправедливо, недо-
вѣрие въ начина, по който сж раздавани стипендиитѣ
въ другитѣ министерства.

„За да се избѣгне всичко туй и да се даде един-
ство и справедливостъ при раздаването на всички
стипендии отъ всички министерства, които прѣд-
виждатъ кредити за подобни цѣли, внасямъ на-
стоящия законопроектъ, който въ своитѣ най-сж-
ществени членове (чл. чл. 11, 12, 13, 15, 19, 20, 21, 22
и 25) гарантира всички кандидати за стипендии и
дава на всѣко министерство онова право, което му
принадлежи, като на учрѣждение, което, за да удо-
влетвори свои нужди, прѣдвижда кредитъ за сти-
пендии и слѣди, да-ли стипендиитѣ му заслужаватъ
прѣимущества, които имъ се даватъ.

„Министъръ на народното просвѣщение:

В. Молловъ.

„Законопроектъ

за стипендиитѣ и врѣмевитѣ помощи.

„Общи положения.

„Чл. 1. Всѣка година държавата издѣржа сти-
пендианти въ мѣстни и чуждестранни учебни за-
ведения.

„Чл. 2. Стипендиантитѣ се издѣржатъ:

„а) отъ суми, прѣдвидѣни въ бюджета на различ-
нитѣ министерства;

„б) отъ фондове, учрѣдени отъ държавата, и

„в) отъ фондове, учрѣдени отъ частни лица, като
се спазва строго волята на учрѣдителя.

„Чл. 3. Стипендии въ чужбина се даватъ само по
специалности, които не сж застъпени въ Софийския
университетъ или въ друго наше учебно заведение.

„I. Стипендии за учащи се въ срѣдни и
специални учебни заведения въ Бѣл-
гария.

„Чл. 4. Въ срѣднитѣ и специални училища сти-
пендии се отпущатъ на ученици отъ всѣки класъ
и курсъ.

„Тия стипендии се отпущатъ съ министерска за-
повѣдъ въ началото на всѣка учебна година.

„Кандидатитѣ трѣбва да отговарятъ на слѣднитѣ
условия:

„а) да притежаватъ свидѣтелства съ много до-
бъръ успѣхъ отъ послѣдната учебна година;

„б) да сж бѣдни;

„в) да сж здрави;

„г) да не надминаватъ прѣдвидѣната въ закона
за съотвѣтния класъ възраст, и

„д) да сж български подданици.

„Чл. 5. Всѣка дирекция взема мнѣнието на учи-
телския съвѣтъ, кон отъ просителитѣ отговарятъ на
прѣдвидѣнитѣ въ чл. 4 условия, и прѣпраща про-
битѣ и документитѣ имъ въ съотвѣтното министер-
ство, което рѣшава окончателно, кон отъ кандида-
титѣ ще получатъ стипендии.

„Чл. 6. Кандидатитѣ за стипендии въ Художе-
ствено-индустриалното училище държатъ специа-
ленъ конкурсенъ изпитъ при сжщото училище. Ди-
ректорътъ, споредъ рѣшението на изпитната комисия,
прѣпоръчва на министерството издѣржалитѣ най-
добъръ изпитъ кандидати.

„Чл. 7. Стипендиитѣ въ срѣднитѣ училища сж
цѣли отъ 600 л. и половини отъ 360 л. годишно, а въ
Художествено-индустриалното училище — цѣли
900 л., а половини 600 л.

„Чл. 8. Стипендиантитѣ получаватъ стипендиитѣ
си за всѣки мѣсець на 1 число отъ сжщия мѣсець
отъ секретарь-счетоводителя на училището.

„Чл. 9. Стипендиитѣ могатъ да се отнематъ съ
заповѣдъ отъ министра по прѣдставление на дирек-

тора, съгласно рѣшението на учителския съвѣтъ,
по слѣднитѣ причини:

„а) ако стипендиантитѣ нѣма примѣрно пове-
дение;

„б) ако въ нѣкой срокъ покаже общъ успѣхъ по-
малкъ отъ пълна бѣлѣжка 4 (добъръ);

„в) ако боледува постоянно и болестта му прѣчи
да посѣщава редовно уроцитѣ си, и

„г) ако се окаже, че има срѣдства да се издѣржа.

„Чл. 10. Стипендиантитѣ въ Художествено-инду-
стриалното училище се намиратъ подъ непосред-
ствения контролъ на прѣподавателския съвѣтъ при
училището. Тѣхнитѣ стипендии се отнематъ въ
случаитѣ, прѣдвидѣни въ чл. 9 отъ настоящия за-
конъ.

„II. Стипендии за висшитѣ учебни заве-
дения въ Бѣлгария и чужбина.

„Чл. 11. Всѣка година Министерскиятъ съвѣтъ по
докладъ на респективнитѣ министри и съобразно
нуждитѣ на страната и волята на завѣщателитѣ
опрѣдѣля, колко и какви стипендии се отпущатъ.

„Рѣшението на Министерския съвѣтъ се обявява
отъ Министерството на народното просвѣщение въ
„Държавенъ вѣстникъ“.

„Чл. 12. Кандидатитѣ за стипендии въ висши
учебни заведения въ Бѣлгария и чужбина изпра-
щатъ своитѣ заявления въ Министерството на на-
родното просвѣщение, като отбѣлѣзватъ въ заявле-
нията, по коя специалностъ искатъ да слѣдватъ, и
ги придружаватъ съ слѣднитѣ документи:

„а) свидѣтелство за свършенъ курсъ отъ срѣдно
или специално учебно заведение;

„б) кръщелно свидѣтелство;

„в) медицинско свидѣтелство;

„г) свидѣтелства издадени: 1) отъ надлежния но-
тариусъ за имотно състояние и 2) отъ надлежното
общинско управление за сѣмейно и имотно поло-
жение. Свидѣтелството, издадено отъ общинското
управление, трѣбва да бѣде завѣрено отъ околий-
ския началникъ или окръжния управителъ. Въ
случай че родителитѣ на кандидата сж умрѣли,
трѣбва да се приложи и свидѣтелство, издадено
отъ надлежния окръженъ сѣдъ, за наслѣдството,
което сж му оставили. Отъ тия свидѣтелства трѣбва
да личи, че кандидатътъ нѣма възможностъ да
слѣдва въ по-висше учебно заведение, и

„д) удостовѣрение, че кандидатътъ е български
подданикъ.

„Чл. 13. Здравословното освидѣтелствуване на
всички кандидати се протѣрва и въ Министер-
ството на просвѣщението отъ двама лѣкари.

„Чл. 14. Кандидатитѣ за стипендии не могатъ да
бѣдатъ по-възрастни отъ 21 година.

„Чл. 15. За прѣглеждане документитѣ и за про-
извеждане на конкурсния изпитъ Министерството
на народното просвѣщение назначава комисия подъ
прѣседателството на респективния началникъ отъ
това министерство въ слѣдния съставъ:

„а) прѣдставители на министерствата, които отпу-
щатъ стипендии, прѣдставени отъ респективнитѣ
министри;

„б) прѣдставители на специалноститѣ, по които
се отпущатъ стипендии, прѣдставени отъ респек-
тивнитѣ министри, и

„в) учители по общообразователни прѣдмети, на-
значени отъ министра на народното просвѣщение.

„Протоколитѣ на тази комисия, заедно съ специ-
аленъ нейнъ докладъ се прѣдставятъ на министра
на народното просвѣщение, който ги внася на раз-
глеждане въ Министерския съвѣтъ, за да се по-
станови, кон отъ кандидатитѣ получаватъ сти-
пендии. Респективнитѣ министри, възъ основа по-
становлението на Министерския съвѣтъ, издаватъ
заповѣдъ за отпуснатитѣ стипендии.

„Чл. 16. Годишната стипендия за висшите педагогически курсове въ България е 900 л., за Софийския университет — 1.200 л., а за чужбина — от 1.800 л. до 2.400 л., опредѣлена отъ Министерския съветъ споредъ града, дѣто стипендиянтътъ ще се учи.

„Чл. 17. На всички стипендианти въ чужбина се отпускатъ отдѣлно и такситъ за правоучение, за изпититѣ и за печатане на тезитѣ.

„Чл. 18. На стипендиянтѣ се даватъ пѣтни пари, съобразно разстоянието до града, въ който ще слѣдватъ. Също се отпускатъ пѣтни пари и на ония стипендианти, на които стипендията се прѣкръпява.

„Чл. 19. Веднага слѣдъ постѣпване въ учебното заведение, стипендиянтѣ сж длѣжни да прѣдставятъ въ респективното министерство удостоверение отъ управлението на училището, че сж приети за редовни по оня клонъ, по който сж изпратени да слѣдватъ.

„Чл. 20. Стипендиянтѣ сж длѣжни да прѣдставятъ въ респективното министерство всѣки семестъръ удостоверение отъ управлението на учебното заведение за запятата си.

„Чл. 21. Никой стипендиянтъ не може да се прѣмѣсти отъ едно учебно заведение въ друго безъ разрѣшение отъ респективното министерство.

„Чл. 22. Стипендиянтъ се отнематъ съ заповѣдъ отъ съответното министерство по слѣднитѣ причини:

„а) ако стипендиянтътъ не прави прѣдвидѣнитѣ изпити въ опредѣленото за тѣхъ врѣме;

„б) ако успѣхътъ му за два семестра не е добъръ, въ случай че слѣдва въ университетъ, дѣто има изпити всѣки семестъръ;

„в) ако не прѣдстави документъ, че е посѣщавалъ редовно семинара и лекциитѣ, въ случай че слѣдва въ университетъ, дѣто нѣма изпити всѣки семестъръ;

„г) ако не се съобразява съ разпорѣданията и заповѣдитѣ на министерството, и

„д) ако се окаже, че може да се издѣржа на свои средства.

„Чл. 23. Всѣки новъ стипендиянтъ дава саморъчно писмено задължение, че ще служи на държавата, ако бѣде поканенъ отъ правителството, дѣто и да е и на каквато и да е длѣжностъ, съобразно съ подготовката му, толкова врѣме, колкото е получавалъ стипендия.

„Чл. 24. Ако нѣкой стипендиянтъ се откаже да служи, длѣженъ е да повърне на държавното съкровище пѣлата изразходвана за него сума.

„Чл. 25. Стипендианти, които слѣдватъ въ Софийския университетъ, се намиратъ подъ непосредствения контролъ на ректората, който слѣди поведението и успѣха имъ и съобщава за това въ министерството.

„Чл. 26. Стипендиянтъ, който завърши въ странство образованието си, е длѣженъ да съобщи за това веднага въ министерството.

„Чл. 27. Ако нѣкой стипендиянтъ се завърне въ България прѣди свършването на курса и безъ разрѣшение на респективното министерство, длѣженъ е да повърне изживената за него сума или да прослужи на държавата, ако правителството намѣри това за добъръ, толкова врѣме, колкото се е ползувалъ съ стипендия.

„Чл. 28. Стипендианти, които въ течение на три мѣсеца слѣдъ завършването си въ България не се назначатъ на длѣжностъ, освобождаватъ се отъ задълженията на чл. 24 отъ настоящия законъ.

„III. Врѣменни помощи.

„Чл. 29. Врѣменни помощи се даватъ на учащи се въ срѣдни, висши и специални училища въ царството и въ чужбина.

„Чл. 30. Най-големата врѣменна помощъ е:

„а) за учащи се въ срѣднитѣ учебни заведения 150 л.;

„б) за учащи се въ Софийския университетъ, висшитѣ педагогически курсове въ царството и Художествено-индустриалното училище 300 л., и

„в) за учащи се въ чужбина 600 л.

„По-малки помощи могатъ да се даватъ и два пѣти прѣзъ сѣщата година, но общата имъ сума не може да надмине максимума.

„Чл. 31. Ученицитѣ отъ срѣднитѣ и специални училища въ царството получаватъ врѣменна помощъ отъ съответнитѣ министерства по прѣдставление на учителскитѣ съвети.

„Чл. 32. За да се отпусне врѣменна помощъ на учащи се въ висшитѣ педагогически курсове, въ Софийския университетъ и въ странство, просителитѣ трѣбва да прѣдставятъ, съ прошение до Министерството на народното просвѣщение, слѣднитѣ документи:

„а) свидѣтелство, че слѣдва като редовенъ ученикъ въ нѣкое висше училище въ царството или въ чужбина;

„б) свидѣтелство за добъръ успѣхъ въ училището, и

„в) свидѣтелство за материалното и сѣмейно положение по чл. 12 точка г.

„Чл. 33. Прощенията се разглеждатъ отъ специални комисии при респективнитѣ министерства и слѣдъ писемения тѣхенъ рапортъ респективниятъ министъръ рѣшава и опредѣля размѣра на помощитѣ, съобразно съ специалността, мѣстото на учението и документитѣ на просителя.

„Чл. 34. За подробното прилагане на този законъ ще се изработи особенъ правилникъ и програма.

„IV. Врѣменни разпорѣдби.

„Чл. 35. Настоящиятъ законъ отмѣнява „закона за стипендитѣ и врѣменнитѣ помощи отъ 17 ноември 1887 г.“

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Само нѣколко думи, г. г. народни прѣдставители, ще кажа по настоящия законопроектъ. Дѣйствително, слѣдъ 23 години трѣбваше да се внесе единъ законопроектъ по тая материя. Но защото тоя законопроектъ е внесенъ отъ министра на народното просвѣщение, трѣбва да се погрижимъ, щото да не оставимъ да се прилага пакъ само отъ това министерство. У насъ е станало като правило, щомъ едно министерство внесе единъ законопроектъ и се обърне на законъ, като-че-ли той е задължителенъ само по това министерство. Азъ съмъ убѣденъ, че г. министърътъ на народното просвѣщение не е внесълъ този законопроектъ, като се е произнесълъ по него само той, а го е внесълъ, като сж се солидаризирали съ него и неговитѣ колеги, сир. не само стипендитѣ и врѣменнитѣ помощи по Министерството на народното просвѣщение да се уреждатъ по този законопроектъ, а, както тише и въ самия законопроектъ, да се уреждатъ по него и стипендитѣ и врѣменнитѣ помощи, отпуснати отъ бюджетитѣ на другитѣ министерства. Поради тази проста причина, въ комисията трѣбва да се обърне сериозно внимание на наредбитъ на чл. чл. 11, 15, 27 и на още нѣкои членове отъ този законопроектъ, и послѣднитѣ да излѣзе отъ комисията въ такава редакция, щото и за слѣпнитѣ да се вижда, че той не се отнася само до стипендитѣ, които ще се отпускатъ въ бѣджѣ отъ Министерството на народното просвѣщение.

Желая този законопроектъ да стане по-скоро законъ.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Никола Кѣневъ.

Н. Кжневъ: (Отъ трибуната) Безспорно е, г-да, че съ внесения въ Народното събрание законопроектъ отъ г. министра на народната просвѣта правимъ една голѣма крачка напредъ въ областта на законодателството досѣжно раздаването на стипендиитѣ, и отъ това гледище не се съмнѣвамъ, че всички ние по начало ще приемемъ този законопроектъ и ще го изпратимъ въ комисията да го проучи. Ще трѣбва, отъ друга страна, да констатирамъ, че г. министрътъ е извършилъ единъ похваленъ актъ, като е засегналъ една област, която е била оставена нѣщо като terra incognita въ продължение на маса години и въ която ние съзираме много неправди, върпени отъ страна на управниците. Ако взехъ думата, то не е да се спирамъ туку върху отдѣлни нѣкои постановления на законопроекта — въпросъ, който би могълъ да бѣде разглежданъ при второто четене — но да привлѣка вашето внимание върху нѣкои наредби, които, споредъ мене, засѣгатъ основната, принципиалната страна на законопроекта.

Първиятъ въпросъ, който ще трѣбва да си зададе Народното събрание, когато има да разисква единъ законопроектъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи, е този: каква цѣль прѣслѣдва държавата съ отпускането на стипендии и врѣменни помощи; какъвъ е мотивътъ, който кара българската държава да отпуска стипендии на извѣстни младежи? Наспоредъ цѣльта ще се опрѣдѣлятъ, г-да, и срѣдствата. Ето въ това отношение, струва ми се, законопроектътъ прави една грѣшка. Той се поставя на базата на закона за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи отъ 1887 г. Тогава, непосредствено слѣдъ освобождението на България, ние не можехме да се поставимъ на друга база, не можехме да прѣслѣдваме друга цѣль отъ оная, която е прѣслѣдвалъ законодателятъ съ издаването на споменатия законъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи отъ 1887 г. Българската държава, току-що създадена, имаше нужда отъ чиновнически персоналъ, или, по добръ, отъ служители по разнитѣ отрасли на държавното управление. Понятно бѣше, г-да, че държавата трѣбваше да си постави като прѣка цѣль изготвянето на чиновнически персоналъ, или, по-добръ да кажа, издържането на младежи, които ще дойдатъ да постанатъ въ кадритѣ на държавнитѣ служители. Но слѣдъ изтичането на 23 години, положението се е вече измѣнило, и ние ще трѣбва сега да си зададемъ въпроса: ще ли прѣслѣдваме същата цѣль, която е прѣслѣдвалъ законодателятъ въ 1887 г., ще ли си зададемъ друга цѣль, или, ако не друга, то и друга, освѣнъ оная, която законодателятъ си е задавалъ; той е единъ отъ най-важнитѣ въпроси, за да не кажа единствениятъ въпросъ, който заслужава вашето внимание; останалитѣ въпроси сж не на принципъ, а въпроси на дреболии, на процедури и пр. Франция, която има хилядогодишно съществуване като самостоятелна държава, и до днѣшнѣнъ продължава да отпуска стипендии и помощи. Безспорно е, г. г. народни прѣдставители, че цѣльта, която прѣслѣдва френската република съ отпускането на стипендии, не е да подготвя персоналъ за кадритѣ на държавното управление, защото такъвъ персоналъ изобилствува, има го въ излишъкъ; значи, тамъ ще трѣбва държавата да прѣслѣдва друга цѣль, да се стимулира отъ други мотивъ. Кой е? Ще дойдемъ и до този въпросъ и ще кажемъ, кой е. Но вие виждате, че държава, въ която не се чувствува нужда вече отъ персоналъ, нито по ресора на Министерството на народната просвѣта, нито по ресоритѣ на другитѣ министерства, продължава да отпуска стипендии; тамъ дори и на чуждитѣ подданици даватъ врѣменни помощи. Тамъ се стимулиратъ отъ други побуди. Каква е цѣльта, която си е задалъ вносителятъ на законопроекта, уважаемиятъ г. министъръ Молловъ? Прѣка дефиниция или прѣко опрѣдѣление на цѣльта, що се прѣслѣдва съ този законопроектъ, не се намира въ законопроекта, който е внесенъ. Но косвено

опрѣдѣление вие ще намѣрите, г-да, въ наредбата на чл. 11 отъ законопроекта. Въ него е казано, че всѣка година Министерскиятъ съвѣтъ, съобразно нуждитѣ на страната, опрѣдѣля броя и естеството на стипендиитѣ, т. е. колко стипендии и какви стипендии. Азъ съмъ по-скоро наклоненъ, докато не ми се дадатъ други обяснения, да приема, че вносителътъ на законопроекта, г. министрътъ на народната просвѣта, съ този изразъ „съобразно нуждитѣ на страната“ иска да каже, че поддържа тенденцията, цѣльта, която се е прѣслѣдвала съ закона отъ 1887 г. Съ други думи казано, че той смѣта, какво мотивътъ на държавата да отпуска стипендии, лежи въ нуждата ѝ отъ чиновнически персоналъ, и затова е казано: „съобразно нуждитѣ на страната“. Това се вижда още и отъ друга наредба по-надолу въ сѣщия законъ, въ която е казано, че стипендиитѣ, слѣдъ като свършатъ своитѣ науки, длѣжни сж да служатъ на държавата толкова врѣме, колкото врѣме сж били издѣжжани. Значи, иска се отъ насъ да приемемъ, какво нашата държава ще трѣбва да отпуска стипендии само тогава, когато се чувствува нужда отъ чиновнически персоналъ, и само за да калѣпимъ чиновници, държавни служители, а не да се приеме другъ единъ възгледъ, споредъ мене по-модеренъ и по-съответственъ за нашитѣ демократически права и за демократичната българска държава — азъ ще кажа сега подиръ малко и този мотивъ. Дължа, прочее, да подчертая, че азъ не сподѣлямъ този възгледъ на уважаемия г. министъръ — ако, дѣйствително, съмъ добръ разбралъ възгледа, защото, възможно е, погрѣшно да схващамъ — какво една държава отпуска стипендии само тогава, когато има нужда отъ чиновнически персоналъ, ergo, прѣстава да отпуска стипендии тогава, когато нуждата отъ чиновнически персоналъ вече не се чувствува, и че, второ, стипендии ще се отпускатъ по онѣзи отрасли, които изискватъ единъ допълнителенъ персоналъ, и въ тази посока ще трѣбва да се насочва дѣйноста на държавата — азъ не сподѣлямъ, казвамъ, този възгледъ. Не отричамъ, че има моменти, въ които държавата ще трѣбва да постигне и тая цѣль, но дължа да подчертая, че, по моето разбиране, може да има едно единствено модерно схващане на този въпросъ, а именно, държавата отпуска стипендии съ единствената цѣль — да даде възможностъ на чада на бѣдни родители, способни и даровити младежи, да използватъ, да се издигнатъ и да бждатъ полезни на самата държава повече, отколкото на себе си. Този е по-модерниятъ възгледъ. Ако една демократическа държава, каквато е нашата, не отпуска стипендии на бѣдни и способни младежи, какво ще излѣзе? Ще излѣзе това — управлението на държавата полека-лека ще стане монополъ на заможнитѣ хора; управлението, въ широка смисълъ на думата, г-да, не само отъ гледището на чиновническия персоналъ, не само въ тая смисълъ, че въ кадритѣ на чиновническия персоналъ ще влизатъ прѣдимно чада на заможни родители, особито по-високитѣ чиновници, като инженери, лѣкари, правници и пр., но и отъ друго по-широко гледище, по-широко становище, и отъ гледището на обществената дѣйностъ, защото съврѣменното устройство на държавата изисква по-голѣма подготовка за единъ съврѣмененъ общественъ дѣлецъ. Тая подготовка той не ще може да я получи тъй лесно вънъ отъ школата, било срѣдна, било висша. Е добръ, искате ли вие, щото тая държава да бѣде управлявана отъ българския народъ въ своята цѣлостъ, а не само отъ една малка частъ на този народъ, прѣдимно само отъ заможнитѣ, вие, демократическа държава, демократическо правителство, извадете изъ бѣднитѣ колиби способнитѣ дѣца, дайте имъ възможностъ да свършатъ школата, срѣдна или висша, и по тоя начинъ дайте имъ възможностъ да проявятъ своитѣ способности, да придобиятъ знания и да бждатъ полезни съ своитѣ по-

знания, съ своята просвѣта, както на държавата, тъй и на себе си. Тази трѣбва да бѣде тенденцията. Прочее, ние ще продължаваме да отпускаме стипендии и тогава, когато никаква нужда не се чувства отъ чиновнически персоналъ, и степенции по всичкитѣ отрасли на управлението. Менѣ ми е много приятно да констатирамъ, че такъвъ единъ възгледъ е изтъкванъ, е изказванъ още отъ старитѣ наши обществени дѣйци. Тукъ въ моята рѣка се намира „Изложение за дѣятелността на Министерството на народната просвѣта въ царство България“, издадено тая година. Всѣки единъ отъ васъ го е получилъ. Въ краткия прѣдговоръ на този отчетъ за стипендиитѣ вие ще намѣрите мисли, изказани отъ родолюбивитѣ българи: Априловъ, Селимински, такива, каквито и азъ тукъ изказахъ. И тѣ сж гледали на въпроса по-широко; не сж смѣтали, че стипендии трѣбва да се отпускатъ само тогава, когато държавата има нужда отъ чиновници, но че стипендии трѣбва да се отпускатъ и безъ всякаква нужда отъ чиновници, съ единствената цѣль — да се извадятъ маса способни хора на сцената и да имъ се даде възможностъ да развиятъ една дѣйностъ полезна за държавата. Щомъ ние схванемъ това гледище, по-нататъкъ ще трѣбва да туримъ въ хармония съ туй схващане много други наредби, и азъ ще посоча на нѣкои отъ тѣхъ.

Бихъ молилъ почитаемота комисия, която ще бѣде натоварена съ разглеждането на законопроекта, да държи смѣтка за този възгледъ, защото днесъ, по едно нещастно или щастливо тълкуване, не знамъ, на комисията, бюрото, прѣдседателятъ и подпрѣдседателятъ нѣматъ право да правятъ никакви прѣдложения, понеже не сж членове на никаква комисия. Единъ пътъ имамъ случая да присѣдствувамъ на засѣданіе въ бюджетарната комисия, направихъ едно прѣдложение и менѣ ми се отговори: „Вие не сте членъ въ комисията и никакво прѣдложение не можете да правите“. Тѣй щото, на прѣдседателя и подпрѣдседателятъ не остава освѣтъ тукъ да си кажатъ мнѣнието. Минавамъ.

Въ свѣръзка съ този възгледъ е и въпросътъ: трѣбва ли да отпускаме стипендии въ чужбина по онязи отрасли на науката, които се застъпватъ въ нашия Университетъ? Този въпросъ е разрѣшенъ отрицателно въ чл. 3 на законопроекта: (Чете) „Стипендии въ чужбина се даватъ само по специалности, които не сж застъпени въ Софийския университетъ или въ друго наше учебно заведение“. Азъ мисля, че тукъ се прави една много голѣма погрѣшка или ще направимъ такава, г-да, ако ние затворимъ вратитѣ на чуждитѣ университети за стипендианти по всичкитѣ отрасли на науката. Какъвъ е билъ мотивътъ на вносителя на законопроекта при редактирането на тая наредба, не знамъ — вѣроятно, за да се привлѣкатъ младежитѣ въ нашия Университетъ. Но, г-да, и безъ това ограбичение, броятъ на учащитѣ се младежи въ нашия Университетъ ще бѣде прѣдостатъченъ. Броятъ на стипендиантитѣ, пращани въ чужбина, ще бѣде нищоженъ, та нѣмаме причини да се опасяваме, че нашиятъ Университетъ ще бѣде слабо посѣтенъ. Тѣкмо противното трѣбва да направимъ. Въ това отношение ние трѣбва да подражаваме японцитѣ. Още въ 1887 г., когато азъ се учехъ въ чужбина, имамъ другари правници японци, които питахъ, на какви срѣдства се издържатъ. Отговориха ми, че се издържатъ на държавни срѣдства, макаръ и да не сж бѣдни. Япония отъ 30 години насамъ слѣдва въ това отношение една великолѣпна система: ти праща въ чужбина, въ всичкитѣ държави, способни младежи, безъ да държи смѣтка за тѣхното имотно състояние.

В. Георгиевъ: Бѣднитѣ не сж способни!

Н. Кжневъ: Напротивъ, азъ ще кажа, че между бѣднитѣ ще се намѣрятъ много по-способни, но каз-

вамъ, безъ да държатъ смѣтка въ Япония за тѣхното имотно състояние, пращатъ ги въ чужбина, и вие ще намѣрите японци въ Америка, ще ги намѣрите въ Франция, ще ги намѣрите въ Италия, ще ги намѣрите навсѣкждѣ, за да изучаватъ не само науката, но да изучаватъ и томашия животъ, и тамошния битъ. Този, който отива да се учи въ чужбина — моля вашето внимание върху това, г. г. народни прѣдставители — не изучава само науката, не изучава, примѣрно, само правото, а той изучава тамошния животъ, тамошния битъ и, когато се върне въ България, той ще ви донесе нѣщо повече отъ правната наука. Инженерътъ, който изучава инженерното изкуство или наука въ чужбина, той, като се върне, ще ви донесе нѣщо повече, особито, ако е по-наблюдателенъ. Не само че ние не трѣбва да затваряме вратитѣ на чуждитѣ университети за българската младежъ по отраслитѣ на науката, които се застъпватъ въ Софийския университетъ, но тѣкмо обратното трѣбва да правимъ. Трѣбва да подражаваме на японцитѣ; да изпращаме, по възможностъ, повечко българи по всичкитѣ отрасли на науката въ чужбина. Този разходъ, който ще направимъ, той ще се възмезди, той ще се отплати двойно и тройно. Вие можете да си прѣдставите, какво бихме избрали отъ себе си, ако, така да кажа, затворимъ за себе си вратитѣ на чуждитѣ университети. Азъ не знамъ, какво бихме измѣдрили, ако се съберемъ тукъ всичко на всичко само български правници, само български медици, само български историци. Най-добриятъ способъ за изучаване една наука е компаративниятъ, сравнителниятъ. А нѣма по-добъръ, по-лесъ начинъ за сравнителното изучаване отъ този, да пращашъ младежи да отиватъ въ разни чужди държави да изучаватъ науката: история, право и пр. Ако даже зависѣше отъ мене, азъ бихъ отишълъ до друга крайностъ: бихъ оставилъ стипендии само за лица, които отиватъ въ чужбина; бихъ концентриралъ всички срѣдства на бюджета, за да пращамъ стипендианти въ чужбина да изучаватъ финанситѣ, митническото дѣло, правото и пр., та, когато дойдатъ тукъ, да внесатъ въ България единъ складъ отъ цѣлния знания, необходими за насъ, понеже ние сме още млада държава. Ако една Франция още дѣйствува тѣй, ако френски правници, какъвто е Есменъ, прочутиятъ писателъ по конституционно право, отиватъ да изучаватъ конституционното право въ Англия, Германия и пр.; ако френскитѣ граждани считатъ за необходимо да изучаватъ науката и въ чужбина, за да допринесатъ нѣщо на своето отечество, толкова по-необходимо се явява това за насъ — една току-що създадена малка държава, която нѣма още нищо свое. Ние можемъ да бѣдемъ отлични патриоти, но това не ни прѣчи да признаемъ, че нашиятъ Университетъ е още младъ, както отъ гледище на традицията, така смѣто и отъ гледище на похватитѣ и подготовката на прѣподавателския персоналъ. Въ Япония и досега катедритѣ се заематъ отъ чужденци — англичани, французи — способни хора.

Д. Мишевъ: Вѣрно.

Н. Кжневъ: И поради туй вие гиждате, че науката тамъ върви напредъ. Да не бѣдемъ шовинисти въ това отношение.

Прочее, за да бѣда кратъкъ, бихъ молилъ почетния министъръ г. Молловъ да се съгласи, щото въ комисията да излезе чл. 3 отъ законопроекта, като се остави пълна свобода на надлежната властъ да изпраща въ чужбина младежи по всички отрасли на науката. Науката може да се изучава и у насъ. Но това, което не можете изучи, то е битътъ, културата, правитѣ на другитѣ народи: всичко това е капиталъ, който не се добива съ четене книги, а който може да се придобие само съ наблюдаване на живота.

Трети единъ въпросъ, и съ туй свършвамъ. За мене е много важно и това: стипендиитъ да се раздаватъ по единъ справедливъ начинъ. Ако вие вземете издавания архивъ отъ Министерството на народната просвѣта и прѣгледате списъка на лицата, на които сж били отпущани стипендии отъ освобождението на България до днесъ — ще ви поразятъ едно обстоятелство: че стипендиитъ сж отпущани на лица прѣдимно отъ нѣкои градове; има нѣкои, така да се каже, привилегировани градове — нѣма да се впускамъ въ подробности . . .

А. Стамболийски: Благодарителитъ сж отъ тамъ.

Н. Къневъ: Азъ оставамъ въпроса за стипендиитъ, които се отпущатъ отъ фондове, създадени отъ завѣщатели-благодѣтели, за тѣхъ не говоря; азъ говоря за стипендиитъ или помощитъ, които сж отпущани отъ държавата. Даже и на мене държавата е отпущала помощъ, когато се учехъ, но именно заради туй, защото и на мене е отпущала, азъ зная, какъ се отпускаха и тогава помощитъ. — За да бжде справедливо отпущането, трѣбва за всѣки окръгъ да се опрѣдѣлятъ стипендии. Трѣбва, тѣй да се каже, да има една териториална справедливостъ. Повечето стипендии се отпускатъ на младежи отъ известни градове, при управлението на едно правителство; дойде друго правителство, и всички блага се концентриратъ за другъ единъ градъ. Това вече не е система на справедливо раздаване, а система на заграбване. За да се прѣмахне тая система на несправедливости и на грѣшки, ще трѣбва да се spremъ върху процедурата за отпущането на стипендии. Оная процедура, която се урежда въ законопроекта не е цѣлесъобразна. Прави ми впечатление обстоятелството, че въ законопроекта има една наредба, която заслужава всичката ни похвала; то е чл. 6. Когато иде рѣчь да се отпущатъ стипендии за Художествено-индустриалното училище, държи се специаленъ конкурсенъ изпитъ при сѣщото училище, и вече, на основание на протокола на изпитната конкурсна комисия, се опрѣдѣля кандидатътъ, а г. министърътъ само издава заповѣдта. Когато, обаче, иде рѣчь да се отпускатъ стипендии за сръбнитъ учебни заведения, тамъ е казано, че министърътъ рѣшава окончателно, кои отъ кандидатитъ ще получатъ стипендия. Добръ, тази година имаме опрѣдѣлени десетъ стипендии, а 100 души сж кандидати, и стотината отговарятъ на условията, прѣдвидѣни въ чл. 4 алинея втора. На кого ще се отпусне стипендия? Г. министърътъ не ще може да ги познава: едни отъ тѣхъ сж отъ Пловдивъ, други — отъ Татаръ-Пазарджикъ, трети — отъ други крайща на България.

А. Стамболийски: Тѣ си иматъ картички.

Н. Къневъ: Г. Стамболийски каза, че тѣ си иматъ картички. Тѣкмо това е лошото. За да се прѣмахне тая стара система на картички, на компилтъкъ, на партизанство, на роднинство, на приятелство, и пр. и пр., . . .

Министъръ В. Молловъ: Тя е стара.

Н. Къневъ: . . . ние ще трѣбва да приемемъ принципа, прокаранъ въ чл. 6, за всички стипендии.

Министъръ В. Молловъ: Той е прокаранъ, г. Къневъ.

Н. Къневъ: Не, горѣ не е казано.

Министъръ В. Молловъ: Ще видите.

Н. Къневъ: Азъ внимателно прочетохъ, г. министре, Вашия законопроектъ и не намѣрихъ ни-

каждъ да е прокаранъ тоя принципъ за сръбнитъ учебни заведения. Покойниятъ Тодоръ Ивановъ, бидейки министъръ на народната просвѣта, практикуваше една система, която, споредъ мене, би трѣбвало да заслужи нашето одобрение. Училищниятъ съвѣтъ опрѣдѣляше кандидатитъ за стипендии, а министърътъ не правѣше нищо друго, освѣнъ да оформи рѣшението на училищния съвѣтъ. Училищниятъ съвѣтъ, безспорно, ще рѣши на основание конкурса — пакъ ще има конкурсъ. Но при конкурса може да имате кандидати, издържали еднакво изпита. Прѣдставете си, че имате всичко на всичко 24 души, а издържали конкурса десетъ души. На кого отъ тѣхъ да се даде стипендията? Колкото и да бжде экзаменаторската комисия справедлива, колкото и да иска да бжде, така да се каже, прецизна въ това отношение, сѣ не ще има възможностъ аритметически или математически да изрази похватитъ, способноститъ и прилежанието на единъ ученикъ. Има едно мѣрило, което стои въ вашата душа, но което не може да се изрази съ цифри или бѣлѣжки. Оставете, слѣдователно, тази работа на учителскитъ съвѣти, и вие ще видите, каква грамадна полза ще има тогава: първо, отстраняватъ се грѣшкитъ, а често пѣти несправедливостта и произвола на единъ министъръ. Ако е министъръ г. Молловъ, ние не ще имаме за какво да се опасяваме — всичкото довѣрие къмъ почтения г. Молловъ — но, г-да, когато редимъ законъ, не държимъ смѣтка за този или онзи министъръ. Изобщо всичкото довѣрие къмъ демократическитъ министри, не само къмъ г. Моллова, и азъ не хваля, но констатирамъ една истина, че демократическото правителство върви по единъ пѣтъ съобразенъ на закона, справедливостта и честността. Това го констатира въ всички безъ изключение на политически убѣждения.

И. Хаджиевъ: Съ малки изключения.

Н. Къневъ: Може-би, г. Хаджиевъ ще прави единствено изключение.

И. Хаджиевъ: Оставете демократическитъ министри.

Н. Къневъ: Та, г-да, да вървя напредъ, за да свърша. Бихъ желалъ да се нареди така: стипендии да се даватъ отъ г. министра на лица, опрѣдѣлени или посочени отъ учителскитъ съвѣти възъ основа на единъ конкурсенъ изпитъ. Съ това ще отстранимъ ролята на картичкитъ, както каза г. Стамболийски, и въобще системата на персоналното влияние, а ще оставимъ да се борятъ трудолюбие и способността. Ще има и друга полза, която не е безъ значение — ще закрѣпне властта на учителскитъ съвѣти, дисциплината ще бжде по-яка, защото всѣки ученикъ, ще знае, че неговото бждѣще зависи отъ прѣподавателя и учителския съвѣтъ и ще бжде съ по-добро поведение и прилежание. Наградата на способния, прилежния и трудолюбивия е едно отлично сръдство, за да има добъръ редъ и добра дисциплина. Така би трѣбвало да се отпущатъ всичкитъ стипендии безъ изключение, така би трѣбвало да се отпущатъ и врѣмненитъ помощи — по прѣпорѣката на компетентната училищна властъ.

Освѣнъ ползитъ, които имахъ честта да ви посоча, ще има и тая изгода: властта за раздаването на стипендиитъ ще бжде децентрализирана, повѣрека на голѣмъ брой учителски съвѣти, а не ще бжде концентрирана въ рѣцѣтъ на министра и на назначената отъ него комисия. Ако стипендиитъ се даватъ само отъ министра, той може да се подхлѣбне и да извърши неправда, а малко е за върване, че всичкитъ учителски съвѣти ще извършатъ неправда.

Това сж общитѣ мисли, които счетовъ за нужно да изкажа относително законопроекта. Резюмирано, всичко се свежда въ това: да приемемъ, че държавата, при отпущане на стипендии, прѣслѣдва за цѣль подпомагане на бѣднитѣ способни момци да добиятъ просвѣта, безъ да държи смѣтка, да-ли ще станатъ чиновници, или не; второ, да отвори вратата на чуждитѣ университети за българскитѣ младежи по всичкитѣ отрасли на науката, а не само по онѣзи, които сж застъпени въ нашия Университетъ; и трето, процедурата за отпущане на стипендии да се уреди по начинъ съобразенъ съ чл. 6, както казахъ по-рано, за да има справедливостъ, и се прѣмахне създаденото убѣждение въ обществото, че само оня може да получи стипендия, който има поддръжка отъ нѣкой силенъ на деня. Силна трѣбва да бѣде справедливостта, силенъ трѣбва да бѣде законътъ, г-да, а не личноститѣ.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако отдѣлната личностъ има нравствения дългъ да помага на своитѣ близки, на своитѣ бѣдни събрата, още повече този дългъ може да се възлага върху държавата. Този дългъ на държавата, да подпомага своитѣ членове, се явява още повече повелителенъ, когато е въпросъ да се отпущатъ помощи за наука на бѣдни граждани. Поради тия съображения не е за върване да се намѣри нѣкой народенъ прѣдставителъ, който да се обяви по принципъ противъ законопроекта, който ни занимава. Азъ взехъ думата да направя една-две свършено кратки бѣлѣжки, за които ще моля на първо мѣсто г. министра, а слѣдъ него и комисията, която има да се заемае съ този въпросъ, щото, ако ги намѣри за умѣстни, да ги вземе подъ внимание. Прѣди всичко, нека кажа, че много отъ мислитѣ, които изтъкна тукъ г. Къневъ, сж мисли, които сподѣлямъ и азъ.

Азъ ще кажа, че тия наредби, които прѣдвѣждатъ чл. чл. 7, 14 и други нѣкои членове въ законопроекта, могатъ да прѣтърпятъ нѣкакви измѣнения, възъ отъ ония измѣнения, за които спомена г. Къневъ. Чл. 14 отъ законопроекта прѣдвѣжда кандидатитѣ за стипендианти да не бѣдатъ по-възрастни отъ 21 година. Това се касае за онѣзи стипендианти, които ще има да слѣдватъ въ учебни заведения прѣдимино въ чужбина. Азъ мисля, че би трѣбовало да бѣде тъкмо обратното.

Министъръ В. Молловъ: За висшитѣ учебни заведения, и тукъ, и въ чужбина.

Д. Драгиевъ: Мисля, че за единъ младежъ отъ провинцията, изпатенъ, напр., въ единъ градъ като София, дѣто животътъ съ много свои прояви се явява новъ и съблазнителенъ, е отъ полза да бѣде той по-укрѣпналъ духовно, по-характеренъ, а тази закрѣпналостъ въ това отношение е въ зависимостъ отъ неговата възраст. Значи, за младежа, който отпѣа въ странство, дѣто животътъ е още по-другъ, отколкото у насъ, правитѣ сж още по-други, отколкото у насъ, за таквото младежъ, казвамъ, е полезно да бѣде въ една по-напрѣднала възраст и, слѣдователно, по-укрѣпналъ. Може да се намѣрятъ младежи, които да бѣдатъ и 20 или 19 години и да отидатъ да слѣдватъ въ странство, но по-добъръ е, споредъ мене, отиващитѣ въ странство да иматъ една по-напрѣднала възраст. Ето защо, споредъ мене, това ограничение трѣбовало би да се прѣмахне.

Чл. 7 — размѣртъ на цѣла стипендия въ срѣднитѣ учебни заведения е 600 л., а на полустипендия 360 л. Азъ намирамъ, че цифрата 600 л. за единъ ученикъ отъ нашитѣ срѣдни учебни заведения е

цифра твърдѣ висока; 600 л. за едно бѣдно дѣте въ едно срѣдно училище сж много пари, г. министре и г. г. народни прѣдставители. Вие ще дадете тия пари не на богати синове, а на бѣдни, а увѣрентъ съмъ, че на 99% отъ тия момчета сж момчета на челяди, много отъ които съ 600 л. прѣминаватъ прѣзъ цѣла година. Когато ще дадете на това сиромашко дѣте 600 л., азъ не виждамъ, че му парвите добро, ами виждамъ, че му правите зло — вие разширявате изкуствено неговитѣ нужди, вие го тикате въ пѣтя на съблазнѣта. Многого пари — туй е не само голѣмо добро, но то сжцевременно има и своето обратно острило; то е и много съблазнително, и особено у насъ не виждамъ защо да отиваме да даваме на едно малко бѣдно момче 600 л. годишно. По-добъръ е, споредъ мене, да дадемъ по-малко, за да дадемъ на повече, отколкото да дадемъ множо пари, но на малцина. Но ща да опрѣдѣлямъ размѣрнитѣ на годишната, нито на полугодишната стипендия. Менѣ ми прави впечатлѣние, че цифрата е голѣма и при второто четене ще прѣдложимъ една по-долна цифра.

Сжщото бихъ могълъ да кажа и за размѣра на стипендитѣ въ странство. Ще се плашатъ такситѣ на ученицитѣ, които слѣдватъ въ висшитѣ учебни заведения въ чужбина — добръ; ще имъ се плашатъ пътни за отиване и връщане — и противъ това нѣмамъ нищо; но ще има стипендии отъ 1.800 до 2.400 л. Азъ мисля, че цифрата 1.800 л. е задоволителна.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Много е.

Д. Драгиевъ: Наши другари се обаждатъ, че е много, но азъ мисля, че тя трѣбва да остане максимумъ. Ще се намѣрятъ хора, които ще ви благодарятъ, ако вие имъ дадете 1.500—1.600; но ще се намѣрятъ градове, въ които животътъ е особно скѣпъ. За такивато градове може да се даде максимумътъ стипендия — 1.800 л., но повече азъ не виждамъ защо да се даватъ.

Г. Къневъ направи една бѣлѣжка относително раздаването на стипендитѣ; той иска да се възложи тази работа повечето на учителскитѣ съѣти. Споредъ мене, това е много полезно мнѣние, което би заслужило да се осмѣществи чрѣзъ законъ; но, каквото и да се прави, сѣ ще остане — кога повече, кога по-малко — нѣкакво си пристрастие, нѣкаква си незаслужена закрила. За да се прѣсуши свършено подобно пристрастно раздаване на стипендии, въпрѣки сжествуващитѣ закони и правилници и редъ други мѣропрития, за да намалимъ охотата най-вече у заможнитѣ младежи да ламтитъ за стипендии и за да дадемъ сжцевременно възможностъ на повече бѣдни младежи да получатъ такива, било у насъ, било въ странство, азъ мисля, че ще направимъ едно добро, ако възприемемъ слѣдното нѣщо, относително раздаването на стипендитѣ било у насъ, било въ чужбина, именно, да законоположимъ, щото стипендианти, които свършатъ срѣдно учебно заведение у насъ чрѣзъ държавна стипендия и се заловятъ на общинска, окръжна или друга плащана служба, да повръщатъ въ разстояние на десетъ години стипендията, която сж получили; сжщо така и младежи, които сж добили стипендии и сж завършили своето учение въ нѣкое чуждо висше учебно заведение и се завърнатъ у насъ, и такива младежи на какъто и работа да постѣпятъ, била тя частна или държавна, общинска или окръжна, да възвръщатъ въ единъ периодъ отъ десетъ години стипендията; даже добръ би било да постановимъ, щото ония отъ тѣхъ, които се заловятъ на частна работа, да възвръщатъ половината, а ония, които се заловятъ на плащана държавна работа, да възвръщатъ въ единъ периодъ отъ десетъ години цѣлата сума. Чрѣзъ такава една наредба ние ще постигнемъ доста нѣщо, мисля си азъ: на първо врѣме

като се знае, че ще се връща стипендията, ще ламтят да я получат ония младежи, които сж въ дѣйствителностъ бѣдни, които се нуждаятъ отъ нея; па и тѣзи, които получаватъ стипендия, като знаятъ, че ще я връщатъ, а за да я връщатъ, тѣ трѣбва да бѣдатъ кадѣрни за работа, тѣ ще бѣдатъ и по-усърдни ученици; отъ трета страна, като се възвръщатъ тѣзи стипендии, ще се дава възможностъ съ едни и сѣщи срѣдства, или поне съ по-малко срѣдства, да се изучатъ повече бѣдни младежи и у насъ, и въ чужбина. Както виждате, ние прѣдѣляваме едно искане, което е почти обратно на онова, което законътъ иска; законътъ иска отъ свършилитѣ младежи, въ чужбина най-вече, непрѣмънно да заематъ нѣкаква държавна длѣжностъ въ замѣна на стипендията. Азъ мисля, че подобно едно искане се явява съвсѣмъ излишно . . .

Министъръ В. Молловъ: Ако бѣдатъ поканени, само тогава.

Д. Драгиевъ: Да канимъ българина да заеме държавна служба (Веселостъ), азъ мисля, че съвсѣмъ не е сериозно да говоримъ и да пишемъ тия работи — ще канимъ нѣкого на държавна служба, а пъкъ той нѣма да приеме! По всички министерски врати и на други учрѣждения постоянно се хлопа, и министри се убиватъ зарадъ служби, а пъкъ ние да се сѣмниѣваме, че, като го поканимъ, нѣма да приеме! До тѣхъ врѣмена не сме доживѣли.

Министъръ В. Молловъ: Има много, които не приематъ, г. Драгиевъ. Ето сега за Кооперативната банка има четирима души, които подъ редъ се отказватъ.

А. Стамболийски: Поканете нѣкого отъ нашитѣ.

Министъръ В. Молловъ: Защо не — положете си кандидатурата.

Д. Драгиевъ: Въ противенъ случай, ако е дошло редъ да канимъ, то това канене, засога и за дълги години още, ще бѣде едно изключение у насъ, което не трѣбва да се прѣобрѣща въ правило въ нашето законодателство. Азъ намирамъ, че ще бѣде много по-добъръ и за подобни младежи, и за самата държавна хазна, ако това нѣщо узаконимъ: стипендиитѣ да се възвръщатъ. Не искамъ да кажа тѣ да се възвръщатъ въ една година, въ двѣ години, но въ разстояние на десетъ години; десетъ години не заеме ли лицето нѣкаква плащана длѣжностъ, оттамъ-нататѣкъ и да заеме, нека не му се иска стипендията; но до десетъ години, ако той изкарва самостоятелно прѣхраната си, ако той не прѣвива грѣбнака си за държавна служба, ако не отива да хлопа насамъ-нататѣкъ да се назначи на държавната трапеза, той е човѣкъ съ закоравѣлъ грѣбнакъ, той е спасенъ отъ онѣзи унижения, въ които изпада нашето бюрократство, напоследѣтъкъ най-вече, и на такъвъ човѣкъ ние можемъ да не изискваме по-нататѣкъ възвръщането на стипендията.

Тия сж краткитѣ бѣлѣжки, които имахъ да направя, и ще ми бѣде твърдѣ приятно, ако г. министърътъ, както и г. г. народнитѣ прѣдставители, усвоятъ нѣкои отъ тѣхъ, особено послѣдната моя бѣлѣжка, за възвръщането на стипендиитѣ. Надѣвамъ се нашитѣ другаръ г. Хаджиевъ да подкрѣпи послѣдното наше искане, тъй като чухъ го тукъ, като обясняваше, какъ този принципъ за възвръщане на стипендиитѣ е билъ възприетъ вече твърдѣ отрано, въ 1894 г., отъ Сливенския окръженъ съвѣтъ. Това е една добра мѣрка, която, мисля, врѣме е да се възприеме отъ народното прѣдставителство.

Прѣседателътъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прави хубаво впечатлѣние, че, колкото пѣти, и въ миналитѣ двѣ сесии, и въ тази, сме засѣгали въпроси по просвѣтата, ние сме единодушни — единодушни да приемемъ законопроектитѣ по принципъ, единодушни да можемъ да направимъ, щото тѣзи законопроекти да бѣдатъ колкото се може по-свършени, но да отговарятъ на нуждитѣ, на условията.

Г. г. народни прѣдставители! И тримата почтени народни прѣдставители отъ Варненско се изказаха за законопроекта. Сѣщо тъй и азъ съмъ за законопроекта и не мога, освѣнъ да изкажа своята радостъ, че г. министърътъ на народното просвѣщение ни сезира съ единъ законопроектъ, който засѣга въпроси, по които всѣка година въ страната много се пише и които даватъ основание на разни недоразумѣния, на разни подозрѣния, на разни неприятни заключения.

Животътъ върви прѣдъ законитѣ; законитѣ дохождатъ да оформяватъ онова, което животътъ създава; прѣди още ние да сме били сформироваи въ държавна, да сме имали държавна, у насъ е имало помощи за способни ученици, у насъ е имало стипендии. Тѣзи помощи и стипендии сж били давани не отъ Министерството на народното просвѣщение, а отъ благодѣтели, отъ отдѣлни лица, давани сж били и отъ ученолюбиви дружества, читалища и други. Така е било до освобождението. Ония, които сж раздавали тѣзи помощи, тѣзи стипендии, всѣки пѣтъ сж ги давали — кому? — на онѣзи младежи, които се отличаватъ съ своитѣ способности; значи, тѣ сж подкрѣпiali способноститѣ, само на способнитѣ младежи сж давали стипендии, само тѣхъ сж пращали въ чужбина или пъкъ поддържали сж ги тукъ, въ нашитѣ училища, а послѣ сж ги изпращали въ чужбина, за да довършатъ образованието си. Веднага подиръ освобождението тази хубава традиция, която се намираще у насъ, възприе я и самото правителство, и то прѣдвизда въ бюджета специални пера за поддържането на стипендианти въ странство. Разбира се, стана нужда да се изработи единъ законъ, и такъвъ законъ е билъ изработенъ. Законътъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи е ималъ прѣдъ видъ да приготви чиновнически персоналъ, да приготви учители за гимназиитѣ, да приготви по всички отрасли на управлението младежи, които да могатъ да бѣдатъ отъ полза на страната. Този законъ, така изработенъ, е билъ въ сила прѣзъ всичкото врѣме, той е въ сила и до днесъ. Отъ изложението на мотивитѣ виждаме, какъ този законъ е видоизмѣняванъ съ правилници, какъ той е нарушаванъ; но този законъ, отъ който нищо не е останало, е оставилъ да се управлява съ правилници, а тѣзи правилници не всѣки пѣтъ сж съблюдавани строго и често, при раздаването на стипендии, даватъ основание на протести, на оплаквания. Не отдавна бѣше, когато се раздадоха тукъ, въ столицата, стипендии по музика, и какво не се писа по вѣстниците; че сж прѣдпочели единъ кандидатъ намѣсто другъ, когато другиятъ, който не билъ прѣдпочетенъ, по способности стоялъ по-горѣ, ималъ по-добра подготовка и давалъ по-голямъ гаранция — разбира се, съ подготовката си — че ще бѣде дѣйствително една добра сила. Доколко това е вѣрно, азъ не зная, но именно това, че у насъ липсватъ закони и правилници, по които да се раздаватъ стипендиитѣ, всѣки пѣтъ се дава поводъ да се носятъ такива неприятни слухове. Съ законопроекта, съ който ни сезира г. министърътъ, се гони да се тури край на това. Ето защо азъ намирамъ, че законопроектътъ дохожда много наврѣме и много намѣсто да запълни една нужда отъ единъ законъ, нужда, която е насѣщна, и ще трѣбва, ако има дефекти въ него, тѣзи дефекти сж общи усилия да се поправятъ, разбира се, въ комисията, като се надѣвамъ, че самиятъ министъръ нѣма да има нищо противъ да се взематъ въ съо-

бражение бълбжкитѣ, които се направиха отъ г. г. прѣждеговорившитѣ.

Азъ искамъ да обърна вниманието на едно обстоятелство, което се засегна отъ г. г. прѣждеговорившитѣ и което азъ искамъ да допълня. Главното и съществено нѣщо въ законопроекта заради мене е, каква гаранция ние ще дадемъ, че стипендиитѣ ще се даватъ само на способнитѣ; каква гаранция ние ще дадемъ, че нѣма да допуснемъ тѣзи външнѣ влияния, които досега сж били упражнявани при раздаването на стипендиитѣ. Ето това е сърцето на въпроса — това е най-важното въ цѣлия законопроектъ. Тукъ е прѣвидѣно, какъ ще става раздаването на стипендиитѣ въ срѣднитѣ училища, сжщо и раздаването на стипендиитѣ въ висшитѣ и специалнитѣ училища; има процедура и за едното, и за другото. Но азъ намирамъ тази процедура не онака, която трѣбва да бѣде. Въ странство, на западъ, конкурснитѣ изпити се държатъ не само въ столицата, но се държатъ въ всички градове, дѣто има срѣдни или висши учебни заведения. Дори за да избѣгнатъ всѣко подозрѣние, че влиятелни лица ще могатъ да повлияятъ за прокарването на своитѣ любимци, всѣки пътъ въ комисията се назначаватъ лица, които не знаятъ, че ще бѣдатъ въ нея. Конкурснитѣ изпити се произвеждатъ при затворени врата, съставятъ се протоколи и тѣзи протоколи, подписани отъ назначената по този начинъ комисия въ всѣки градъ, се подписватъ и изпращатъ въ министерството, да кажемъ, ако е въ Франция — въ Парижъ, дѣто се прѣглеждатъ отъ друга комисия, послѣдната прави докладъ, по този докладъ респективниятъ министъръ внася докладъ въ Министерския съвѣтъ и вече се взема окончателно рѣшение. Така ставатъ конкурснитѣ изпити въ Франция, за *écoles polytechnique, écoles centrales, écoles navale* и други специални училища. Въ цѣла Франция се произвеждатъ изпити, а не само въ Парижъ. Това е направено, за да могатъ и бѣднитѣ да се явятъ и да държатъ конкурсъ, защото всички не могатъ да отидатъ въ столицата, да стоятъ дълго врѣме и да харчатъ, додѣто държатъ изпитъ. У насъ конкурснитѣ изпити се произвеждатъ отъ учителскитѣ съвѣти и, разбира се, това е една голѣма гаранция, но това е само за стипендиитѣ въ срѣднитѣ и въ педагогическитѣ училища. Въпросътъ е тукъ за конкурснитѣ изпити за стипендиитѣ за висшитѣ училища и за специалнитѣ училища. Тукъ се прѣдвижда, че изпититѣ трѣбва да се произвеждатъ тукъ, въ столицата — поне така азъ разбирамъ — за висшитѣ училища, съ изключение на Художественото индустриално училище. Защо, напр., да не може да се устроятъ комисии, или защо да не може да се възложи на учителскитѣ съвѣти въ градоветѣ, като Русе, Варна, Пловдивъ и пр., дѣто има гимназии и подготвени сили да произвеждатъ изпититѣ? Г. министърътъ може да подбира лица и да съставя тамъ комисии, които да произвеждатъ конкурснитѣ изпити, тѣ да съставятъ протоколи, които, разбира се, да се изпращатъ въ Министерството на народното просвѣщение, и това послѣдното да съставя тукъ отдѣлна комисия, която да прѣглежда тѣзи протоколи, да прави докладъ, тоя докладъ да се внася въ Министерския съвѣтъ и да се вземе окончателно рѣшение. Говоря за комисията, която трѣбва да произвеждатъ конкурснитѣ изпити. Това е най-важното и на него трѣбва да се спрѣмъ най-много и да направимъ онова, което трѣбва върху комисията.

Колкото за стипендиитѣ, дѣ трѣбва да се дадатъ стипендии за висши училища, въ законопроекта се казва, стипендии въ чужбина ще се даватъ само за специалисти, които не сж застѣпени въ Софийския университетъ. Азъ разбирамъ, че тукъ се изключватъ онѣзи стипендии, които университетътъ самъ

дава на своитѣ кандидати, които иска да подготви за катедритѣ и които му трѣбватъ.

Министъръ В. Молловъ: Изключаватъ се и днесъ тѣзи, които получаватъ стипендии отъ фондове.

Д. Мишевъ: Изключаватъ се и днесъ тѣзи, които получаватъ стипендии отъ фондоветѣ, но за мене е важно друго. Важното е това: не трѣбва да ограничаваме, щото стипендиитѣ да се даватъ само по специалности, които не сж застѣпени въ Софийския университетъ. На това нѣщо обърна внимание почтенниятъ варненски народенъ прѣдставителъ г. Кжневъ. Азъ напълно го поддържамъ въ тая негова мисль.

Г. г. народни прѣдставители! Нека способнитѣ, които ще получатъ стипендии по конкурсъ, значи, слѣдъ като сж свършили гимназия, слѣдъ като положатъ голѣмъ трудъ, слѣдъ като издържатъ конкурсния изпитъ и сж се отличили, нека тѣзи младежи не ги оставимъ въ нашия Университетъ, нека тѣхъ да пращаме на западъ, да ги пращаме въ Европа. Тѣ тамъ ще се подготвятъ по-добрѣ и съ своитѣ способности, когато се върнатъ тукъ, ще бѣдатъ много по-полезни и много по-добри. Не искамъ да кажа, че въ нашия Университетъ нѣма наука, но, онова, което ще намѣрятъ на западъ, нѣма да го намѣрятъ въ нашия Университетъ. Онова, което тѣ ще видятъ по истории въ чуждитѣ исторически музеи, въ историческитѣ сборки въ европейскитѣ столици, онова, което ще видятъ по художеството въ европейскитѣ столици, това нѣма да го видятъ у насъ и, разбира се, това е единъ капиталъ заради тѣхъ, и този капиталъ ще го разработватъ, когато се върнатъ тукъ. Азъ не мога да си прѣдставамъ, каква ще бѣде нашата интелигенция, онази, която ще управлява държавата, която ще води съдебнитѣ на държавата, когато цѣлата тя излиза отъ нашия Университетъ. Сега, г. г. народни прѣдставители, какъ става? Университетътъ си избира свои кандидати, които, слѣдъ като свършатъ Университета, праща ги на западъ, за да се специализиратъ по наукитѣ, но ония, които се пращатъ, не сж подготвени дотамъ въ езика на страната, въ която ще слѣдватъ; тѣ отиватъ само да се доусвършенствуватъ въ науката и методитѣ. Ако Университетътъ избира измежду своитѣ студенти и ги изпраща на западъ да се специализиратъ, значи тѣ сж получили тукъ образование, и ако такива способни младежи вие ги изпращате въ нашитѣ университети тукъ, менѣ ми се струва, че това ще бѣде единъ дефектъ въ системата на нашата култура. Нека ние не ограничаваме това; нека дори да допуснемъ стипендии, ако това е възможно, и за ученицитѣ отъ срѣднитѣ училища, които сж се отличили, които показватъ дарби; дори азъ бихъ настоявалъ таквато младежи да се пращатъ на западъ да свършватъ нѣкоя гимназия или лицеи и да продължатъ образованието си нататѣкъ. Това ще бѣде отъ полза заради страната. Ние тѣй се оплакваме, че въ нашитѣ училища нѣмаме прѣподаватели по новитѣ езици, и тѣй се оплакваме, че ние, макаръ че имаме толкова стипендианти, толкова младежи на западъ, не можемъ да намѣримъ хора по дипломацията, именно хора, които да знаятъ свършено френски езикъ. И доскоро въ нашето Министерство на външнитѣ работи държеха чужденецъ, защото не можеха да намѣрятъ българинъ, а има такива способни младежи, които се отличаватъ и на които можемъ да дадемъ стипендии въ срѣдно учебно заведение. Защо да ги държимъ въ нашитѣ гимназии, не ще ли бѣде по-добрѣ да ги пратимъ навънъ?

По-нататѣкъ. Тукъ се говори за стипендии въ срѣдни и специални училища. Азъ разбирамъ въ специални технически училища, които се отварятъ, но ние имаме и прогимназии. Съставителътъ на законопроекта разбира, че стипендии се даватъ само на онѣзи ученици, които удовлетворяватъ условията,

що прѣдвизжда законѣтъ, и само въ гимназията, значи, отъ IV класъ нагорѣ. Е добръ, съгласете се, че има способни, но бѣдни дѣца и въ прогимназиитѣ. Защо да не се разпростре това и къмъ долнитѣ класове, толкова повече, че ние сме една бѣдна страна, дѣто всички, може да се каже, сме излѣзли отъ народа, именно отъ бѣднотията сме се издигнали и се издигаме? Въ прогимназиитѣ, дѣто ще има повече ученици и, разбира се, ще има и повече способности да се проявятъ, тамъ ще има нужда отъ помощи. Ако ние не поддрѣпимъ способността, която се проявява още тамъ, въ прогимназията, въ I, II, III класове, разбира се тази способностъ безъ помощъ ще заглѣхне, тя не ще може да влѣзе въ гимназията. Ние нѣмаме прѣдвидѣни суми въ бюджета за раздаване стипендии въ гимназиитѣ. Доколко си спомнямъ, при бюджета на просвѣщението, азъ запитахъ г. министра на народната просвѣта, защо ние нѣмаме перо за раздаване стипендии въ гимназиитѣ. Стипендии въ гимназиитѣ се раздаватъ отъ фондоветѣ, които има учрѣдени при гимназиитѣ; тѣзи фондове се образуватъ отъ училищнитѣ такси, които се даватъ, и послѣ отъ фондоветѣ на отдѣлни благодѣтели, на отдѣлни лица, които сж завѣщали. Това сж стипендиитѣ, които се даватъ на ученицитѣ въ гимназиитѣ. Въ бюджета има прѣдвидѣни стипендии само за педагогическитѣ училища — въ параграфа за стипендиитѣ по педагогия — значи, за специални училища. Защо сж прѣдвидѣни стипендии за педагогическитѣ училища, а за гимназиитѣ не? За педагогическитѣ училища сж прѣдвидѣни стипендии затова, защото тамъ се явяватъ найбѣднитѣ ученици и тѣ безъ поддрѣжка не могатъ да свършатъ педагогическо училище; онѣзи, които иматъ що-годи срдѣства, се мѣчатъ да отидатъ въ гимназията и, като не могатъ да се издрѣжатъ, стигнатъ до нѣкъждѣ, прѣхвърлятъ се въ педагогически училища, защото тамъ ще получатъ стипендия. Но азъ мисля, че, като повдигамъ въпроса за даване помощи и стипендии и за прогимназиитѣ, ние не можемъ да прѣдвидимъ отсега, отдѣ ще вземемъ срдѣство, а само трѣбва да уяснимъ въпроса, какво ние ще разбираме подъ стипендии за срдѣни училища; да-ли ще разбереме подъ срдѣни училища отъ IV класъ нагорѣ, или ще включимъ и прогимназиитѣ. Ако вземемъ срдѣнитѣ училища така, както трѣбва да бѣде, тогatzъ ние можемъ да отпускатъ стипендии и за способни ученици отъ прогимназиитѣ. Това, ми се струва, е и справедливо и ще бѣде похвално, ако го приемемъ, защото ние сме, както казахъ, една страна, която се състои само отъ работници, страна бѣдна, и това не може да бѣде освѣтъ за похвала на демокрацията и на всички.

Още една дума и ще свърша. Законопроектѣтъ ще се разгледа отъ комисията, и ще се внесатъ тѣзи поправки, които сж посочени досега и които може да се посочатъ и отпослѣ; но още не значи, че ние, като изработимъ този законопроектъ, като го обрнемъ въ законъ, свършваме съ него. Законитѣ у насъ само тогatzъ могатъ да дадатъ очаквани плодъ, когато тѣ се прилагатъ стриктно, когато ние контролираме тѣхното прилагане. Ние въ първата и въ втората сесия изработихме, приехме закона за народната просвѣта; разбира се, това прави честь на XIV-то обикновено Народно събрание, защото то събра всичко по просвѣтата въ единъ законъ. Този законъ вече се прилага, но да-ли той строго се прилага, това е вече дългъ на камарата да контролира. И по-посе говоря за прилагането на законитѣ и по-посе имамъ прѣдъ мене законопроектъ, по който говоримъ, и въ мотивитѣ на който се излагатъ редъ нарушения, които сж тѣрпѣли толкова камари, които сж тѣрпѣли толкова правителства, азъ не мога да не подчертая, че и сега ставатъ нѣкои работи, които не би било желателно да ставатъ.

Г. г. народни прѣдставители! Въ закона за народната просвѣта, който ние приехме въ първата редовна сесия, има единъ чл. 143. Този чл. 143 допуска на министерството да праща въ странство онѣзи отъ учителитѣ, които сж се отличили, за една-двѣ години, съ заплатата, която получаватъ, да се усвѣршенствуватъ въ прѣдметитѣ, които прѣподаватъ, или въ методитѣ по прѣдмета. Това е една наредба много хубава, но тази тѣй хубава наредба е ограничена: послѣдната алинея на члена казва, че особенъ правилникъ опрѣдѣля начина, по който става командироването на учителитѣ или учителитѣ. Доколкото азъ зная, и досега още не е изработенъ правилникѣтъ, относящъ се до този членъ, но макаръ че правилникѣтъ не е изработенъ — азъ подчертавамъ това — този членъ се прилага, учители сж пращани и се пращатъ, но какъ се пращатъ, по каква процедура се водятъ, азъ не зная. Азъ попитахъ началника на срдѣното образование прѣди нѣколко дни: Вие пращате на нѣколко пѣти учители, на основание чл. 143, да се усвѣршенствуватъ по прѣдметитѣ и по методитѣ; има ли правилникъ изработенъ? „Не“. По какво се водите? Не можа да ми обясни. Разбира се, че въ едно такова кѣсо врѣме не е могло да се изработи правилникъ; но азъ не зная, да-ли е извинително, ако не се е изработилъ правилникъ, да се прилага вече този членъ, и да-ли това прилагане така нѣма да даде поводъ на подозрѣния и злоупотреби. Разбира се, азъ имамъ всичкото уважение къмъ г. министра на народната просвѣта, имамъ всичката вѣра въ него и дължа да подчертая, като говоря по това, че този членъ е приложенъ прѣди него; даже още изработенъ, неизработенъ този законъ, веднага се рѣшава и се пращатъ учители. Сега, както виждате, членѣтъ задължава да има правилникъ, задължава още, че трѣбва да има рѣшение на учителския съвѣтъ, трѣбва да се избере най-достойниятъ и пр. и пр.; но, безъ да се спазва всичко това, законѣтъ се прилага, а правилникъ и до днесъ нѣма. Разбира се, безъ да искамъ да обвинявамъ — азъ мога да развия това въ едно запитване, за да се обясни въпросѣтъ — подчертавамъ, че нашъ дългъ е, като изработимъ законитѣ, да бдимъ за тѣхното изпълнение, и прѣди всичко респективното министерство първо трѣбва да пазитъ законитѣ, а ние трѣбва да контролираме да се изпълняватъ законитѣ, и тогава всички тѣзи оплаквания, които има при раздаването на стипендиитѣ, при прилагането на закона, нѣма да иматъ мѣсто и ние нѣма да слушаеме никакви оплаквания.

Азъ свършвамъ, като заявявамъ, че приемамъ законопроектъ по начало.

Прѣдседателѣтъ: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Сумата, която е прѣдвидѣна въ бюджета за 1911 г. въ глави XI и XII за „стипендии и помощи“, възлиза на 32,000 л. Изглежда, че настоящиятъ законопроектъ цѣли да урегулира начина за раздаването на стипендиитѣ, не толкова на сумитѣ, които се отпускатъ отъ срдѣствата на държавния бюджетъ, колкото на сумитѣ, съ които разполага почитаемото Министерство на народното просвѣщение отъ завѣщания на разни благодѣтели. Съ настоящия законъ, въ дѣйствителностъ, се нарежда една справедливостъ, и то най-главно въ начина, какъ трѣбва да се раздаватъ тѣзи стипендии, за да нѣма роптание, че се дава на нѣкой, който не заслужава или който билъ протезиранъ отъ тогава или оногава. И азъ сжщо се присѣдинявамъ къмъ г. Кѣнева и ще кажа, че чл. 3 трѣбва изцѣло да се прѣмахне. Не трѣбва да се дава привилегия да се слѣдва само въ нашия Университетъ. Азъ ще кажа даже нѣщо друго за нашия Университетъ. Азъ се чудя, защо г. министрътъ

на народното просвѣщение досега не е сезиралъ Народното събрание, за да се турятъ нѣкои по-голѣми такси за младежитѣ, които слѣдватъ въ този Университетѣ, защото навѣжда въ Европа, въ университетитѣ, дѣто се слѣдва висше образование, хората плащатъ голѣми такси и университетитѣ почти се издържатъ отъ такситѣ, които се получаватъ. Държавата е длъжна да дава само безплатно основно образование на българскитѣ младежи, а не и безплатно висше образование. Ако нѣкой е бѣденъ и желае да слѣдва въ Университета, затова има редъ, по който да му се опростятъ такситѣ, да не ги плаща. Мимоходомъ искамъ сега да направя тази бѣлъжка, защото при другъ случай може да не ми се удаде — че ние трѣбва да отгѣнимъ тази несправедливостъ — синоветѣ на богатитѣ хора да отиватъ да слѣдватъ въ Университета, а за тѣхъ да харчи държавата, бѣднитѣ студенти да не могатъ да отидатъ да слѣдватъ въ него. Който е бѣденъ, да се освобождава отъ такса, който е богатъ, да си плаща.

Намирамъ, че не трѣбва толкозъ да оковаваме рамкитѣ за бѣдностъ и богатство, защото у насъ, въ България, понятието за бѣдностъ е такова, че чакатъ съвсѣмъ да оголѣе човѣкътъ, да умре отъ гладъ, та тогава да му издадатъ свидетелство за бѣдностъ. Когато министерството ще търси, по силата, споредъ духа на този законъ, доколкото азъ го разбрахъ, способни младежи, за да имъ даде стипендии да се специализиратъ по извѣстна наука и послѣ съ своитѣ познания да принесатъ полза на цѣлия народъ, азъ не разбирамъ, защо сж тия ограничения, изтезания и митарства, които се прѣдвигватъ въ буква 6 на чл. 11. Казва се тамъ, че трѣбва да се вземе свидетелство за имотното състояние отъ надлежния потариусъ. Прѣди всичко, не сж потариуситѣ у насъ, които сж компетентни да издаватъ свидетелства за имотното състояние на хората, а това сж общинскитѣ управления. Казва се, ако родителитѣ сж умрѣли, трѣбва да се вземе удостоверение отъ окръжния сждъ, отъ което да се види, каква частъ отъ наслѣдството му се пада. Не е окръжниятъ сждъ учрѣждението, което дава такова удостоверение, защото, ако нѣкой отиде въ окръжния сждъ да иска да му даде удостоверение, какво наслѣдство е останало отъ баща му, той ще му каже: „Господине, много злѣ си се адресиралъ тукъ; ние не сме учрѣждението, което издава такова удостоверение, идете въ общинското управление и се справете тамъ“. Намирамъ, че тази наредба е съвсѣмъ излишна и безполезна, защото не може да се изпълзува. Общинското управление е компетентно да издава тия удостоверения и трѣбва да се остави това право само на него. А да-ли ние нѣма да имаме вѣра въ подписитѣ на чиновницитѣ отъ общинското управление, тѣ сж въпроси второстепенни. Но азъ искамъ да напомня на г. г. народнитѣ прѣдставители, че ние не трѣбва да се придържаме непрѣмѣнно да бждатъ извънредно бѣдни. Азъ ще ви кажа слѣдното. Има много чиновници у насъ, които иматъ дѣца, и по никой начинъ тѣхнитѣ срдства не могатъ да имъ позволятъ да изпратятъ своитѣ дѣца, които могатъ да бждатъ много способни, да слѣдватъ, а на такива чиновници, които получаватъ заплата отъ държавата, никое общинско управление нѣма да издаде свидетелство, че сж бѣдни, за да могатъ тѣхнитѣ синове, по силата на този законъ, да получатъ стипендия. Тѣй щото, азъ намирамъ, че стипендиантитѣ трѣбва да прѣдставятъ свидетелство за имотното състояние на родителитѣ си, но по никой начинъ министерството или компетентнитѣ лица, които ще разрешаватъ въпроса за отпускането на стипендиитѣ, не трѣбва да се придържатъ толкова строго, че кандидатитѣ трѣбва да бжде непрѣмѣнно много бѣденъ. Може да бжде по-состоятеленъ, важното е да се види, че неговитѣ родители нѣматъ охолно

състояние, за да пратятъ своето чадо да отиде да слѣдва. Тѣй щото, азъ намирамъ, че въ това отношение законътъ трѣбва да прѣтърпи едно измѣнение въ комисията, а сжщо и въ камарата.

Колкото се касае до размѣра на стипендиитѣ, г. Драгиевъ ще извинява, но този размѣръ не е толкова голѣмъ, колкото той прѣдполага. Ако ние ще пращаме единъ младежъ да се учи, азъ мисля, че трѣбва да му дадемъ срдства, прѣди всичко, да може да се храни, да се поддържа, защото единъ младежъ, който нѣма срдства да се храни и да живѣе доста прилично, той нѣма възможностъ да се учи — здраво тѣло здрава душа, казва пословицата. Ако ние мислите, че въ валоето село единъ ученикъ може да живѣе съ киселици, съ черъ хлѣбъ и червенъ лукъ, на единъ младежъ, който отива въ странство, трѣбва да дадете възможностъ да живѣе по-охолно и да се храни по-добрѣ, за да може да се занимава съ науката. Тѣй щото, размѣрътъ на стипендиията 600 л. е много добрѣ опрѣдѣленъ отъ г. министра, който внася законопроекта. Но азъ намирамъ, че несправедливо е опрѣдѣленъ размѣрътъ за половината стипендия. Когато се казва половинъ стипендия, трѣбва да се разбира половината отъ сумата — 600 л. цѣла, 300 л. половина, или 900 л. цѣла, 450 л. половина стипендия. Колкото се касае до стипендиитѣ въ странство, щомъ като държавата ще плаща пътнитѣ пари, такситѣ, разноснитѣ за напечатване тезитѣ на учащия се, азъ намирамъ, че сумата 2400 л. е доста много, защото държавата нѣма да гледа да праща младежитѣ да слѣдватъ въ нѣкои много скѣпи градове, а има и по-евтини градове, дѣто има по-добри университети и дѣто повече се учи, защото има по-малко забавителни заведения. За тамъ намирамъ, че може да се направи размѣрътъ на стипендиитѣ да бжде най-много 1800 — отъ 1200 до 1800 л. Въ странство има градове, дѣто може съ 100 л. прѣкрасно да се живѣе. Азъ съмъ училъ три години и съмъ харчилъ по 130 л. на мѣсець съ всичко — и пътни, и такси, и храна.

Н. Къневъ: Кждѣ ще ги пращате, тогава? Въ нѣкой провинциаленъ градъ, а трѣбва да ги пращате и въ столицитѣ.

А. Екимовъ: Въ единъ много голѣмъ градъ азъ прѣкарвахъ съ 130 л. Тѣй щото, тази сума е доста голѣма за тѣхъ.

Тѣзи бѣлъжки правя по законопроекта. Най-важното е, че не трѣбва да се прокара принципътъ, че кандидатитѣ непрѣмѣнно трѣбва да сж съвсѣмъ бѣдни. На способнитѣ трѣбва да се дава стипендия, защото има много хора, които не могатъ да взематъ удостоверение, че сж бѣдни, но не могатъ да изпратятъ своитѣ синове да слѣдватъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Ненко Наковъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ е наврѣмененъ. Противъ него нѣма никой и не вѣрвамъ да има. Това, което ме накара да взема думата, то е една непълнота, която съзирамъ въ него. Азъ ще обърна внимание на нея и ще чакамъ да чуя обясненията на г. министра, когато той ще вземе думата по проекта. Ако стане нужда, ще кажа думата си по нея и при второто четене. Вѣрвамъ, че на бѣлъжкитѣ, които ще направя сега, ако тѣ заслужаватъ внимание, ще обърне внимание и почитаемота комисия.

Що се касае до всички други въпроси, които зачехнахъ нѣкои отъ г. г. прѣждеговорившитѣ, нѣма да се спирамъ. Въпросътъ за размѣра на стипендиитѣ, въпросътъ за процедурата при раздаването на стипендиитѣ и помощитѣ — това сж работи, които се изтъкнаха, но по тѣхъ може да се говори при второто четене.

Г. г. наредни прѣдставители! Това, което за мене е по-ясно въ стария законъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи отъ 1887 г., сж чл. чл. 14 и 20. Тамъ се говори за стипендии въ висши учебни заведения — университети, политехники, академии и други висши специални училища — въ странство. Сжщата мисль е прѣнесена и въ новия законопроектъ, като се иска раздаването на стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи по всички вѣдомства, по всички министерства да се урежда по настоящия законопроектъ. Ако вземете гражданското вѣдомство, ще видите, че тази работа се урежда донѣкъ, и ако нѣкои намѣриха недостатъци, при второто или третото четене тѣ ще могатъ да се изправятъ; но азъ не виждамъ да се прѣдвижда нищо въ този законопроектъ за военното вѣдомство. Откакъ сжществва въ България законъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи, отъ 1887 г., военното вѣдомство не само го е спазвало — и гражданското вѣдомство го е спазвало, но за него не е сжществувалъ този законъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи, а особено чл. чл. 14 и 20 отъ сжщия законъ за него не е сжществували. За начина на раздаването стипендиитѣ за слѣждане въ академии и по генералния шабъ законъ не е сжществувалъ, и тѣ сж били раздавани по волята, разбирането и желанието на всеки единъ министъръ, отъ когото е зависѣло разрѣшението на този въпросъ. Въ чл. 20 сж указани годинитѣ — че, за да може нѣкой да получи стипендия, трѣбва да е навършилъ най-много 26 години; обаче, министритѣ не сж спазвали тѣзи условия. Нѣкои наши военни, които сж имали завършено срѣдно образование, сир. свършили сж Военното училище, сж спазвали тази норма по закона: достигали сж до чинъ подпоручикъ или поручикъ и сж били пращани да слѣдватъ въ академитѣ, при едни или други условия, по конкурсъ. Докажда, обаче, другъ министъръ и, за да направи услуга на Ивана или Драгана, допуска стари военни, съ по 15—20 годишна служба, да отиватъ да слѣдватъ по генералния шабъ или да свършватъ военни академии. И сега въ нашето Военно министерство сжществва една галиматия, която не могатъ да уредятъ. На тѣзи военни, които въ Савово врѣме сж били изпратени да слѣдватъ генералния шабъ, сега не могатъ да намѣрятъ мѣсто; трѣбва да имъ дадатъ по-високъ чинъ и съ това се създаватъ служби не въ интереса на работата, а за да се облагодѣлствуватъ известни лица. Защо? Защото единъ или другъ министъръ ги е изпратилъ да слѣдватъ известна академия, и сега не могатъ да ги хванатъ за ухото и да ги изхвърлятъ навънъ. А известно е на всекиго отъ васъ, че въ гражданското вѣдомство има конкурсъ за раздаване стипендии и врѣменни помощи, на които послѣдствията не сж тѣй фатални, както въ военното вѣдомство, дѣто е имало случаи, щото хора педѣгави, безъ всякаквъ цензъ, хванати отъ улицата, сж пращани да слѣдватъ, и незавършили академията или я свършили, но съ слабъ успѣхъ, само по заповѣдь на военния министъръ сж се считали, че иматъ добъръ успѣхъ, и сж били причислявани къмъ генералния шабъ, даватъ имъ право да изпрѣварятъ своитѣ другари, а въ края на крайщата въ рѣшителния моментъ отъ тѣхъ зависи сждбата на частитѣ, които тѣ ще водятъ. Мислите ли вие, че това не е отъ значение? Азъ мисля, че е отъ голѣмо значение. Често се е случвало, щото единъ недѣгавъ, който е отишълъ да слѣдва въ академия, само по силата на протекция, се връща тукъ, дори безъ да я довърши. Па и да я е довършилъ, това още не е патентъ на способностъ — и, по специалнитѣ военни закони и по духа на тая дисциплина, както я разбираятъ и прилагатъ нашитѣ военни, той тормози всички онѣзи способни сили, които стоятъ подъ него, тѣ сж длѣжни въ най-критичнитѣ моменти да изпълняватъ неговитѣ заповѣди. Това е една аномалия, това е противъ духа на дисциплината въ нашата армия.

Вие виждате, въ нашия новъ законопроектъ въ много ясна форма се говори по това. Въ чл. 11 се казва: (Чете) „Всяка година Министерскиятъ съвѣтъ, по докладъ на респективния министъръ...“ — значи, за сѣга и военния министъръ. Всякъ министъръ ще каже: азъ имамъ нужда, напр., да слѣдватъ артилерийска академия петъ души, инженерна — двама, по генералния шабъ — толкозъ; по търговията и земледѣлието — толкозъ; по педагогия — толкозъ, и т. н. Въ чл. 27 е казано: (Чете) „Чл. 27. Ако нѣкой стипендиантъ се завърне въ България прѣди свършването на курса и безъ разрѣшението на респективното министерство, длѣженъ е да повърне иждивената за него сума или да прослужи на държавата, ако правителството намѣри това за добръ, толкова врѣме, колкото се е ползувалъ съ стипендия“. А когато се касае за слѣждане въ Художествено-индустриалното училище, казва се, че трѣбва да се държи конкурсъ и пр.; сжщото е и за срѣднитѣ училища, и за въ Университета. За военното вѣдомство и дума не става. Знаемъ, че въ много отношения военнитѣ не сж спазвали изричитѣ и категорични разпореждания на законитѣ, че тѣ сж държава въ държава — такива понятия иматъ ония, които управляватъ туй вѣдомство. Да не мислите, че злинитѣ сж малки, че туй брожение, което сжществва сега, нѣма да се изсипе нѣкому на главата, и нека му мисли онзи, който тѣпчи законитѣ само за облагодѣлствуване на едно съсловие, като счита, че това съсловие може да живѣе върху народа, като-че то не изхожда отъ този народъ. Ето защо, споредъ мене — по настоящия законопроектъ азъ ще чакамъ да чужа обясненията на г. министра — всички ония, които сж пращани въ странство да слѣдватъ академии, технически или по генералния шабъ и пр. тѣ сж свършили нашето Военно училище, а то е признато отъ законитѣ за срѣдно; по силата на този законопроектъ, който урежда този въпросъ, тѣ сж стипендианти на Военното министерство, на държавата.

Н. Кжневъ: Тѣ сж стипендианти подъ маската на командировка, искате да кажете.

Д-ръ Н. Нанковъ: Военнитѣ, които слѣдватъ военни академии въ странство, се считатъ като командировани за специализация, както нѣкой професоръ — има ги и въ нашия Университетъ — който е свършилъ вече необходимото висше образование и само по извѣстенъ въпросъ се командирова за една или двѣ години да се специализира. Азъ не мога да разбера това, защото тѣ сж свършили срѣдно образование и отиватъ да завършатъ висше специално военно образование въ каквато и да било академия. Като е така, тѣ трѣбва да се подчиняватъ на разпорежданията на настоящия законопроектъ за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи. Тѣзи разпореждания, обаче, сж въ много неясна форма, затова азъ ще моля г. министра да обърне внимание, и споредъ нуждитѣ, споредъ изискванията на това вѣдомство, нека се прокаратъ норми, нека се прокаратъ разпореждания въ закона, които да бждатъ ясни и категорични, защото, и безъ това, военнитѣ като-че-ли не умѣятъ или по-скоро, не желаятъ да тълкуватъ законитѣ и духа имъ. И затова, споредъ мене, трѣбва да се каже изрично въ настоящия законопроектъ и за военното вѣдомство.

Въ чл. 14 е казано, че кандидатитѣ за стипендии не могатъ да бждатъ по-възрастни отъ 21 години. Възъ отъ съображенията, които каза г. Драгиевъ по този въпросъ, и азъ ще кажа нѣкои. Азъ приемамъ за минутка, че по всички други вѣдомства 21-годишната възраст е достатъчна; за военнитѣ, обаче, този прѣдѣлъ не е достатъченъ. Споредъ мене, би трѣбвало само за тѣхъ да се увеличи числото на годинитѣ, както сж увеличени въ стария законъ отъ

1887 г., дѣто е прѣдвидѣна 26-годишна възраст. Тѣй шото, по естеството на самата военна специалност, трѣбва лицето да е прослужило двѣ или три години на службата си и тогава ще се подложи на конкурсъ, за да се изпрати да слѣдва по една или друга военна специалност. То едно.

Второ. Размѣрътъ на стипендиитѣ тукъ се опрѣдѣля отъ 1.200, 1.800, 2.400 л. и пр. Досега знаеме, че стипендиантитѣ по военното вѣдомство сж получавали мѣсечно не по-малко отъ 400 л., вѣнъ отъ всичкитѣ други пособия, прѣдвидѣни отъ закона, та всичко възлиза на 500—600 л. мѣсечно.

Ето защо, азъ като вѣрвамъ, че г. министърътъ ще има прѣдъ видъ тази моя бѣлѣжка и въ комисията, слѣдъ като чуя неговитѣ обяснения, ще се прокаратъ едни по-ясни и по-категорични разпорѣдби, още повече, че законопроектътъ засѣга всичкитѣ министерства. Това е въ интереса на самата работа.

Прѣдседателъ: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мислѣхъ да взема думата, ако моитѣ съседъ тукъ не ме прѣдизвика, понеже по принципъ азъ съмъ за законопроекта и слѣдъ онова, което каза г. Кжневъ, се изчерпва въ много отношения материята, върху която азъ мислѣхъ по принципъ да се спра.

Досега, както се раздаваха помощитѣ и стипендиитѣ у насъ, дѣйствително, има голѣма нужда, необходима нужда, да се направи единъ законъ, да се изработятъ правила и начини, по които да се даватъ тия стипендии и тия помощи, защото, както ще кажа и по-насетнѣ, досега този въпросъ у насъ се разрѣшаваше повече въ смисълъ такъвъ, че се даваше възможностъ на голѣми злоупотрѣблениа съ него. Та, казвамъ, нуждата бѣ належала, за да се изработи единъ такъвъ законъ, и ние не можемъ, освѣнъ да посрѣщнемъ законопроекта съ въодушевление и да похвалимъ г. министра за неговата инициатива. Има, обаче, да се направятъ нѣкои бѣлѣжки по него, и тѣ се направиха отъ прѣждеговорившитѣ доста. Азъ само ще допълня нѣкои работи и ще разясня въ нѣкои точки онова, което не се засегна отъ другитѣ оратори.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ за стипендиитѣ въ странство особено е въпросъ жизненъ, е въпросъ отъ голѣма важностъ. Ние най-добръ можемъ да се убѣдимъ въ това, като видимъ, какво правятъ другитѣ държави въ това отношение. Менѣ ми правѣше впечатлѣние, че западна Европа е изпълнена съ стипендианти отъ Турция, отъ Китай, отъ Япония: по 2.000 по 3.000 души и повече сж разпрѣснати по всичкитѣ университети и по всичкитѣ сѣдѣли, като пчели, да събиратъ медъ, за да се върнатъ послѣ въ своитѣ страни и да занесатъ онова, което тѣ сж събрали. И другитѣ държави колко щедро, колко богато се разпорѣждатъ и какъ тѣ надаряватъ своитѣ стипендианти! Азъ, разумѣва се, по принципъ не съмъ за тая щедростъ, но азъ съмъ за самия принципъ, че държавитѣ, особено тия отъ ориента, необходимо е да пращатъ своитѣ младежи или голѣма частъ отъ младежитѣ всѣка година, разумѣва се, способнитѣ и кадърнитѣ отъ тѣхъ, да се специализиратъ, да добиятъ наука въ странство, да добиятъ култура въ странство, слѣдъ което да се завърнатъ и да я прѣнесатъ тука.

Правъ е г. Кжневъ, когато казва, че не само по ония отдѣли, отъ които държавата има нужда, но почти по всички отдѣли ние би трѣбвало обязательно да изпращаме хора, за да донесатъ нѣщо отъ външнитѣ университети. Едно че — нека си признаемъ, г. г. народни прѣдставители — нашиятъ Университетъ и въ тия факултети, които има тукъ, не е достигналъ още да се издигне дотамъ, за да даде онова, което е необходимо и което даватъ външнитѣ

университети — не само туй — но имаме още съвършено неоткрити факултети по извѣстни отдѣли, по извѣстни отрасли. Освѣнъ това, както се изрази и г. Кжневъ, ние не бива да се затворимъ въ нашата черупка, не бива да черпимъ само онова, което ние можемъ да разберемъ, което само нашиятъ умъ може да схване или изработи. Ние имаме нужда отъ поддържане на онова, което се е изработило отъ години въ други по стари държави, въ други по-стари университети. Ние трѣбва да вземемъ и отъ него и да го сравнимъ съ нашето. Има още много области у насъ съвършено незасегнати, които другадъ сж достигнали до голѣма степенъ на развитие; има още много отрасли у насъ, по които даже нито поменъ за наченка нѣма, докато другадъ тѣзи отрасли, тѣзи култури сж достигнали голѣмъ прогресъ. Та, казвамъ, необходимо е да изпращаме въ странство способни младежи всѣка година споредъ срѣдствата, съ които ние разполагаме, да донесатъ онова, което въ другитѣ страни вече е изработено, което въ другитѣ страни е доста вече напреднало, още повече, че почти по всички отрасли ние подражаваме. И дѣйствително, не е голѣмъ грѣхъ, ако бихме подражавали само онова, което е цѣнно, само онова, което е добро. Не е нужно да търсимъ единъ пътъ, който хората сж вече намѣрили. Не е нужно да отиваме да издирваме ние сами, по кой начинъ се е достигнало да се открие или да се изнамери извѣстно нѣщо, защото, ако хората сж направили туй нѣщо, намъ не остава друго, освѣнъ да го изучимъ и, ако има за него условия у насъ, да го прѣнесемъ и присадимъ тукъ, като го побългаримъ, разумѣва се. Та, казвамъ, туй ни дава достатъчно основания да подражаваме на онѣзи нации, особено на тия на изтокъ, които се мажчатъ въ това отношение много и много да ни надпрѣварятъ, като изпращатъ всѣка година свои младежи въ странство.

Но въпросътъ е сега: какъ да се уреди това, шото стипендиитѣ, които ще се даватъ на тия младежи, които ще отиватъ въ странство за смѣтка на държавата, да се даватъ по единъ справедливъ начинъ, по единъ начинъ, който да не заслужава упрекъ, по единъ начинъ такъвъ, шото, дѣйствително, онѣзи, които ще се подбератъ, да бждатъ способни да изпълнятъ задачата и мисията, за която се изпращатъ въ странство; какъвъ трѣбва да бжде критериятъ, каква трѣбва да бжде нормата, по която трѣбва да се придържаме ние, когато ще отпушаме тия стипендии или помощи? Способността, безспорно, е първиятъ принципъ. Да, г. г. народни прѣдставители, защото досега у насъ на тоя важенъ и на тоя единственъ, ако щете, принципъ малко внимание се е обръщало и, благодарение на туй, ние виждаме, че повечето отъ онѣзи, които сж отивали въ странство, повечето отъ онѣзи, на които тукъ у насъ имъ е давана помощъ или стипендия, сж добивали това било съ картички, било само затуй, защото сж били „наши“, било затуй, защото сж се ползували съ благоволенieto на нѣкой голѣмецъ. Врѣме е тѣзи работи да прѣстанатъ и, мисля, единствениятъ или главниятъ мотивъ на законопроекта, който ни прѣдлага г. министърътъ на народното просвѣщение, е този: „За да се избѣгне — казва той въ своитѣ мотиви — всяко туй и да се даде единство и справедливостъ при раздаването на всички стипендии отъ всички министерства, които прѣдвиджатъ кредити за подобни цѣли“. . . Добръ се забѣлѣза отъ г. Накова, макаръ че е казано въ мотивитѣ, че това се отнася до всички министерства, макаръ че е казано по-нататъкъ много заобиколено и мъгляво, че се разбиратъ всички министерства, обаче, трѣбва ясно да се говори поне за онова министерство, което досега въ тая областъ или въ това отношение е вървѣло най-мъгляво, най-неопрѣдѣлено, най-неясно, тамъ, дѣто фаворизацията е била най-голѣма и която фаворизация — нека подчертая и азъ — е послу-

жила най-много за онова рѣмжение, което се забѣлѣзва днесъ между офицерския корпусъ или между офицерството въобще. Вѣрна е тая мисль. Ето защо, понеже ще правимъ единъ законъ, който ще обгрѣща тая материя въ цѣлата ѝ областъ, въ всичката ѝ ширина, и за всичкитѣ министерства, нека бѣде ясенъ и за военнитѣ. На-ли се отнася и за тѣхъ, г. министре?

Министъръ В. Молловъ: Ще обясня.

И. Хаджиевъ: Тогава, добръ се забѣлѣжи, нека се обясни, за да се разбира туй, та да отнемемъ понататѣкъ възможността тукъ, въ това министерство, да става тая фаворизация, която е ставала досега. Единъжъ усвоенъ принципътъ, щото на способни да се дава стипендия, ще отнемемъ възможността на фаворизация, ще отнемемъ възможността да се подхвърлятъ картички и да се даватъ стипендии и помощи на „наши“. Конкурсетъ — това е едно отъ срѣдствата, това е единъ отъ начинитѣ, който дѣйствително ще улесни правилното раздаване на стипендиитѣ и помощитѣ. Тоя конкурсъ, разумѣва се, ще става прѣдъ самитѣ учителски съѣти въ самитѣ училища, отдѣто ще изхождатъ ученицитѣ, които ще искатъ тия стипендии или помощи.

Но, г. г. народни прѣдставители, стана тукъ дума, по кои отрасли да се даватъ стипендии. Моето мнѣние е, че би трѣбвало да се даватъ стипендии по всички отрасли. Естествено, че това трѣбва да става съразмѣрно съ нуждитѣ: ако се вижда, че ние имаме вече достатъчно много хора, за да заематъ учителскитѣ мѣста, не ще съмнѣние, че тукъ ще трѣбва да отпускатъ по-малко стипендии, отколкото другадъ, ако, напр., се вижда, че числото на юриститѣ отъ година на година се увеличава — и безъ туй, нашиятъ Университетъ и външнитѣ такива сж пълни съ юристи — и тукъ ще трѣбва да бѣдемъ по-внимателни при отпущането на стипендии, а ще отпускатъ повече такива тамъ, дѣто се има най-голъма нужда — по технология, по земледѣлие, по инженерство, а още повече по медицина, г. г. народни прѣдставители. Азъ съмъ казвалъ това и другъ пѣтъ, че ние, които постоянно говоримъ за здравословното положение на нашия народъ, ние, които постоянно говоримъ за взетитѣ санитарни мѣрки или за вземането такива, най-малко сме направили въ това отношение. Когато поискаме фелдшери, когато поискаме доктори, когато поискаме медицинска помощъ, намъ ни се отговаря отъ Дирекцията за опазване общественото здраве: какво да ви правимъ, нѣмаме доктори, нѣмаме фелдшери. Е добръ, когато нѣмаме фелдшери и доктори, дайте възможностъ да ги създадемъ; именно въ това отношение направете нѣщо; тукъ дайте стипендии; изберете способни, кадрини момчета за тая работа и ги пратете да се изучатъ за такива — пратете повече, отколкото трѣбва. Ние имаме нужда отъ хора тожъ въ други области; ние виждаме, че ни липсватъ хора съ технически познания; ние виждаме, че нашитѣ земни богатства стоятъ още неразработени; ние виждаме, че, когато дойде да потърсимъ хора за една банка, не можемъ да ги намеримъ — и нека признаемъ, че тамъ сме още слаби — дайте да ги създадемъ. Ето въ такива отрасли да се отпускатъ повече стипендии; ето за тѣзи отрасли трѣбва да дадете повече помощи, за да може да се набавятъ хора. Но не бива да се забравятъ сжсвѣрѣмсно и ония отрасли, ония отдѣли, по които виждаме, че имаме „много“ хора. Ето, напр., имаме нужда отъ професори въ факултета по правото и нѣмаме нито единъ, или ако ги имаме, ще се явятъ хора, съгласете се, още много малко подготвени, за да заематъ съ достойнство тѣзи катедри — дайте и тамъ стипендии. Имаме историци, наистина, имаме филолози, но съгласете се, че не е достатъчно само това — да свършатъ нашия Университетъ; трѣбва да се специа-

лизируютъ и другадъ; трѣбва да пращаме младежи вънъ да изучатъ науката при по-специалисти хора, при по-способни хора, при капацитети по извѣстни отдѣли и да донесатъ тукъ, знанията, и въ съотношение съ онова, което ние досега сме изнамерили и открили, да разработятъ и откриятъ онова, което още не е разработено и не е открито у насъ.

Законопроектътъ мѣри да уреди тая материя. Е добръ, азъ ще се спра на нѣкои работи, по които, макаръ и други господа по-напрѣдъ да се спрѣха, ще кажа и азъ своето мнѣние. Азъ не знамъ, защо е тая затворена порта съ годинитѣ. Г. министре! Защо искате въ Вашия законопроектъ годинитѣ да бѣдатъ непрѣмѣнно ограничени на 21 или на годинитѣ на съотвѣтствующия класъ и пр. Ако има младежи, макаръ и съ по-голъма възраст, защо да не ги допуснете до конкурса, защо да не имъ се даде стипендия? Защо трѣбва да бѣде непрѣмѣнно на 21 година онзи, който ще слѣдва висше училище или нѣкой университетъ? Защо непрѣмѣнно трѣбва да бѣде 14-годишенъ онзи, на когото ще дадемъ стипендия за втори или трети класъ или за педагогическо училище? Азъ съмъ тѣкмо на обратното мнѣние: да не затваряме вратата на способнитѣ хора, като имъ казваме: вие сте минали вече годинитѣ, вие сте останали назадъ. Прескрипция има тукъ — косвено казано, е тѣй. Нѣма нужда, г. г. народни прѣдставители, да опрѣдѣляме, колко трѣбва да бѣдатъ годинитѣ. Имаме ли способенъ човѣкъ, нека е и по-възрастенъ. Не искамъ да педирамъ каузата за себе си, да ми се каже, че ще искамъ да взема стипендия; говоря само, че азъ съмъ на противно мнѣние съ г. министра въ това отношение. Дайте да дадемъ стипендии на ония способни хора, които сж по-възрастни и които иматъ вече на мегданъ нѣщо направено, нѣщо изработено; дайте тѣмъ да дадемъ стипендии за специализиране въ странство, дайте тѣхъ да пратимъ, ако дѣйствително искаме да донесатъ нѣщо отъ странство. Вие изпращате въ странство едни младежи на 21 година — имать съмъ случай да ги видя и сега, и прѣзъ 1906 г., имать съмъ много пѣти случай да ги видя — ще ми проститите, ако ви кажа, че онзи медъ, който чакате да ви донесатъ тѣзи пчели, едва-ли ще го дочакате; тѣ могатъ да ви донесатъ малко по-другъ медъ, отколкото този, който чакате. И нашата грозна дѣйствителностъ туй говори, че ония крѣпки още младежи, ония още неустановени характери, когато отидатъ въ странство, слѣдъ като тукъ сж живѣли въ колиби, при единъ оскѣденъ животъ, и ги пуснете тамъ, въ онзи пищенъ, въ онзи галантенъ животъ, много сж рѣдки ония отъ тѣхъ, които ще се ограничатъ въ своята работа и ще ви донесатъ онова, което вие чакате отъ тѣхъ. Тѣ, може-би, ще ви донесатъ единъ документъ за свършенъ курсъ, ще ви донесатъ една диплома за докторъ еди-кой-си и пр. и пр., но азъ се съмнѣвамъ, ако вие разтършувате тѣхния умъ, тѣхното съзнание, ако разтършувате тѣхната глава, едва-ли ще намерите онова, което търсите.

Д. Мишевъ: Това не може да се каже общо.

И. Хаджиевъ: Защото, съгласете се, че младежътъ по-лесно се подмамва, а западно-европейскитѣ животъ, о-о-о, той е примамливъ — това знаятъ всички, които сж били въ странство — и само укрѣпнали характери, само хора, които сж прѣживѣли и видѣли доста, тѣ могатъ да се абстрахиратъ отъ този животъ и да се заловятъ сериозно за работа. Недѣйте спира, недѣйте затваря вратата на такива хора да отиватъ тамъ.

Д. Мишевъ: Не е правило това.

И. Хаджиевъ: Много е право.

Д. Мишев: Не е правило, казвамъ.

И. Хаджиев: Азъ не казвамъ, че е правило; мисля, че ме разбирате, и нѣма нужда да Ви обяснявамъ. Та, казвамъ, изобщо, нѣма защо да спираме ония, които сж по-възрастни и които докажатъ на конкурсъ, че могатъ съ достоинство да слѣдватъ една наука; нека имъ помогнемъ, понеже сиромашията не имъ позволява това.

Друго нѣщо. Каза се за размѣра на стипендиитѣ. Менѣ се ще — макаръ като членъ на комисията, ще мога да се изкажа и тамъ, но понеже се повдига този въпросъ, нека се изкажа и по него — менѣ се ще, казвамъ, да се присѣдиня горѣ-долу къмъ онова, което каза моятъ съседъ г. Драгиевъ. И ще говоря това отъ практика; нѣма да го говоря току-тъй на прѣзумица, ами като излизамъ отъ онова, което съмъ слѣдилъ, отъ онова, което съмъ наблюдавалъ. 480 л. стипендия на младежъ въ срѣдно училище и половинъ — 240 л. е достатъчно, г. министре. Азъ зная отъ моето село 5—6—10 момчета, които въ Ямболъ и другагѣ прѣкарватъ съ по 250, съ по 300, до 350 л. на годината. Но понеже тукъ вече държавата се намиса, нека имъ даде 480 л. — 40 л. мѣсечно не сж малко — и нека се даде 240 л., половинъ стипендия. Нека не учимъ, дѣйствително, нашитѣ младежи, излѣзли отъ сиромашитѣ къщи, дѣто сж прѣкарвали единъ скроменъ животъ, изедижъжъ, като видятъ 40 л. на мѣсецъ въ джеба си, да се впуснатъ, да отидатъ да заживѣятъ единъ животъ, който ще имъ прѣчи да си вършатъ работата. 480 л. сж достатъчни. А 1500 до 1800 л. не сж малко за странство, още повече, като имаме прѣдъ видъ, че такситѣ ще плаща министерството, като имаме прѣдъ видъ, че пѣтнитѣ пари ще плаща пакъ министерството; 150 л. на мѣсецъ за живѣне въ странство стигатъ. Ще ви кажа, че азъ, български депутатъ, миналата година плащахъ въ странство за една стая и едно отдѣление за спане 25 л. и 60 л. за пансионъ.

Министъръ В. Молловъ: Въ кой градъ?

И. Хаджиевъ: Въ Брюкселъ. — 85 л. бѣха достатъчни за мене. Но азъ нѣма да приема 85 л., а турямъ 100—125 л. Ако турите повече отъ това, опасно е. Наистина, ако къщата завлича 85 л., улицата завлича още 85, но това зависи отъ онзи, който ще ги харчи. Понеже ние ще отпускате стипендии, нека дадемъ отъ 1500 до 1800 л.

Другъ единъ въпросъ се повдигна, по който тоже ще искамъ да кажа своето мнѣние; въпросътъ е за повръщането на стипендиитѣ. Въ 1894 г. прокарахме едно начало въ Сливенския окръженъ съвѣтъ — тогава бѣхъ окръженъ съвѣтникъ — което, мисля, че и досега още се поддържа отъ сегашния Бургаски окръженъ съвѣтъ, щото всичкитѣ отпуснати стипендии — тогава отпущаха такава постояннитѣ комисии — слѣдъ като се завърне младежътъ, да ги повърне. Тая мѣрка не е лоша. Като имаме прѣдъ видъ, че онзи, който е свършилъ своето училище, връща се тукъ и се залавя за работа, било като адвокатъ, било като инженеръ, било като докторъ, нему съвсѣмъ нѣма да бѣде тежко, да повърне 5—6 или 4—5 хиляди лева на държавата, които ще се дадатъ пакъ на другиго, да отиде да продължи своето образование. Та азъ съмъ тоже за повръщането на тѣзи суми. И това не е нѣщо ново, което ще приемемъ сега; както ви казахъ, то е старо нѣщо.

Имамъ и други нѣкои бѣлѣжки да направя, но тѣ сж отъ по-маловаженъ характеръ, и ще ги направя при второто четене или въ комисията, на която и азъ имамъ честта да принадлежа като членъ.

Прѣседателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да благодаря на всичкитѣ оратори, които взеха думата досега да говорятъ по началата на този законопроектъ, защото всички до единъ посрѣцнаха съ симпатия неговото внасяне, което показва, че дѣйствително той е наврѣмененъ и, дѣйствително, въ своитѣ основни постановления отговаря на ония нужди и на онѣзи критики, които сж били правени върху досега сѣществующия редъ при раздаването на стипендии.

Ще се спра, като отговарямъ на досегашнитѣ оратори, само върху общитѣ начала, които бѣха засегнати въ тѣхнитѣ рѣчи; по специалнитѣ въпроси ще има да разискваме, прѣди всичко, въ комисията, а слѣдъ това in plenum тукъ, когато ще разискваме на второ четене законопроекта.

Първото и най-общо начало, което се разви тукъ, особено отъ г. Кънева, засѣга идеята на самия законопроектъ или, по-добрѣ, оправдаването на нуждата да дава държавата и, слѣдователно, да урежда държавата въпроса за раздаването на стипендии и на помощи на извѣстни младежи. Отъ какви съображения излиза държавата, какви сж нуждитѣ, които тя удовлетворява и, слѣдователно, поради това, какъвъ трѣбва да бѣде законътъ, или, по-добрѣ, редътъ, по който тѣзи стипендии ще се раздаватъ? Почтениятъ варненски народенъ прѣдставителъ намѣри, че идеята на прѣдставения проектъ е по-скоро тѣсна, съответствува на оная, която досега е била поддържана въ закона отъ 1887 г., а именно, държавата дава стипендии изключително, така да кажа, отъ егоистични побуждения, изключително за да създаде чиновнически персоналъ. Това схващане почтениятъ г. Къневъ искаше да установи съ нѣкои изрази отъ текста на прѣдставения проектъ. Трѣбва да кажа, че азъ не съмъ съгласенъ съ него въ това отношение, и мисля, че прѣдставениятъ проектъ не дава основание да се прави подобно заключение. Наопаки, може да се направи заключение въ обратна смисълъ; а именно, че въ най-общата си основа този проектъ има за цѣлъ да подкрѣпи или да спомогне на онѣзи младежи, които иматъ способностъ, които биха могли, слѣдователно, да се развиятъ съ полза за себе си и за обществото, въ което живѣятъ, да имъ даде възможностъ, казвамъ, ако тѣ сж бѣдни, да получатъ надлежното образование, безъ огледъ на онова назначение или онова употребление, което въ по-тѣсна смисълъ на думата би могло да се направи съ тѣхъ, или на онова призвание, което би могло да имъ създаде по-сетнѣ държавна кариера или чиновническа кариера или, въобще, служба каквато и да е. Чл. 11 говори за нужди на страната; не говори за нужди на държавата, а за нужди на страната въ най-широкъ смисълъ на думата. А тия нужди на страната не сж само чисто егоистични на държавата, а въобще на цѣлото общество, на цѣлата нация, и, слѣдователно, нужди, които отговарятъ именно на това демократическо становище, на което и ние тукъ се поставяме, че бѣдниятъ, който нѣма срѣдства, ако притежава надлежната способностъ, трѣбва да бѣде спомогнатъ отъ обществото, отъ общото, което се прѣдставлява сега главно въ държавата. И слѣдователно, тѣзи нужди на страната не сж нужди на държавата, и тѣкмо онази идея, която поддържаше г. Къневъ, намира изразъ въ този законопроектъ. Това се подкрѣпи и отъ другитѣ положения, на които той се основа. Нѣма никадѣ изказано едно задължение позитивно, че всѣки единъ стипендиантъ е задълженъ да служи на държавата. Наопаки, установява се само едно задължение за онѣзи случаи, въ които държавата се намира въ необходимостъ да прибѣгне къмъ силитѣ или къмъ познанията на единъ отъ своитѣ стипендианти. Това ще рече, че най-общата основна идея на този законопроектъ въ извѣстни отношения, понеже тя абсолютно не може

да се прокара, се поправя отъ становището на цѣлестобразността. Понеже държавата засега не може напълно да се откаже въ известни случаи отъ спомогане на известни лица, отъ които има нужда специално тя, въ подобни случаи ще има възможностъ, слѣдователно, да установи подобно задължение.

Казва се, че сега вече държавата такава нужда не усѣщала, че това, което е съществувало въ началото на нашето самостоятелно съществуване, сега вече отдавна е прѣминало, и че държавни чиновници има толкозъ много на разположение, щото никакви помощи въ това отношение не би трѣбвало да се прѣдвиждатъ. Трѣбва да кажа, че азъ въ дадения случай съмъ на обратно мнѣние въз основа на опита, който съмъ ималъ отъ нѣколко врѣме, и въз основа на наблюденията, които по-рано съмъ правилъ. Има длѣжности, за които нѣма кандидати и за които държавата трѣбва да вземе грижата да намѣри, да подготви подходящ персоналъ. Азъ нѣма да се спирамъ върху другитѣ вѣдомства. Ще спомена, напр., за необходимостта, която има военното вѣдомство — да има лѣкари. Лѣкаритѣ бѣгатъ отъ военното вѣдомство; отиватъ повече на гражданска служба или на частна практика. Тамъ не намиратъ онова, което частната свободна практика дава на единъ лѣкаръ, и затуй е необходимо военното вѣдомство да поддържа стипендиантите по медицината, при всичко че, въ сжщностъ, това не е толкова негова работа. Като минавамъ на просвѣщението, ще спомена само за необходимостта, която ме е накарала, при съставянето на сегашния бюджетъ, да прѣвѣдя една по-голяма сума въ глава XI на бюджета за стипендии. Нѣма достатъчно количество лица подготвени филолози, по латинска и германска филология, или, по-просто казано, нѣмаме достатъчно прѣподаватели по новитѣ езици; трѣбва да бѣдатъ създадени, трѣбва да бѣдатъ подготвени. Виждате, че специално се прѣдвиждатъ стипендии за педагогическитѣ училища, и не само заради туй, че тамъ отиватъ бѣдни дѣца, бѣдни младежи, но и заради туй, защото отиватъ тамъ по-малко. Висшитѣ педагогически курсове, които сега съществуватъ въ Русе и Пловдивъ, отначало привлѣкоха достатъчно число желающи да слѣдватъ; тази година числото намалѣ и, ако нѣма стипендии, може-би да нѣма никакви ученици въ тѣхъ, защо? Защото положението, или, по-добрѣ, тѣхната бѣдѣща кариера е отъ такова естество, че засега не ги привлича — необходимо е покровителството на държавата. Така щото, като изхожда отъ най-общата идея, за необходимостта въ една демократическа държава — да даде възможностъ на бѣдни, способни младежи, да се подготвятъ достатъчно въ наукитѣ, държавата не може да изостави една странична, малко егоистична идея, ако щете, заедно съ туй, да спомога особено или да покровителствува особено слѣдването по онѣзи клонове, по онѣзи специалности, отъ които ти усѣща въ дадения моментъ една особена нужда. Ето двѣтѣ идеи, съ които се обясняватъ и постановленията на този проектъ. Отъ тѣхъ лесно ще се убѣдите, слѣдователно, въ това, че азъ не съмъ възприелъ изключително нито едното, нито другото становище, защото, ако ние бихме ги възприели изключително и да ги прокараме логически въ една посока, ще дойдемъ до едно постановление, до единъ рѣш, който нѣма да може да удовлетвори онѣзи пужди, които сега нашето общество и нашата държава усѣщатъ. Това съединение или това поправяне на общата идея съ възможностъ и държавата да се възползува отъ тѣзи стипендианти ме е накарало да прѣвѣдя постановленията въ сегашния проектъ така, както тѣ сж прѣдставени.

Трѣбва да обясня още, че сегашната държава или, по-добрѣ, сегашниятъ бюджетъ прѣдвижда сравнително много малки суми за издѣрка на стипендианти. Съ изключение на Министерството на търго-

вията и земледѣлието и на Военното министерство, въ Министерството на народното просвѣщение за слѣждане въ висши учебни заведения не се прѣдвиждатъ голѣми суми. Прѣдвиждатъ се тия, които съществуватъ отъ специални постановления на законъ или отъ специални завѣщания, отъ специални фондове. Това е направено, това е внесено отъ практиката, защото въ България се намѣриха достатъчно число благодѣтели, които дадоха капитали на Министерството на народното просвѣщение да издѣржа стипендианти въ странство; числото имъ не е малко, и поради туй държавата е намѣрила за необходимо да съкрати онѣзи суми, които е давала иначе, отъ държавния бюджетъ. Заради туй именно — това азъ ще освѣтя по-нататѣкъ, като дойда до единъ частенъ въпросъ — съществува и друго едно постановление, че държавниятъ бюджетъ дава помощи за слѣждане въ прѣдѣлитѣ на държавата по онѣзи клонове, по онѣзи специалности, които сж развити въ самата държава.

Така щото, колкото и да бѣде желателно, може-би, въ едно чисто логично отношение, да създадемъ единъ законъ, който да дава възможностъ на всичкитѣ бѣдни младежи, които проявятъ известна способностъ, да получатъ образование на държавни разходи, въ тази своя ширина, прѣдъ видъ необходимостта отъ единъ много по-голямъ срѣдства, тази идея не може да бѣде осжществена. Тя се осжществява само дотолкова, доколкото дѣйствително това може сега да се съзнае като нужда на страната, т. е. дотолкова, доколкото има способни младежи, които биха заслужавали такава подкрѣпа, и дотолкова, доколкото държавата въ даденъ моментъ може да разполага съ срѣдства за подпомагане на такива младежи. А както казахъ, такива срѣдства главно държавата черпи сега отъ фондоветѣ, които различни благодѣтелни лица сж оставили за подпомагане на такива младежи. Заради туй именно и проектътъ не се внася въ такава чиста форма, той не слѣдва нито едната, нито другата идея изключително, а ги съединява въ едно.

Вторъ единъ принципъ, второ едно начало е началото, което сегашниятъ проектъ се стреми да прокара въ възможната си цѣлостъ, именно началото за възможное справедливо раздаване на стипендиитѣ. Досега трѣбва да кажа, че въ Министерството на народното просвѣщение отъ нѣколко години да е било установено изключението, стипендиитѣ да се раздаватъ по конкурсъ, но, изобщо взето, раздаването на стипендиитѣ досега не може да се нарече справедливо, защото конкурсътъ съществува само въ послѣдно врѣме, не е уреденъ еднакво, не може да се каже, че той се упражнява еднакво навсѣкѣдъ и отъ еднакво подготвени комисии и, слѣдователно, желателно е, необходимо е, щото въ единъ законъ да се внесе началото за справедливо раздаване на стипендиитѣ. Кое е това начало за справедливо раздаване на стипендиитѣ? Споредъ моето убѣждение, то не може да бѣде друго, освѣнъ конкурсътъ, освѣнъ едно такова организиране на конкурса, при което дѣйствително стипендията да се даде на онзи, който най-много заслужава, на най-способния и, между еднакво способнитѣ, на най-бѣдния. Има и други начини за раздаване на стипендиитѣ. Не отколѣ, прѣди нѣколко дена, се завърши единъ педагогически конгресъ въ Петербургъ, на който конгресъ се направи единъ докладъ отъ единъ специалистъ по експериментална психология за начина, по който трѣбва да се избиратъ бѣдни младежи или дѣца, които заслужаватъ помощъ за слѣждане. И въ единъ институтъ въ Петербургъ тази система е била приложена чрѣзъ измѣрване съ различни психофизически инструменти за установяване на вниманието, на паметта, на други способности и т. н. — нѣма защо да ги поменавамъ — слѣдователно, по единъ чисто експерименталенъ на-

чинъ, който може да се изрази даже въ цифри и, слѣдователно, трѣбва да се прѣдполага, че системата е съвършено обективна. Докладчикътъ е заявилъ, че той само въ 14 посоки е правилъ опити. Другъ единъ специалистъ, психологъ, е казалъ, че споредъ убѣждението на експерименталната школа въ Германия, такива опити трѣбвало да се правятъ въ 140 посоки, и, слѣдователно, приблизително съ толкова много инструменти, щото цѣлата процедура да се продължи съ години. Други сж намѣрили, че цѣлата тая система не прѣдставлява нищо друго, освѣнъ прилагане на единъ, може-би, правиленъ възгледъ, на една правилна посока въ модерната психология, но още дотолкова перазвита, че по-скоро свѣдѣтельствува за едно несъвършено схващане на тѣзи работи, отколкото за едно правилно прилагане на системата. Казвамъ, сега-засага най-редовно и най-възможно е установяването на конкурсъ, който да дава пълна гаранция за избиране най-способния младежъ. Заради туй, именно, вие виждате въ сегашния проектъ слѣднитъ постановления: нито една стипендия не може да се раздаде по произвола или по благоволенieto на министра или на нѣкое друго административно лице; всѣка една стипендия се раздава — защото това е формата — отъ министра, слѣдъ като министърътъ има прѣдъ себе си единъ надлеженъ докладъ. Направи се една забѣлжка въ това отношение отъ г. Кжнева, ако се не лъжа, че би било желателно нѣкои постановления отъ проекта да се поправятъ. Азъ не отричамъ намѣрението у всички г. г. оратори да поправятъ, по възможностъ, този проектъ и азъ съмъ съгласенъ напълно съ тѣхъ въ тази тенденция, слѣдователно, ние ще говоримъ въ комисията подробно, какъ би трѣбвало да се организира това. Сега ще забѣлжка само слѣдното: каза се, напр., че и за срѣднитъ училища би трѣбвало да се направи това, което се прави за Художественото индустриално училище. Положенията сж различни и, ако въ Художественото индустриално училище се прѣцѣняватъ едни специални художествени дарби, дѣто съмѣние не може да има, въ друго едно срѣдно учебно заведение, такава една прѣцѣнка често пѣти абсолютно не може да стане. Често пѣти учителскиятъ съвѣтъ внася свой протоколъ не за едно лице, а за двама-трима, за които казва, че сж еднакво способни, и затуй, както виждате, всѣка дирекция — това е постановлението — взема мнѣнието на учителския съвѣтъ, кои отъ просителитъ отговарятъ. И ясно е, ако учителскиятъ съвѣтъ се произнесе за едно лице, министърътъ не може да утвърди друго. Ако има нѣкаква неясностъ въ това отношение, нѣмамъ нищо противъ това, да бѣде тя поправена, но азъ абсолютно съмъ противъ онази идея, която тукъ се изказва, да се даде абсолютно право на учителскиятъ съвѣтъ, тѣ да опрѣдѣлятъ стипендиитъ. Азъ не съмъ съгласенъ съ това, защото, ако тукъ се говори за нѣкакви картички и влияние прѣдъ министра, азъ ще ви кажа, че картичките сж много по-чести въ учителскиятъ съвѣтъ. И азъ ще ви кажа и друго, че въ учителския съвѣтъ много по-лесно може да се прокара единъ любимецъ, едно момче, което единъ учителъ отначало е слѣдилъ, което му е драго, което му е мило, защото той е, именно, който се намира въ тази срѣда и може по-лесно да го прѣпорѣча, да каже всѣкому на ухото по единъ приятенъ лафъ и съ туй да се свърши работата. Азъ ще кажа, освѣнъ туй, че често пѣти има по двама-трима кандидати съ еднакви способности — кой ще избира? Ясно е, че министърътъ, и не може, слѣдователно, да се прѣдвиди и да се допусне тази организация. Азъ говоря тукъ отъ опитъ. Така, миналата есенъ, прѣзъ мѣсець септемврий, имаше една много голѣма комисия за раздаване на стипендии при министерството. Другитъ стипендии по филология, по инженерството минаха съвършено благополучно, но стипендиитъ по музика, по пѣние, бѣха единъ ужасъ —

не затуй, че имаше картички и молби, защото, щомъ има комисия, то се знае, че тя ще разгледа и ще се произнесе, нѣма никакво съмѣние, и министърътъ не може да измѣни това, но защото отдѣлнитъ прѣподаватели имаха интересъ да прокаратъ одного или друго, и защото азъ трѣбваше да измѣня състава на комисията само по това съображение. Даватъ писмено заявление, еди-кой си не е билъ мой ученикъ, а излиза, че е билъ неговъ ученикъ; ясно е, че всѣки се стремѣше да прокара оново, който при него е слѣдвалъ или училъ да свири или пѣе единъ, два или шестъ мѣсеца. Така щото, по никакъвъ начинъ нѣма да бѣда съгласенъ съ туй, щото да се елиминира съвършено окончателното разрѣшаване на въпроса отъ министра. Разбира се, не само отъ министра, това не може да се допусне, защото тогава ще има произволъ. Безспорно, трѣбва да има конкурсъ, трѣбва да се произнесе специалната комисия, и тази специална комисия да даде своитъ мотиви. Това е ясно казано и въ съответствия § 15, дѣто е казано: протоколитъ на тази комисия, заедно съ специаленъ нейнъ докладъ — за всѣки кандидатъ — се внасятъ отъ министра въ Министерския съвѣтъ, за да се махне даже възможниятъ допустимъ произволъ отъ министра; Министерскиятъ съвѣтъ ще се съвѣщава и ще се произнася, но винаги възъ основа на специаленъ докладъ, а щомъ това е тѣй, азъ не вѣрвамъ да се допусне нѣкакво лицепрятие, и само онзи, който заслужава, ще получи стипендия. Азъ ще ви кажа, че за контролъ на това, най-правилното е — и азъ нѣмамъ нищо противъ тази идея, то е практикувано до извѣстна степенъ, но да се внесе даже въ закона — тѣзи доклади да бѣдатъ напечатвани, и когато бѣдатъ напечатвани, тогава и министърътъ не може да направи нѣкакво измѣнение. ако въ доклада се прѣпорѣчва само едно лице и ако ще направи нѣкакво измѣнение, ще трѣбва да го мотивира, а когато трѣбва да се даватъ мотиви, знаете, че произволъ не може да се допусне; щомъ се полага човѣкъ на обществена критика въ своитъ рѣшения, произволътъ е изчезналъ.

Сжщо тѣй не мога да се съглася съ оная идея, която се подхвърли отъ г. Кжнева — нѣкакъ си стипендиитъ да бѣдатъ разпрѣдѣляни по окръжия или по мѣста. Дѣйствително, дотогава, докогато нѣмаше конкурсъ и министърътъ можеше самъ да разпрѣдѣля стипендиитъ, ясно е, че извѣстенъ градъ или извѣстна дружба или извѣстно приятелство можеше да бѣде привилегировано, можеше да бѣде покровителствувано, било Търново, било Ловечъ, било който да бѣде другъ градъ, но когато има конкурсъ, и когато стипендията се дава отъ това общо становище, че тя се дава на най-способния, ясно е, че въ дадения случай мѣстото нѣма да влияе никакъ. Защо ние да прѣдполагаме, че способноститъ, талантътъ и гениитъ се раздѣлятъ неспрѣмѣнно географически разпрѣдѣлени. Въ това отношение расата има по-голѣмо значение или влияние, отколкото каквото и да бѣде друго условие. Тия изучавания сега се правятъ особено много отъ антропологическата школа въ политическитъ науки. Напр., отъ тѣзи изучавания за Франция, за Италия се установява, че най-много гении въ процентно отношение сж дадени отъ сѣвернитъ области, тамъ, дѣто има смѣсъ между саксонска и латинска кръвъ, а южнитъ области даватъ по-малкъ процентъ, но тѣ се проявяватъ, напр., въ Франция, съ други способности: тѣ сж, може-би, най-добритъ оратори, тѣ сж обикновено тѣхнитъ най-добри политически мѣже и тѣ ръководятъ съдбинитъ на държавата. По отношение на науката и на изкуствата, сѣверна Франция надминава Южната. Обаче, щомъ това е тѣй, ние не можемъ да правимъ географическо разпрѣдѣляне на стипендиитъ — това е безусловно невъзможно. Способниятъ може да се роди навсѣкждѣ. Ако единъ градъ дава най-много способни хора, блязъ на този градъ, той ще има най-много стипендията, ако има

тамъ бѣдни хора, стига конкурсътъ да бѣде организиранъ, както трѣбва. Сжщо тѣй трѣбва да кажа, че организацията на конкурсътъ въ нѣколко градове е една идея, която сжщо тѣй не ми се вижда за напълно цѣлесъобразна. Ще имаме конкурсъ за кое? Специално за висшитѣ учебни заведения. Защо ние ще правимъ нѣколко комисии, да кажемъ, въ Пловдивъ, въ Русе, въ Варна, въ Търново и въ София? Стипендиитѣ сж централизирани повече въ София, тѣ се раздаватъ отъ Министерството на народното просвѣщение. Въ София има единъ университетъ, и бихме могли да кажемъ Университетътъ да участвува въ раздаването на тѣзи стипендии, но защо ще взематъ участие другитѣ градове и тамъ да се организиратъ специални комисии, и тамъ да се пращатъ представители на министерството, отъ онѣзи гимназии да взематъ членове на комисии? Ще има нееднаквостъ въ онѣката, защото, ако тукъ въ София, се явятъ 30 кандидати — това е обикновеното — и между тѣхъ се избере единъ, а въ Пловдивъ се явятъ двама, и между тѣхъ се избере единъ, то дѣ е гаранцията, че тѣзи двама не стоятъ по-долу отъ онѣзи, които сж тукъ, между 30-тѣ. Напротивъ, нашата държава е малка, затуй нѣма никакъвъ смисълъ да правимъ тѣзи конкурси по околии или окръзи, или по гимназии. Можемъ да ги правимъ, както това се прѣдвижда въ проекта, само въ София. Въ Франция може да е друго; тамъ при университетитѣ се правятъ тия конкурси, но Франция е една голѣма държава. Сжщото ще бѣде въ Германия и Русия.

Н. Мирски: Да имъ се даватъ безплатни билети.

Министъръ В. Молловъ: Съ това съмъ съгласенъ. То е друга работа; то е едно положение, противъ което нѣмамъ нищо. Само че то е една работа, която си има тоже своята закачка: тогава всичкитѣ ученици могатъ да се явятъ кандидати за стипендии, само и само да се разходять до София.

А. Стамболийски: Да.

Министъръ В. Молловъ: Така щото, ще видимъ, какъ бихме могли да погледнемъ и разрѣшимъ практически този въпросъ.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Да бѣде по прѣдставление на окръжнитѣ съвѣти.

Министъръ В. Молловъ: Колкото се отнася до срѣднитѣ учебни заведения, ами тѣзи комисии сжществуватъ при гимназиитѣ. Тамъ има пълна децентрализация; учителскитѣ съвѣти се произнасятъ, и, слѣдователно, въ това отношение желанието е изпълнено.

Друга една идея, отъ която се ржководи законопроектътъ, е идеята за централизирането или, по-добрѣ, за групирането на тази областъ, на този клопъ, на това раздаване стипендии въ Министерството на народното просвѣщение. Идеята на законопроекта е тази: трѣбва да има едно отговорно учрѣждение, трѣбва да има единъ общъ редъ, стипендиитѣ трѣбва да се раздаватъ по такъвъ начинъ, щото прѣцѣпката да бѣде навсѣкѣдъ еднаква. А това не може да стане по другъ начинъ, освѣнъ по начина, по който това се прокарва въ този проектъ: раздаването на стипендиитѣ се централизира въ Министерството на просвѣщението. По отношение на кое? На конкурса. Всичкитѣ конкурси ставатъ въ Министерството на просвѣщата; нѣма да има конкурси при другитѣ министерства. Слѣдователно, всичко, което се отнася до процедурата на раздаване стипендиитѣ, ще се изпълнява отъ Министерството на просвѣщата. Само че числото на стипендиитѣ и формалното имъ

става отъ респективното, отъ съответното министерство. Ясно е защо: защото то най-много ще има нужда отъ даденитѣ стипендии, и, слѣдователно, то трѣбва да слѣди и формално, по какъвъ начинъ тѣ се използватъ, и по-нататѣкъ, разбира се, за резултатитѣ отъ тѣзи стипендии или за резултатитѣ отъ това учение на даденото лице, когато се завърне въ България. Затуй именно конкурсътъ става въ Министерството на просвѣщата, а формално стипендиитѣ се раздаватъ отъ съответното министерство. Това сж много яснитѣ постановления на чл. 15 отъ законопроекта.

Сега, по този случай се направиха нѣколко питання, какъ трѣбва да се разбира и какъ ще се изпълнява това. Отначало почитениятъ г. Мирски каза, че е желателно, щото всички други министерства да изпълняватъ този законъ. Безспорно е, но, именно, за да бѣде той изпълненъ, ние наредихме тая процедура, че конкурсътъ ставатъ задължително при Министерството на просвѣщението, а не при другитѣ министерства, и, слѣдователно, Министерството на просвѣщението вече, ще-деще, ще бди върху изпълнението на закона, а другитѣ министерства се освобождаватъ отъ тази задача, и именно заради туй имаме най-пълна гаранция, че законътъ ще бѣде изпълняванъ.

Втори единъ частиченъ въпросъ, върху който особено наблегна почитениятъ плѣвенски народенъ прѣдставителъ, бѣше въпросътъ за военното въдомство. То, по този законопроектъ, не се изключва; слѣдователно, стипендиитѣ, които се даватъ по военното въдомство, ще се раздаватъ споредъ този законъ. Но тукъ трѣбва да се разберемъ. Трѣбва да се разберемъ по това, за което говори почитениятъ г. Мишевъ, и по онова, за което говори г. Наковъ, при всичко, че се говори за отдѣлно въдомство. Законътъ има за цѣлъ да урежда стипендии и помощи, слѣдователно, въ всички онѣзи случаи, дѣто по законъ, по правилникъ или по бюджетъ се прѣдвждатъ стипендии или помощъ, ще се прилага този законъ. Но има и други случаи — и тамъ е собствено мъчнотията на въпроса — дѣто формално по съответнитѣ положения, по съответнитѣ закони, стипендии не се даватъ. Първиятъ случай — за учителитѣ — се спомена отъ г. Мишева, и азъ дължа тукъ да му отговоря, че, откогато азъ управлявамъ Министерството на просвѣщението, не съмъ изпратилъ въ командировка за усъвършенствуване нито единъ учителъ, но по практиката, която е слѣдвана въ министерството, трѣбва да кажа, че сж изпратени за слѣждане или усъвършенствуване въ странство само онѣзи учители, които сж прѣпорѣжани отъ учителскитѣ съвѣти. Къмъ мене се отнесоха нѣколко учители и учителки съ прѣпорѣжка за тая цѣлъ отъ учителскитѣ съвѣти, но азъ не съмъ изпратилъ никого, именно поради туй, че правилникъ не сжществувалъ. Той ще бѣде изготвенъ въ най-скоро врѣме, но ще се съгласи почитаемото народно прѣдставителство, че това не е толкова лесна работа. Отъ 5 септември досега азъ съмъ утвърдилъ — тѣ се вече печататъ постепенно — деветъ правилника, отъ които имаме правилници съ по 200 и 300 члена. Понеже този правилникъ не е още изработенъ — сега се работи правилникъ за частнитѣ училища, който е единъ много деликатенъ и мъченъ правилникъ — желателно е и този, който сега ще се изработи, за командироване на учителитѣ, да мине прѣзъ Висшия учебенъ съвѣтъ; той ще се събере по Великденъ. Но, въ всѣки случай, дотогава, докогато нѣма правилникъ, азъ нѣма да изпратя никого за усъвършенствуване.

Вториятъ въпросъ, който повдигна г. Наковъ и който е много справедливо повдигнатъ, то е за начина, по който Военното министерство изпраща своитѣ офицери за слѣждане въ военнитѣ академии.

Тамъ, дѣйствително, е имало разни системи: изпращани сѣ и съ правилници, и безъ правилници, и съ министерска заповѣдъ, и безъ такава, и стари и млади, каквито и да бждатъ, но тѣмъ не сѣ давали стипендии — и тамъ е именно въпроса — а тѣ сѣ изпращани за усъвършенствуване, както ние изпращаме тѣзи учители; редътъ у насъ е другъ, и тамъ е другъ, но на тѣхъ се дава заплата. Защо? Защото не се изпращатъ свършили Военното училище, ами се изпращатъ офицери, длъжностни лица, чиновници, ако щете — ето какъ е въпросътъ — а пъкъ на чиновници стипендия не се дава. Така щото, азъ нѣмамъ нищо противъ да се урегулира този въпросъ, но азъ не мога да го урегулирамъ съ този законъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Г. министре! Ако ми позволите да Ви прѣкжсна. Вие ще го урегулируете, ако дадете една точна дефиниция въ първия членъ на туй: какво разбира настоящиятъ законопроектъ подъ думата стипендия. Дайте тази дефиниция на стипендията, и тогава, щатъ-нешатъ, всички вѣдомства ще бждатъ принудени да се подчиняватъ и такива заобикаляния не ще могатъ да ставатъ.

Министъръ В. Молловъ: Тамъ е работата, че стипендията се разбира много ясно отъ този законопроектъ, и размѣрътъ на стипендията се опрѣдѣля. Съгласете се сами, че то не е заплата на чиновникъ, а пъкъ тамъ се дава заплата на чиновникъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Ще я опрѣдѣлимъ; ще направимъ тая забѣлѣжка.

Министъръ В. Молловъ: Зная, но тоя въпросъ сега не можемъ да разискваме. Въ комисията ще говоримъ по принципъ . . .

Д-ръ Н. Наковъ: То е стипендия.

Министъръ В. Молловъ: Азъ ще реферирамъ съ моя колега, г. военниятъ министъръ, да видимъ и неговото мнѣние по този въпросъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ и този въпросъ да бжде уреденъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ ще Ви моля да се уреди, защото самитѣ военни казватъ, че тѣ ги считатъ за стипендии, когато имъ изнася, и казватъ: подпоручикъ получава 200 л. заплата; той не отива съ заплата; ако това бѣше заплата, и другитѣ подпоручици ще кажатъ: и ние ще отидемъ. Не, то е стипендия, дадена подъ извѣстни условия: държалъ конкурсъ и му даватъ стипендия 400 л. Даже и майоръ да отиде, пакъ му даватъ 400 л.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: То мина, г. Наковъ.

Министъръ В. Молловъ: Ще говоримъ сетнѣ.

Това сѣ обясненията, върху които азъ желаехъ да се спра.

Има сега нѣколко частични въпроси, по които така сѣщо ще изкажа своето мнѣние, прѣдъ видъ на това, че и ораторитѣ се спрѣха върху тѣхъ.

Прѣди всичко, повдигна се въпросъ за туй, какъ трѣбва да се пращатъ стипендианти. Тукъ повечето се изказаха, доколкото азъ разбрахъ, въ смисълъ, че е желателно стипендиантитѣ да се изпращатъ въ странство — разбирамъ стипендианти, които слѣдватъ въ висши учебни заведения, па дори и онѣзи, които слѣдватъ въ срѣдни учебни заведения. Трѣбва да кажа, че азъ нѣма да изкажа такова недоверие къмъ нашитѣ заведения. Ако тѣ сѣ недостатъчни, ако тѣ сѣ недобро уредени, нашата задача трѣбва да бжде да ги уредимъ добро. Но становището, отъ което се ръководи министерството

и сегашниятъ законопроектъ, е становището на всички държави, ако изключимъ Япония, за която тукъ много се говори и въ която азъ не зная какъ е уреденъ този въпросъ, защото не зная точно подробноститѣ, по които става тамъ изпращането, да ли можемъ да я вземемъ за примѣръ или образецъ за подражание. Всички държави — Германия, Франция, Русия — даватъ стипендии за слѣждане въ висши учебни заведения въ прѣдѣлитѣ на своята страна. Вие нѣма да видите френски стипендианти да го пратятъ въ Германия, да го пратятъ въ Англия или какъто и да е, за да свърши своето висше образование, а свършватъ въ своето отечество. Това го нѣма, не само защото хората покровителствуватъ своитѣ висши учебни заведения, но и по друго много просто съображение.

Д. Мишевъ: Въ Римъ и Атина тѣ иматъ свои институти.

Министъръ В. Молловъ: Иматъ художествени школи тамъ, но тѣ сѣ тѣхни, а не чужди. И сега, напр., три французки университета създаватъ въ Мадритъ френска школа, но френска, а не испанска. Има въ Атина германска школа, въ Римъ — германски институтъ, има такива мѣстни национални учрѣждения, и тамъ изпращатъ своитѣ стипендианти, но не въ странство. Азъ казвамъ защо: защото икономически много по-добро е да дадемъ стипендии най-малко на двама или трима души въ нашия Университетъ, отколкото на едно за странство, защото въ такъвъ случай на повече души ще дадемъ възможностъ да свършатъ висше образование, прѣди всичко, заради туй, защото животътъ е по-евтинъ и стипендитѣ сѣ по-малки. И, слѣдователно, по това съображение, азъ ще трѣбва да покровителствувамъ нашия Университетъ. Да не мислите, че, ако не му пращаме стипендианти — тѣ сѣ много малко тукъ — той ще остане безъ студенти или че това е кой знае какво покровителство. Не, то става прѣдъ видъ на туй, че стремекътъ, тенденцията на държавата е да постави своето висше образование на оная нога, на която то се намира въ странство. Отъ тая тенденция държавата не може да бжде освободена, и, слѣдователно, азъ мисля, че не би трѣбвало ние да третираме нашия Университетъ така и да искаме, щото всички стипендианти да отидатъ въ странство.

Ще се каже: желателно е младежта да слѣдва не само науката, защото нея може да добие и тукъ, но и да види и чуждестранната култура, да поживѣе и чуждестранния животъ. Естествено, това е желателно, азъ ще кажа, че това е желателно на всички. Имаше една идея — единъ отъ моитѣ добри познати я поддържаше доста сериозно — че трѣбвало систематически всѣка година да се командирова въ редъ всички чиновници да прѣкарать 4—5 мѣсеца въ странство да видятъ, да чуятъ, да се пооблѣкатъ, най-сетнѣ да турятъ едно лустро отгорѣ си. Азъ мисля, че тая работа не може така общо да бжде разрѣшена. Колкото и да е полезно, колкото и да е важно, щото единъ младъ българинъ да живѣе въ чужда култура, това при даването на стипендитѣ не може да бжде важното съображение. Важното съображение е да се даде на стипендианта напредното образование, а ако той е достатъчно любознателенъ, ако той е достатъчно възприемчивъ, ако той има интересъ къмъ чуждитѣ нрави и обичаи, тогава à la bonne heure: той винаги ще намѣри възможностъ да отиде и се просвѣти. И трѣбва да се каже, че българитѣ, както и нѣмцитѣ, иматъ тая тенденция или тая наклонностъ да пътуватъ много. Има народи, които не могатъ да бждатъ измѣстени отъ тѣхнитѣ огнища, като, напр., французитѣ — това е тѣхниятъ общепризнатъ недостатъкъ; но българитѣ, наопаки, не стоятъ на едно мѣсто, обичатъ да

пжувать. И, слѣдователно, ние въ това отношение нѣма защо да правимъ особени жертви. Онзи, който слѣдва въ тукашния Университетъ, трѣбва да има прѣдъ очи едно: че стипендията се дава по способностъ, и той трѣбва да работи сериозно, защото, слѣдъ като свърши нашия Университетъ, има възможностъ да бѣде командированъ въ странство вече на друго основание — за усъвършенствуване, не само за метода на прѣподаване, защото тѣзи стипендии въ Университета не сж за подготвяне на професори, но за подготвяне въобще, и въ това отношение всѣка година се даватъ стипендии, пъкъ и сега наскоро отпуснахме стипендия на единъ юристъ, който отиде да слѣдва въ странство. Слѣдователно, стипендиантътъ ще има възможностъ да отиде въ странство. А по общо правило да приемемъ, че всички младежи стипендианти трѣбва да отиватъ въ странство, това едва-ли би могло да бѣде прието, защото тѣ отиватъ за образование, а не само за култура. И не можемъ да кажемъ — както казватъ японците — че трѣбва да пращаме и бѣдни и богати да отидатъ въ странство да се научатъ нѣщо; напротивъ, у насъ трѣбва да кажемъ, че състоятелнитѣ родители редовно пращатъ своитѣ дѣца въ странство — не ги оставятъ тукъ — и слѣдователно, въ това отношение ние имаме пълна възможностъ да разполагаме съ хора, които сж се възпитали по тоя сравнителенъ методъ, за който говори г. Кжневъ, и които ще ни принесатъ чрѣзъ своето прѣживяване въ странство и западната култура тукъ.

Сега има нѣколко други частични бѣлѣжки, на които свършено нахасо ще се спра. Говори се много по чл. 14 — по въпроса за годинитѣ. Ще обясня на г. г. ораторитѣ, че идеята на този членъ изхожда отъ една практическа необходимостъ. А именно сегашниятъ редъ бѣше този: опрѣдѣлятъ се като конкуренти за една стипендия свършилитѣ прѣзъ миналата и тази година — двѣ години; и винаги о имало ходатайства и оплаквания въ министерството: „Защо, джанъмъ, като съмъ свършилъ единъ мѣсець по-рано или по-късно, не ме допускатъ, а други допускатъ“. Слѣдователно, това положение не можеше да трае, и то трѣбва да бѣде уредено иначе. Какъ трѣбва да бѣде уредено? Както е уредено и другагѣ. Така е уредено и въ Франция, и въ Русия, и всѣкъгѣдъ, дѣто се раздаватъ стипендии: трѣбва да се опрѣдѣли известна възраст, до която се допуща даването на стипендия, и отъ тази възраст нататкъ да не се допуща. Коя възраст трѣбва да се вземе? Възрастта, въ която обикновено се свършва срѣдното образование, а то се свършва най-рано на 17 години сега или на 18 години при осмоласното образование. Това е, слѣдователно, за най-ранитѣ ученици. Но има други, които постѣпватъ на училище малко по-късно, и затуй прѣдѣлниятъ срокъ сега е 21 година. По-рано, когато азъ съмъ слѣдвалъ, имаше ученици въ гимназията, които бѣха по на 35 години. Да оставимъ настрана ползата, която придобива отъ слѣждане между такива другари единъ младежъ, който не разбира нищо отъ живота, но сега нѣма вече такива ученици — това е фактъ. Сега, защо едно лице, което било на 26 години и имало способностъ, да не получи стипендия? На туй просто основание, че то има 26 години. Вие не можете да сравнявате единъ, който е свършилъ на 18 години срѣдно образование, съ единъ, който е прѣкаралъ цѣлъ животъ и има 26 години; той има цѣла опитностъ, той има другъ мирогледъ, друго схващане, и тогава вие не поставяте конкурса на правилна основа. Защо вие единъ човѣкъ, който има свършено друго схващане, ще го поставите наравно съ единъ младежъ, който не може да има такова схващане, но ще бѣде, може-би, и по-способенъ, защото има възможностъ да се развива въ течение на осемъ години? И ясно е, слѣдователно, че

туй по никакъвъ начинъ не може да се допусне. Най-правилното разрѣшение е туй — 21 година. Несправедливостта се прѣмахва, и се създава еднакво положение за конкурентитѣ.

И. Хаджиевъ: Ние търсимъ способни хора.

Министъръ В. Молловъ: Когато нѣкой е способенъ, неговата способностъ се проявява отъ рано, той нѣма да чака да стане на 26 години, та тогава да се опитва за стипендия. Той ще бѣде неудачникъ, който се е опитвалъ нагѣво и надѣсно, и, като не е сполучилъ, тогава се залавя за стипендия.

А. Екимовъ: А закона за въоръженитѣ сили забравяте ли, г. Хаджиевъ?

Министъръ В. Молловъ: Азъ не говоря за него, понеже тукъ се прави отстъпка — допуща се на онѣзи, които слѣдватъ, да изслужатъ военната си повинностъ, слѣдъ като свършатъ.

Вторъ частиченъ въпросъ е въпросътъ за размѣра на стипендията, противъ който размѣръ се обяви почтениятъ г. Драгиевъ, па и г. Хаджиевъ намира, че размѣрътъ е твърдѣ голѣмъ. Трѣбва да кажа, г-да, че размѣрътъ, който се прѣдвижда сега въ законопроекта, е размѣръ установенъ отъ опита, отъ практиката. Каза се, че едно момче щѣло да бѣде развалено, ако му се даде пълна стипендия — 50 л. на мѣсець. Я си прѣдставете вие единъ ученикъ, на когото давате въ София стипендия 30 л. Той съ 30 л. не може да си намѣри гостилница да се нахрани, защото, ако даваме тази стипендия на единъ ученикъ, ние му я даваме, за да може той да поддържа добръ своето тѣло въ такова състояние, щото да може да слѣдва добръ, добръ да се учи, и азъ смѣтамъ, че тукъ, когато въ една срѣдна гостилница, съ една обикновена храна, мѣсечниятъ абонаментъ е 35—40—45 л., 50 л. стипендия не е много, защото смѣтамъ, че той трѣбва и да се облича, трѣбва да си купува учебници.

Д-ръ Н. Нановъ: Ами квартира?

Министъръ В. Молловъ: И тукъ именно е разликата между туй, което се говорѣше отъ почтения г. Екимовъ, и това, което се каза тукъ отъ г. Драгиева. Когато се отнася до висшитѣ учебни заведения, ние казваме така въ закона: отъ това удоволствие — азъ оставямъ сега настрана въпроса, отъ кого да бѣде издадено то, въпросъ второстепененъ, ще го наредимъ — трѣбва да личи, че кандидатътъ нѣма възможностъ да слѣдва въ по-висше учебно заведение, не че е абсолютно бѣденъ, но че нѣма възможностъ да слѣдва, и, слѣдователно, ние тукъ вмѣкваме онѣзи, които иматъ срѣдно образование, способни младежи, но не могатъ да се издържатъ. А за срѣднитѣ учебни заведения ние казваме изрично да сж бѣдни. Ето кѣдѣ е разликата и именно тукъ се взема въ внимание, както имотното положение на кандидатитѣ, така и необходимостта, която въ дадения случай съществува, да имъ се прѣдвиди една или друга стипендия. Азъ намирамъ, че размѣрътъ 600 л. не е голѣмъ; той отговаря именно на сегашнитѣ условия на живота. И по-рано размѣрътъ е билъ такъвъ и да го намаляваме сега, то ще рече да правимъ рачешки прогресъ. Колкото се отнася до стипендиитѣ въ странство, почтениятъ г. Хаджиевъ съобща своя опитъ; азъ мога да съобща и моя — когато бѣхъ студентъ въ Москва, харчехъ 35 рубли на мѣсець.

И. Хаджиевъ: Защото сте синъ на д-ръ Моллова.

Министъръ В. Молловъ: Тогава баща ми бѣше въ затвора и азъ не можехъ да получавамъ повече — 35 рубли сж 100—120 л., споредъ курса, и

можеше да се живее. Но я се опитайте съ 125 л. да живёте въ Парижъ — ще умрете отъ гладъ. Въ най-последната гостилница ще ви взематъ 100 л. месеченъ абонаментъ, и то безъ първа закуска, и ще ви даватъ нѣщо такова, което, прѣди да го ядете, ще трѣбва да го помиришете. Минимумътъ, слѣдователно, въ дадения случай е опрѣдѣленъ. Споредъ разпрѣдѣлението, което е направено на тия стипендии отъ Министерския съвѣтъ, максималната сума отъ 2.400 л. се дава само въ Парижъ, 2.000 л. се даватъ въ Виена, ако се не лѣжа, въ Мюнхенъ, въ Берлинъ — въ столицитѣ и по-големитѣ градове — 1.800 л. се даватъ въ по-малкитѣ градове.

И. Хаджиевъ: Въ Парижъ да се дава по-малко.

Министъръ В. Молловъ: Когато се прати нѣкой стипендиянтъ, той трѣбва да има най-малко 200 л.; слѣдователно, азъ намирамъ, че размѣрътъ е такъвъ, какъвто трѣбва да бѣде. По-малкътъ не може да бѣде.

Послѣ, другъ единъ въпросъ, за който се говори — и азъ съ този въпросъ ще свърша моитѣ бѣлѣжки — е въпросътъ за връщането на стипендитѣ. Трѣбва да се каже, че и въ това отношение Министерството на народната просвѣта и отдѣлнитѣ учебни заведения иматъ голѣмъ опитъ и голѣма практика, особено въ тукашния Университетъ. При Университета съществува едно дружество за подпомагане на бѣдни студенти, то раздава помощи условно, и трѣбва да кажемъ, че тия помощи, колкото и да сж нищожни и малки, обикновено се връщатъ въ единъ процентъ не повече отъ $\frac{1}{10}$, даже и много по-малко — не ги връщатъ. Сжщото задължение — азъ нѣмамъ нищо противъ неговото вписване въ закона — съществуваше въ досегашния законъ: младежитѣ, които вземаха стипендия, даваха задължение, че, ако не служатъ на държавата, тѣ сж задължени да върнатъ сумата на паритѣ, които държавата е давала тѣмъ; обаче на практика излизе слѣдното — откажа да платятъ, държавата се отнесе до сѣдилището и изгуби процеситѣ на туй просто основание, че задълженията бѣха дадени отъ непълнолѣтни, слѣдователно, отъ лица, които не могатъ да свързватъ валидни задължения. Военното министерство упражнява това задължение по другъ начинъ — то се подписва отъ младежа и неговия настойникъ, слѣдователно, има одобрението на настойника, и тогава задължението става валидно. По тоя начинъ можемъ и тукъ да направимъ това — азъ нѣмамъ нищо противъ туй — но ще ви кажа, че на практика то ще бѣде една работа извънредно мъчна. Ако стипендията е малка, тогава сумата ще може лесно да се върне, но, ако стипендията е по медицина съ 2.400 л. годишно, слѣдователно, най-малко за петъ-шестъ години обикновено, я смѣтнете каква сума е. Даже едно длъжностно лице, което веднага почва да служи, да събере 12—13 хиляди лева и да ги върне на държавата, с работа много мъчна. Можемъ да кажемъ нѣщо по-друго — да ги задължимъ . . .

К. Мирски: Да връщатъ половината.

Министъръ В. Молловъ: . . . да служатъ въ извѣстни случаи на държавата; ако не служатъ, тогава да искаме тия пари по такъвъ начинъ. Но при онѣзи стипендии, които се даватъ на стипендианти не отъ такива практически или еготиични държавни съображения, а поради туй, че иматъ извънредни способности, какъ ще ги накараме по-нататъкъ да връщатъ или не. Може-би, такъвъ стипендиянтъ ще бѣде единъ неудачникъ въ живота. Сега министерството дава стипендия на Сашка Поповъ, едно момче, което проявява особени дарби по музика. Отдѣ да знаемъ, че слѣдъ нѣколко години той нѣма да стане

обикновенъ цигуларъ? Тогава какво ще го правимъ — ще го мѣкнемъ по сѣдилища? Мисля, че е една работа, по която трѣбва да размислимъ сериозно, прѣди да я въведемъ въ особено законоположение.

По други частни въпроси, по нѣкои бѣлѣжки, които биха могли да се направятъ по редактирането на единъ или другъ членъ, нѣма сега да говоримъ; по тѣхъ ще говоримъ въ комисията, ще говоримъ и на второ четене тукъ. Трѣбва да кажа, че цѣлиятъ този проектъ е съставенъ изключително върху продължителния опитъ на Министерството на просвѣщенiето. При разискванията по отдѣлнитѣ постановления азъ ще посоча необходимостта и основната мисль, които сж накарали министерството да ги приема въ тая или друга форма, и съ онѣзи измѣнения, които ще бждатъ въ съгласие съ основната мисль и които ще отговорятъ на тенденцията, която има министерството — стипендии да се раздаватъ по възможностъ справедливо — азъ ще бѣда винаги съгласенъ. Сега ще ходатайствавамъ да бѣде гласуванъ на първо четене този проектъ и по-нататъкъ ще се споразумѣемъ — въ това съмъ убѣденъ — върху всичко.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене законопроекта за стипендитѣ и врѣмешнитѣ помощи и да се изпрати въ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Слѣдва по-нататъкъ по дневния редъ на второ мѣсто второто четене законопроекта за празниците и недѣлната почивка.

Моля г. докладчика да го докладва.

Отъ земеделската група: Часътъ е 7.

Министъръ В. Молювъ: Може да се поработи до 8 ч. — още малко ще поработимъ и ще си отидемъ. Г. Малиновъ е тукъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Комисията при разглеждане на законопроекта за празниците и недѣлната почивка, при допълненията и измѣненията, които е направила, е имала прѣдъ видъ тритѣ принципа, които сж легнали въ основата на казания законопроектъ и които сж ръководили съставителитѣ му. Ще кажа само двѣ думи за тѣзи три принципа, защото споредъ мене, тѣ трѣбва да ръководятъ и васъ при цѣлнитѣ разисквания по казания законопроектъ.

Първиятъ принципъ е недѣлната почивка — принципъ, който гони повече социална и икономическа цѣль и съ който господаритѣ въ страната се задължаватъ да даватъ непрѣмѣнно седмична почивка на своитѣ работници и служаци. Вториятъ принципъ е да се застави цѣлото население да дава нужното отпразнуване на нѣкои само господски, светителски и народни празници. И третиятъ принципъ е, да се ограничатъ многобройнитѣ празници, които сжществуватъ още, съ цѣль да не се отнеме възможността на една значителна частъ отъ населението да изкарва своята прѣхрана, своя наскъщенъ хлѣбъ. Това сж тритѣ принципа, които сж легнали въ основата на казания законопроектъ и които е имала прѣдъ видъ комисията при допълненията и измѣненията, които е направила.

Тѣзи измѣнения и допълнения, които комисията въ тритѣ си засѣдания направи, сж слѣдующитѣ. Заглавието е: (Чете)

„З а к о н ъ

за празниците и недѣлната почивка“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ

заглавието на закона — „Законъ за празниците и недѣлната почивка“ — да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 1. Празници въ България сж всички недѣли на седмицата, както и слѣднитѣ господски, светителски и официални дни:

Рождество Христово два дни,
Възкресение Христово два дни,
Възнесение Господне,
Съшествието на Св. Духъ два дни и помѣсечно:

„Януарий.

1. Нова-година.
6. Богоявление.

„Февруарий.

19. Освобождението на България.

„Мартъ.

25. Благовѣщение.

„Априлий.

23. Св. Георги.

„Май.

11. Св. Св. Кирилъ и Методий.

„Юний.

29. Петровъ-день.

„Августъ.

2. Възшествието на Негово Величество царя на българския прѣстолъ.
15. Успѣние Прѣсветии Богородици.

„Септемврий.

22. Независимостта на България.

„Октомврий.

26. Димитровъ-день.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: Въ първата алинея има една печатна погрѣшка. Въмѣсто „недѣли на седмицата“, трѣбва да се каже „недѣли на седмицитѣ“, защото всѣка седмица има само една недѣля, или „всички недѣлни дни“, безъ думитѣ „на седмицитѣ“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: Слѣдъ думитѣ: „Съшествието на Св. Духъ два дена“ е казано „и помѣсечно“. Да обясни г. докладчикътъ, какво значи това „и помѣсечно“.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Изброяватъ се празниците по мѣсеци — януарий 2 дена, февруарий 1 день и т. н.

С. Савовъ: Защо го съединявате въ първия редъ? Трѣбва да се раздѣли, и азъ правя прѣдложение да се раздѣли.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Нѣма никакъвъ прѣпинателенъ знакъ.

С. Савовъ: Трѣбва да бѣде на отдѣленъ редъ. Това прѣдложение правя и ви моля да се съгласите.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Ще говоря, г. г. народни прѣдставители, само за поправката, която направи г. Мирски. Това е печатна погрѣшка. Трѣбва да бѣде „всички недѣли на седмицитѣ“ или „всички недѣлни дни“, безъ да се говори за „седмици“ — мисълта е една и сѣща.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Тогава, какъ става?

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете) „Чл. 1. Празници въ България сж всички недѣлни дни“ и т. н.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 1 съ поправката, която сега се прие отъ г. докладчика въ първата алинея на тоя членъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 2. Освѣнъ горнитѣ празници, неприсѣствени дни за държавнитѣ, окржжитѣ и общинскитѣ учрѣждения сж: 8 февруарий, тезоименниятъ день на Нейно Величество царицата, 14 февруарий, Рождениятъ день на Негово Величество царя, 2 май, тезоименниятъ день на Негово Царско Височество прѣстолонаслѣдника и 18 май, тезоименниятъ день на Негово Величество царя се празнуватъ въ слѣдвация празникъ, петъкъ и сѣбота на страстната недѣля и деня прѣди Рождество Христово и Нова-година.“

Тукъ, г. г. народни прѣдставители, ще забѣлѣжа и ще изкажа едно съжаление, че е много злѣ впечатление чл. 2 въ доклада на комисията — печатна погрѣшка има. Чл. 2 е приетъ отъ комисията така: (Чете)

„Чл. 2. Освѣнъ горнитѣ празници, неприсѣствени дни за държавнитѣ, окржжитѣ и общинскитѣ учрѣждения сж: 8 февруарий, тезоименниятъ день на Нейно Величество царицата, петъкъ и сѣбота на страстната недѣля и денятъ прѣди Рождество Христово и Нова-година.“

„14 февруарий, рождениятъ день на Негово Величество царя, 2 май, тезоименниятъ день на Негово Царско Височество прѣстолонаслѣдника и 18 май, тезоименниятъ день на Негово Величество царя се празнуватъ въ слѣдующия правилникъ“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ моля да приемемъ и гласуваме само първата алинея, втората да изхвърлимъ съвсѣмъ, та текстътъ на чл. 2 да остане такъвъ: „Освѣнъ горнитѣ празници неприсѣствени дни за държавнитѣ, окржжитѣ и общинскитѣ учрѣждения сж: 8 февруарий, тезоименниятъ день на Нейно Величество царицата, петъкъ и сѣбота на страстната недѣля и денятъ прѣди Рождество Христово и Нова-година“. Другитѣ празници не трѣбватъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 2 така, както се редактира сега отъ г. министра на външнитѣ работи и на изповѣданията и се прие отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 3. Празничниятъ день трае отъ 6 ч. сутринята до 8 ч. вечерята.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 3 така, както е докладванъ отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 4. Прѣзъ празникитѣ (чл. 1) въ частнитѣ учрѣждения и заведения се прѣкръпява всѣка работа и търговия и всички държавни, окръжни и общински учрѣждения и заведения сж затворени прѣзъ цѣлия день.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 4, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 5. Изключватъ се отъ учрѣжденията: полицейскитѣ, желѣзнопътнитѣ, телеграфо-пощенскитѣ и телефоннитѣ станции; отъ заведенията: болницитѣ, амбулаториитѣ, аптекитѣ, хотелитѣ, гостилницитѣ, кафенетата, ханчетата по пжтищата и бюфетитѣ при станциитѣ, които сж отворени прѣзъ празничнитѣ дни.

„За бѣлѣжка. Подъ названието гостилници и кафенета се разбиратъ само специалнитѣ този родъ заведения, дѣто, ако и да се продаватъ спиртни пития, послѣднитѣ не съставляватъ главното занятие, а не и обикновенитѣ градски и селски кръчми, главното занятие на които е търгуването съ спиртни питиета, а готвенето и правенето на кафе съставлява второстепенно занятие.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ чл. 5 се прави изключение между другото и за кафенетата, които търгуватъ съ спиртни питиета, макаръ и спиртната търговия да не бѣде тѣхна главна работа. Азъ мисля, че когато е въпросъ за празникитѣ, трѣбва да помислимъ да вземемъ нѣкои мѣрки, щото всички онѣзи заведения, каквото име да носятъ, които търгуватъ съ спиртни питиета, било въ малтъкъ или голѣмъ размѣръ, да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия празниченъ день. Трѣбва да се признае, че, макаръ и да минаваме за народъ трѣзвентъ, кръчмарството у насъ е взело доста голѣми размѣри вече. Спомнямъ си, че въ минало врѣме г. Гешовъ — струва ми се, прѣзъ врѣмето на неговото министерство — бѣше внесълъ нѣкакъвъ законопроектъ и, мисля, тамъ бѣше поменато, че кръчмарството у насъ е дотолкозъ развито, че на 18 български къщи се пада издрѣжката на една механа. Туй голѣмо развитие на кръчмарството свидѣтелствува сжжеврѣменно и за не малкото развитие на алкохолизма у насъ, макаръ за щастие той още да не е въ онѣзи размѣри, въ каквито го виждаме въ другитѣ страни. Въ всѣки случай, алкохолизъмътъ, разсадникъ на който е на първо мѣсто кръчмата, е едно обществено зло, една болестъ съ твърдѣ лоши послѣдствия, за цѣренето на която не е злѣ да се мисли оврѣме, докато злото не е станало твърдѣ чрѣзмѣрно. Азъ имамъ въ тази минута на ржка брошурата на петербургския професоръ Озеровъ, въ която на първата страница още има една статистика, която свидѣтелствува за твърдѣ пакостното влияние на алкохолизма върху човѣшкия животъ. Споредъ изчисленето, което той прави въ тази своя брошура, на 1.000 жители мже отъ 25 до 35 години срдната смъртностъ е 7-6 годишно, а ако тѣзи 1.000 мже сж въздържатели, не пиятъ никакъ спиртни пития, смъртността въ тѣхъ е 5⁰/₁₀₀ годишно; за пиющитѣ е 15⁰/₁₀₀; отъ 35—40 години на 1.000 мже срдната

смъртностъ е 13⁰/₁₀₀; на въздържателитѣ — 6⁰/₁₀₀, на пиющитѣ — 23⁰/₁₀₀; отъ 45—55-годишна възраст срдната мжка смъртностъ е 21⁰/₁₀₀; на непиющитѣ — 11⁰/₁₀₀, на пиющитѣ — 34⁰/₁₀₀; отъ 55—65-годишна възраст срдната мжка смъртностъ е 39⁰/₁₀₀; на непиющитѣ — 23⁰/₁₀₀, на пиющитѣ — 53⁰/₁₀₀. Всичко това е една твърдѣ добра иллюстрация за врѣдното влияние на алкохолизма върху човѣшкия организъмъ, върху човѣшкия животъ въобще. Една друга твърдѣ интересна статистика ни дава Озеровъ за влиянието на алкохолизма относително тѣлеснитѣ поврѣждания. Той изчислява, че отъ 1.143 тѣлесни поврѣждания, разпрѣдѣлени на дни, се падатъ въ четвъртъкъ — 82, въ срдѣда — 87, въ петѣкъ — 82, въ сбота — 94, въ вторникъ — 95, въ понедѣлникъ, най-близкия день до недѣлата — 182, въ празниченъ день — 126, а въ недѣленъ день — 502 тѣлесни поврѣждания. Значи, най-много тѣлесни поврѣждания по дни се падатъ въ недѣля, т. е., когато хората не работятъ, когато празнуватъ. Отъ 1.115 тѣлесни поврѣждания, разпрѣдѣлени по мѣсто се падатъ въ жилищното помѣщение, въ дома — 86, на работа — 87, на улицата — 98, на неустановено мѣсто — 102, въ питейнитѣ заведения — 742. Тѣзи цифри сж прѣкрасно свидѣтелство, че най-много прѣстѣпления ставатъ въ недѣленъ день и най-много прѣстѣпления ставатъ въ питейнитѣ заведения. Добрѣ е, дѣто ние намаляваме празникитѣ, но ще бѣде още по-добрѣ, ако ние чрѣзъ този законъ, на друго мѣсто бихме помислили малко повече върху кръчмарството у насъ. Мисля, че на туй мѣсто, ще трѣбва най-малко да сторимъ това: да прѣдвидимъ, щото въ всички празнични дни, безъ изключение, всички онѣзи заведения, които търгуватъ съ спиртни напитки, макаръ и въ най-малтъкъ размѣръ, всички онѣзи заведения, които иматъ патентъ за право-продаване спиртни пития, да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия празниченъ день. Даже умѣстно би било или въ този законъ, или въ другъ нѣкой, да се прѣдвиди, докога въ дѣлничнитѣ дни засега поне у насъ би трѣбвало да трае отварянето на питейнитѣ заведения. Ако е важно да осигуримъ ние на работницитѣ, били тѣ на държавна, или на друга служба, както и въ частнитѣ работилници, недѣлната почивка, въ интереса на тѣхното здраве и въ интереса на работата, която има да вършатъ прѣзъ дѣлничнитѣ дни, менѣ ми се струва, че не по-малко въ интереса на тая работа и на тѣхното здраве и на тѣхната кесия е, щото да имъ осигуримъ и нощната почивка, защото, извънъ недѣлната почивка и извънъ празничната почивка, необходимъ е и нощната почивка. Азъ мисля, че отварянето на всѣкакъвъ родъ увеселителни заведения въ празнични дни и въ късна полунощъ е врѣдно, както за дѣлничната ежедневна работа, така сжщо и за здравето и за кесията на всички ония, които посѣщаватъ такива заведения. Азъ съмъ ималъ нещастieto, бихъ казалъ, въ канцеларии на държавни учрѣждения тукъ, въ София, да заварвамъ чиновници да спятъ на масата денемъ. Съ какво се обяснява този сънъ денемъ на тия г. г. чиновници? Само съ това, че тѣ бдятъ нощѣ. И за съжаление, София въ това отношение прави изключение отъ провинцията: докато въ провинцията смѣтатъ, че нощта е врѣме за почивка, въ София нѣкакъ тия работи сж прѣобрнати съ главата надолу — мнозина софиянци нощѣ бдятъ, денѣ спятъ. И въ това отношение много спомагатъ за туй извращение увеселителнитѣ заведения, питейнитѣ заведения, които стоятъ цѣла нощъ, както казватъ нѣкои другари тукъ, отворени. Азъ не бихъ смѣталъ за неумѣстно, ако осигурѣхме и нощната почивка, ако постановѣхме въ този законъ, щото питейнитѣ и увеселителнитѣ заведения да бждатъ отворени само до извѣстно врѣме въ дѣлничнитѣ дни, напр., до 8 или до 9 ч., а оттамъ-нататѣкъ всѣки да се прибира у дома си. Нека да спятъ хората нощѣ, а денемъ да бдятъ.

Азъ знам, г. г. народни прѣдставители, пъкъ въ тази минута ще си спомните и вие онуй печално и развращающе влияние, което иматъ селскитѣ кръчми върху стари, па и още повече, върху млади хора. По-старитѣ хора отъ насъ помнятъ, когато нѣкога по селата не е имало туй механджийство, туй кръчмарство, което има сега. Азъ съмъ чувалъ съ ушитѣ си отъ стари хора, какъ въ нашето село или въ друго село на тѣхнитѣ млади години нѣмало кръчми, ами нѣкадѣ стари хора се събератъ да сръбнатъ ракия или вино; нѣмало е такива чаши, такива мѣрки, ами е имало нѣкакъвъ рогъ за пиене, а за младитѣ хора тия волности сж били срамотни, недопустими. Днесъ не е така. За съжаление, днесъ въ най-малкото село, ако не намѣрите училище, ако не намѣрите читалище, ако не намѣрите черква — или ако ги намѣрите, ще ги намѣрите затворени въ празникъ — въ най-малкото село, казвамъ, ако не намѣрите това, ще намѣрите нѣколко кръчми, добръ устроени, благоустроени, свѣтли, просторни и снабдени съ всички напитки: и съ коняка му, и съ рома му, и съ бирата му, и удо-стоени и съ посѣтителите, стари и млади. Докато едно врѣме младитѣ сж се срамували да влѣзнатъ въ кръчмата, сега наопаки — за старитѣ нѣма мѣсто въ кръчмата. Бацитѣ се срамуватъ да отидатъ въ кръчмата, защото ще заварятъ синоветѣ си, може-би, въ нетрѣзвено положение или ще ги заварятъ въ едно положение, което ще ги кара да се срамятъ като бащи. Или пъкъ въ други села, дѣто сж по-обилни кръчмитѣ, тамъ виждаме друго нѣщо: старитѣ хора се събиратъ да се вайкатъ въ нѣкоя кръчма, дѣто по нѣма калабалъкъ, дѣто по нѣма мющерии: дѣто има повече мющерии, тамъ сж младитѣ хора съ чапа въ рѣка, съ карти за игране въ рѣка. И остави, че празничнитѣ дни прѣкарватъ така, остави, че до късна полунощъ прѣкарватъ тамъ, правятъ скандали, задлъжняватъ на механджията, ами не малко млади хора, станало веднажъ постепенно пиенето у тѣхъ страсть, трѣбва и понеделника да прѣкарватъ въ кръчмата, ако не цѣль день, то поне половината, и когато се зададе недѣлята, много млади хора ще трѣбва малко по-ранко да напуснатъ оралото и да се отзоватъ въ кръчмата. Това сж печалности, върху които трѣбва да се замислимъ. Азъ мисля, че по никой начинъ ние не трѣбва да щадимъ тукъ интереситѣ на онѣзи ханчета, на онѣзи ханджии, на онѣзи кафеджии, които продаватъ въ малко количество спиртни питиета, та да имъ позволимъ да бждатъ отворени: като имъ позволимъ да бждатъ отворени, ще имъ дадемъ възможность да продаватъ въ по-големо количество, за да се обърнатъ въ сѣщински механи.

Азъ правя прѣдложение и ще моля г. министра, както и народното прѣдставителство, ако засега въ този членъ не направи нѣщо повече противъ туй зло, то поне да направимъ туй най-малко нѣщо — въ празнични дни да не е позволено на никакво ханче, на който и кръстопѣтъ да се намира то, на никое кафене, било то въ село или въ градъ, да бжде отворено. Нека питейнитѣ заведения бждатъ затворени въ празничнитѣ дни; нека прѣзъ това врѣме хората търсятъ друго мѣсто за развлѣчение; нека тѣ отидатъ въ черква; нека отидатъ въ училището, да заставятъ учителя да имъ прочете нѣщо; нека си създадатъ читалище; нека отидатъ въ кафенетата, дѣто се продава чай, нека този день да бждатъ затворени за тия, които пжтуватъ като кираджии или пжтници, онѣзи ханчета, които продаватъ вино и ракия; нека привикваме тия ханчета да продаватъ други работи, а не вино и ракия, и нито свѣтътъ, ще пропадне, нито държавата ще пропадне, ако ние постепенно-постепенно замишляваме мѣрки за намаление на кръчмарството, за намаление зловрѣдното влияние на алкохола у насъ.

А. Екимовъ: Азъ правя прѣдложение, рѣчта на г. Драгиева да се напечата, защото чрѣзъ нея ще унищожимъ кръчмарството, ще го съсимемъ. Г. прѣдседателю! Дайте това мое прѣдложение на гласуване.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, моля! Г. Драгиевъ! Моля, пратете си прѣдложението за поправката на този членъ.

Д. Драгиевъ: Азъ мисля, че г. докладчикътъ и безъ такова прѣдложение ще се съгласи съ мене.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Екимовъ не трѣбва да се подиграва съ рѣчта на г. Драгиева. Азъ взехъ думата само относително заблѣжката на чл. 5, защото ще говоря по чл. 6, когато му дойде редътъ. Г. Драгиевъ бѣше много правъ, а на г. Екимова му се вижда тази работа малко чувновата.

А. Екимовъ: Че какъ ще затворимъ ханчетата на единъ пътъ? Пжтницитѣ кждѣ ще намѣрятъ подслонъ?

С. Савовъ: Изслушайте ме. Ханчетата служатъ за развратъ. Съ тая дума „ханче“, „кръчма“, „кръчмица“, „кафене“, „кафененце“ много сж злоупотрѣбавали хората: турятъ една тенджера съ половинъ ока лукъ и 100 драма месо и правятъ гостилничарство, а цѣль день кръчмаруватъ тамъ. Та г. Екимовъ иска да защитава единъ въпросъ, който не бива да защитава...

Д. Драгиевъ: И който не разбира.

С. Савовъ: ...и който не разбира; ако го познава, умишлено го прикрива.

А. Екимовъ: Именно затуй правя прѣдложение да се напечата рѣчта на г. Драгиевъ, за да го разбере свѣтътъ.

С. Савовъ: Азъ ще направя слѣдното прѣдложение относително тая заблѣжка. Тукъ е казано така: (Чете) „Заблѣжка. Подъ названието гостилници и кафенета се разбиратъ само специалнитѣ този родъ заведения, дѣто, ако и да се продаватъ спиртни пития, послѣднитѣ не съставляватъ главното занятие, а не и обикновенитѣ градски и селски кръчми, главното занятие на които е търгуванетоъ съ спиртни питиета, а готвенето и правенето на кафе съставлява второстепенно занятие“. Но кой ще разграничи това занятие?

А. Екимовъ: (Възразява нѣщо)

С. Савовъ: Не е въпросътъ за кѣра. Ако ти си кърджия, и други сж виждали този кѣръ. Много се е злоупотрѣбавало досега, и ако се остави така тая заблѣжка, ще се злоупотрѣбва занапрѣдъ и отъ полиция, и отъ властъ, и отъ самитѣ кръчмари. На този, който ще продава кафе, трѣбва това да му се означи, защото ние всички ходимъ изъ селата и знаемъ какво прави: той построява едно здание съ 4—5 отдѣления и въ едно продава оризъ, въ друго ракия, въ трето други артикули. Сега, какъ ще го различимъ? Съ тая заблѣжка не се постига цѣльта. Ти можешъ да кажешъ, че главното му занятие не е кръчмарство, а той въ сѣщность продава най-много спиртни питиета; защото ако г. Екимовъ мине прѣзъ това ханче, той ще изяде за 5 ст. хлѣбъ и за 10 ст. гозба, а ще остави 1 л. за вино.

(Смѣхъ) И този ханджия не е отворилъ ханчето си за черни очи, той не те съжалява, че си гладенъ, за да ти послужи, но иска да му оставишъ 1 л. за вино.

А. Екимовъ: (Възразява нѣщо)

С. Савовъ: Азъ не говоря за тебе, но за всѣки като тебе, който минава отъ тамъ. Това е главниятъ въпросъ за тия ханчета. Съ прокарването на линиитѣ, тия ханчета, които сж на линии, си изгубиха значението. Азъ искамъ да се опрѣдѣли точно и ясно, че, единъ пътъ ханчето служи за гостилница, въ празнични дни нѣма да се продава тамъ никакво питие. А пѣтницкѣтъ пѣтува не само въ празнични дни, а и въ дѣлникъ и всѣкогашъ. Така щото, ако нѣкой ханджия иска да продава спиртни пития, той да си има отдѣлно дюкянче, дѣто пѣтницкѣтъ да пиятъ, но не и околнитѣ селяни да се събиратъ тамъ и да пиятъ. Ето дѣ е грѣшката. Азъ ще си направя своето прѣдложение и си запазя правото да говоря по чл. 6 за кръчмитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който повдигна г. Драгиевъ, е дѣйствиелно отъ голѣма важностъ, но той не може да бѣде разрѣшенъ при чл. 5, нито, може-би, и при други нѣкои членове отъ настоящия законопроектъ. Напослѣднѣ въ камарата на депутатитѣ въ Франция е внесенъ единъ законопроектъ противъ алкохолизма. Г. Драгиевъ и всички като него — ще туря вътрѣ и себе си — ще трѣба да се позаинтересуваме повече съ тая материя, и тя да стане прѣдметъ на особенъ законъ. Спомня си, ми се струва, г. Драгиевъ единъ законопроектъ, който бѣше внесенъ въ Народното събрание отъ прѣждебившия ни министъръ на финанситѣ, г. Иванъ Евстратиевъ Гешовъ. Г. Драгиевъ, като говори противъ алкохолизма, е много правъ. Противъ него говорятъ навсѣкѣдѣ, може-би, по-основателно, отколкото у насъ. Ето, напр., въ Франция едно питейно заведение се пада на 82 жители, когато въ Англия едно питейно заведение се пада само на 430 жители, а въ Швейцария едно питейно заведение се пада само на 5.000 жители. И тогазъ, когато въ Лондонъ, при двойно население, е имало само 2.800 питейни заведения, въ Парижъ е имало 30.000 питейни заведения. Това, което прѣдлага г. Драгиевъ, то се отнася до пунктъ 6 отъ чл. 6 на законопроекта. Ако той иска тукъ да прѣдлага нѣщо, той би могълъ да прѣдложи нѣщо за измѣнение забѣлѣжката или, по-добрѣ, за съкращение забѣлѣжката, но нека не се забравя въ такъвъ случай, че всички кафенета по селата ще трѣба да бждатъ затворени и слѣдъ спускъ на църква. Това за градоветѣ отчасти е полезно, защото ние не знаемъ въ селата кафенета, дѣто се прави само кафе.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: Сѣ има нѣкои и такива.

К. Мирски: Много нарѣдко. — Ние бихме могли да измѣнимъ тая забѣлѣжка така: „Забѣлѣжка. Подъ названieto гостилници и кафенета се разбиратъ само специалнитѣ отъ този родъ заведения, дѣто не се продаватъ спиртни пития“, и повече нищо.

Азъ станахъ за друго: да помоля г. докладчика да се съгласи да впишемъ въ забѣлѣжката слѣдующето: „Тукъ се разбиратъ и ония гостилници и кафенета, които се намиратъ въ здания на хотели и ханища въ чертата на градоветѣ или селата“; туй ние сме разбирали въ комисията, но не туй ще разбиратъ въ бждѣще приложителитѣ на закона или

блюстителитѣ за неговото изпълнение. Напр., кафенето подъ хотелъ „Македония“, онова при хотелъ „Панахъ“ и други въ други мѣста на София и въ други градища пакъ ще бждатъ запазѣдѣ отворени и прѣди отпускъ на църква, въпрѣки пунктъ 6 отъ чл. 6, който има да гласуваме: тѣ обхождатъ закона, като спускатъ завѣситѣ, и иматъ си врати откъмъ хотела или откъмъ хана и отъ тамъ влизатъ госиодата. Затова тая забѣлѣжка е необходима, за да знаятъ ония, които ще съставятъ актове противъ нарушителитѣ на този законъ, че и тия кафенета, и тия гостилници, които сж въ здания на хотели и ханища въ чертата на градоветѣ и селата, впадатъ тукъ.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: Да се гласува.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Савовъ, прочетете прѣдложението си.

С. Савовъ: Моето прѣдложение се състои въ това: „Слѣдъ думитѣ „главното занятие“ въ забѣлѣжката къмъ чл. 5 да се прибавятъ думитѣ „и служатъ само за спирание на пѣтници“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася съ прѣдложението, което направи г. Драгиевъ, нито съ това, което направи г. Савовъ, по слѣдующитѣ съображения. Прѣди всичко, г. Драгиевъ по-обстойно зачекна такива питейни заведения, които чл. 5 не визираща, а вириратъ други членове, както е, напр., чл. 6 буква 3, дѣто се говори за бирарнитѣ и кръчмитѣ, но той зачекна и такива заведения, които визираща чл. 5, и именно азъ върху това ще се спра.

Д. Драгиевъ: И тия заведения, за които говори чл. 5, продаватъ спиртни пития.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Но тѣ се вириратъ въ чл. 6, и тамъ ще говоримъ върху тѣхъ. Азъ ще кажа нѣколко думи сега само за кафенетата и ханчетата по пѣтницата, които г. Драгиевъ иска да бждатъ затворени цѣлъ день и въ празниченъ день.

Д. Драгиевъ: Ако търгуватъ съ спиртни пития.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ съставителитѣ на законопроекта и комисията разбиратъ гостилницитѣ, дѣто главното занятие, главното прѣдзначенie е храната, каквито особено се намиратъ въ голѣмитѣ градища, а най-вече въ София. Вие знаете, че тукъ, въ София, трѣба да има нѣколко хиляди души бекъри, които не могатъ да се нахранятъ на друго мѣсто, освѣнъ въ гостилници. Хората по навикъ, когато седнатъ да обѣдватъ или вечерятъ, пиятъ по една-двѣ чаши вино; сега, за тия двѣ чаши можемъ ли да затворимъ гостилницитѣ, та да нѣма кѣдѣ да отидатъ да ядатъ тия нѣколко хиляди души въ София? Това е невъзможно — не можемъ да затворимъ тия гостилници. И затуй въ забѣлѣжката е казано, че подъ думата „гостилници и кафенета“ се разбиратъ тия заведения, които иматъ за главно занятие храната или правенето на кафе и, между прочемъ, нѣкой заедно съ кафето може да иска да пие конякъ, или съ яденето — една-двѣ чаши вино. Последното не съставлява главно занятие, а второстепенно. Така щото, по никой начинъ азъ не мога да се съглася — и не трѣба и вие да се съгласите — съ прѣдложението на г. Драгиева да затворимъ гостилницитѣ и да нѣма кѣдѣ да се нахранятъ хората, особено въ София и въ другитѣ голѣми градища, и то защо,

защото тамъ се продаватъ единъ-два часа спиртни пития.

Сжщото е и съ ханчетата по пжтищата. Цѣлѣта, за да се отворятъ всички тия ханчета, е била не само да се даде възможностъ на хората да се хранятъ въ тѣхъ, но и друга: обикновено ханчетата по пжтищата сж на такова разстояние, че пжтникътъ има възможностъ да стигне тамъ на обѣдъ и да се нахрани, или пъкъ да си отпочине. Е добръ, азъ ще ви цитирамъ едно ханче въ нашата околия между Панагюрище и Пазарджикъ, близо до селото Калугларе на срѣдата на пжтя; то служи за почивка, и, ако вие затворите това ханче, не ще има къдъ да обѣдва единъ пжтникъ.

С. Савовъ: Ами съ ханчето до Подуене какво ще стане?

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Не говоримъ за тия ханчета. — Значи, ние не можемъ да лишимъ единъ пжтникъ отъ храна и почивка. Ако е зимно врѣме, той ще отиде да се стопли въ това ханче; ако затворимъ това ханче, тогава ние ще кажемъ на пжтника: ти не бива да почивашъ и да ядешъ тукъ, защото тукъ се продаватъ спиртни пития. Та менъ ми се струва, че по тия съображения не трѣбва да се приема прѣдложението на г. Драгиева, а да остане членътъ тѣй, както е.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министър-прѣдседателъ.

Министър-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. на родни прѣдставители! Азъ моля да се гласува чл. 5 тѣй, както го е приела комисията. Това, което прѣдлага г. Драгиевъ, е голѣмъ протестантизмъ, голѣма грижливостъ за нашитѣ нрави.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: По чл. 5 има направено прѣдложение отъ г. Драгиева съ слѣдното съдържание: (Чете) „Прѣдлагамъ въ чл. 5 слѣдъ думитѣ „гостилницитѣ“ да се прибави „които нѣматъ патентъ за спиртни пития“, а пъкъ да се изхвърлятъ останалитѣ три реда, заедно съ забѣлжката“.

Ще дамъ на гласуване чл. 5 тѣй, както е приетъ отъ комисията. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 5 тѣй, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има направени други прѣдложения за прибавки. Едното е отъ г. Савова: (Чете) „Слѣдъ думитѣ „главното занятие“ въ забѣлжката къмъ чл. 5 да се прибавятъ думитѣ „и служатъ само за спирание на пжтници“. Който приема тая прибавка, направена отъ г. Савова, моля да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Има направено друго прѣдложение отъ г. Мирски за прибавка къмъ забѣлжката, съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Тукъ се разбиратъ и ония гостилници и кафенета, които се намиратъ въ здания на хотели и ханища въ чѣртата на градоветѣ или селата“. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ тая прибавка, направена отъ г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Г. докладчикъ! Моля продължавайте доклада по-нататѣкъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Въ чл. 6, г. г. на родни прѣдставители, има нѣколко печатни погрѣшки, та ще ви моля да обърнете внимание, както ще ви го чета. (Чете)

„Чл. 6. Допуска се изключение и за:

„а) хлѣбарницитѣ, месарницитѣ, млѣкарницитѣ, рибарницитѣ, зеленчукопродавницитѣ и овошарни-

цитѣ, които могатъ да бждатъ отворени до 11 часа прѣди пладне и слѣдъ 5 часа подиръ пладне;

„б) бръснарницитѣ, които могатъ да бждатъ отворени до 12 часа на пладне;

„в) тютюнопродавницитѣ, сладкарницитѣ, бира-риитѣ, кръчмитѣ и публичнитѣ увеселителни заведения, които могатъ да бждатъ отворени въ празничнитѣ дни само слѣдъ божествената служба;

„г) магазинитѣ въ покрайдунавскитѣ, морскитѣ и желѣзнопжтнитѣ станции, ако стокитѣ, които има да се товарятъ или разтоварятъ по тѣхъ, не трѣнятъ отлагане;

„д) трговията съ жита и други храни прѣзъ мѣсецитѣ юлий и августъ;

„е) кафенетата, магазинитѣ, сергийтѣ и дюкянитѣ въ мѣста, дѣто ставатъ сборове по случай храмови празници или панаири, разрѣшени отъ Министерството на трговията и земледѣлието, както и пазари установени досега въ недѣленъ день или когато съпадаютъ въ празникъ и то слѣдъ божествената служба.

„Ония индустриални заведения (фабрики и работилници), въ които, поради непрѣкъсване огънь, технически причини или бързото разваляне на фабрикуемата стока, прѣкъсване на работата е невъзможно, за да могатъ да работятъ въ празнични дни, длъжни сж да поискатъ надлежна констатация отъ Министерството на трговията и земледѣлието и да притежаватъ отъ него разрѣшение за работенс и въ празникъ.

„Празничната почивка за работницитѣ въ тия заведения се замѣнява отъ сжщото министерство най-малко съ 52 отпуски дни, разпрѣдѣлени по единъ день на всѣка седмица.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Манолъ Златановъ.

М. Златановъ: Г. г. народни прѣдставители! Едно врѣме въ любимия на народа недѣленъ день гражданитѣ сж стояли гологлави или въ църква на божествена литургия, или въ читалището по сказки, или на други мѣста, дѣто трѣбва да се стои съ гола глава, а сега поради буква б, па и сега е така, и занаятѣ се допуша така, гражданитѣ ще стоятъ гологлави, вмѣсто въ църква, вмѣсто въ читалища, вмѣсто въ събрания на публични рѣчи и сказки, повече и отъ насъ и отъ другитѣ, при берберина. Да, тамъ си свалятъ шапките. Не е хубаво да се отучваме отъ онова, което е било нѣкога. Българитѣ отъ прѣди години и дълги години сж се приготвяли въ сжбота за светия недѣленъ день — и прѣмитатъ и се измнятъ, и се прѣобличатъ този день, и се бръснатъ; недѣлката принадлежи на най-чисти и спокойни грижи, на четива и литература, но не и на берберина. Сами тѣ — берберитѣ — сж дали едно прошение, прието отъ прѣдседателя, резолирано за комисията, да го прѣгледа, но, види се, не е стигнала до него. И майстори и работници се молятъ: „Дайте ни за почивка недѣлния день“ — и мотивиратъ, защо е нужно да имъ я дадемъ — „та и ние да имаме врѣме и за концерти, и за други полезни четива, и за обществени сказки“, да се махне този обичай, който и на тѣхъ досажда, като ги кара въ радостенъ день да работятъ, а пъкъ насъ отвлича отъ по-полезни работи; да се махне тоя пунктъ, нѣма защо да имъ се дава онова, отъ което тѣ сами се отказватъ; да се махне буква б отъ чл. 6. Ето заявлението съ резолюцията на прѣдседателя; ето ви текста му, ето ви грамаднитѣ подписи.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Да не отговарятъ; кой ги кара?

М. Златановъ: Друго искамъ да кажа, да се отбѣлжи, че да се прѣдлага, защото тѣ не влизатъ въ

ограниченията. Вѣстниците въ недѣленъ день да не излизатъ, да не се позволява на печатаритѣ да ги издаватъ. И сега е запрѣтено по закона и по-прѣди е било запрѣтено, но, въ сжщностъ, вѣстниците излизатъ. Нека и вѣстникаритѣ да дадатъ по-чивка на обществото въ недѣлния день; това го ис-катъ и печатари, и работници, и словослагатели; въ сжбота и тѣ се приготвятъ да се прѣмѣнятъ за утрѣшния день; поне тамъ да нѣма страсти, да има хубава литература, да има фейлетони, рисунки — това значи недѣлна почивка. Да се помни това, за-щото и по-прѣди бѣ въ рубриката на запрѣтенитѣ работи, но тѣ сж извоювали едно право. Да се забѣ-лѣжи, да се поддържи отъ г. докладчика и да се раз-бира, че тѣмъ е запрѣтено въ недѣленъ день да работятъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Прѣдло-жение правите ли?

М. Златановъ: Не. Г. докладчикътъ ще заяви, че приема тия поправки. (Смѣхъ)

Д-ръ Н. Наковъ: Трѣбва да затворимъ и банитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има ду-мата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Из-глежда, че съ разнитѣ букви, които сж редактирани въ чл. 6 отъ законопроекта за празникитѣ, искаме да оставимъ и нѣкои отворени врати, за да не се празнува. Прѣди всичко, азъ ще засегна буква д: „Търговия съ жита и други храни прѣзъ мѣсецитѣ юлий и августъ“. Азъ се противопоставямъ изцѣло противъ тази буква и ще моля почитаемото Народно събрание да отхвърли цѣлото нейно съдържание, защото и търговцитѣ съ жита и храни иматъ пълно право да се ползватъ отъ този законъ — да почи-ватъ въ недѣленъ день. А ако вие оставите тази буква въ чл. 6 тѣй, както е оставена, въ недѣленъ день прѣзъ юлий и августъ, прѣзъ най-горещитѣ именно дни на лѣтото, ги лишавате отъ тази почивка. Не е вѣрно, че селското население имало много ра-бота, та само въ недѣленъ день ще трѣбвало да вози хранитѣ си; самитѣ селяни се противопоставятъ на туй нѣщо, защото и тѣ иматъ нужда отъ почивка. Азъ правя прѣдложение да се изхвърли тази точка.

Д-ръ Н. Наковъ: Дайте търговия, азъ ще я върша.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, поискайте думата и тогава говорете.

А. Екимовъ: Колкото се касае до прѣдложението на г. Манола Златановъ, да се затварятъ бръснар-ниците въ недѣленъ день, азъ мисля, че той не е взелъ въ съображение, какво напоследъкъ се отво-риха и фризбори за дами, и има много дами, които се нуждаятъ въ недѣленъ день да си правятъ коситѣ, тѣй шото, не можете да ги заставите да затварятъ въ недѣленъ день. (Смѣхъ)

М. Златановъ: (Показва прошенияето на майсто-ритѣ и работници бръснари) Тукъ дами не подпис-ватъ, а работници.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има ду-мата г. Никола Кжневъ.

Н. Кжневъ: Ако, г. г. народни прѣдставители, принципътъ на закона е добъръ, то неговото прило-жение е грозно, казуистично — изобщо всѣки за-конъ по тази материя е казуистиченъ — и ако трѣг-немъ по този пътъ, всѣки единъ отъ насъ да прави

всевъзможни такива дребни прѣдложения, ще трѣбва да губимъ много врѣме, за да приемемъ този законъ.

Г. Манолъ Златановъ бѣше единъ отъ тѣзи ка-зуисти, който се спре върху берберниците.

М. Златановъ: Говори на прѣдмета, защото има прошение отъ еснафа.

Н. Кжневъ: Именно, по прѣдмета. — И мотивътъ на г. Златанова бѣше извлѣченъ отъ религиозната етика.

М. Златановъ: Той не е за прѣзиране.

Н. Кжневъ: Позволете. — Струва ми се, г. г. на-родни прѣдставители, че азъ, като се поставя тоже на тази база — на религиозна етика — ще бѣда по-силенъ отъ г. Манола Златановъ.

М. Златановъ: Азъ желая да имашъ успѣхъ.

Н. Кжневъ: Желателно е да отидатъ въ църква ония, които сж очистени отъ всѣкакви излишѣци.

М. Златановъ: Хайде сега — и на баня да идатъ!

Н. Кжневъ: Моля. — То е единъ мотивъ, който би трѣбвало да бѣде изоставенъ за вѣнъ отъ Народното събрание, а въ Народното събрание да сочимъ други мотиви отъ по-друго естество. Азъ мисля, че ние трѣбва да приемемъ алинея б така, както си е ре-дактирана, т. е. да не затваряме бръснарниците до пладне, защото сиромашьта, а особито земедел-ското население, не разполага съ свободно врѣме да отиде въ бръснарницата вѣнъ отъ недѣлния день.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Тѣ въ кжши сами се бръс-натъ.

Н. Кжневъ: Г. Гиргиновъ мисли, че въ кжши се бръснатъ. Не е вѣрно.

Д. Драгиевъ: Той не е ходилъ въ село.

Н. Кжневъ: Да, не е ходилъ въ село.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Въ Радне-махале не се бръс-натъ — питайте г. Драгиева.

Н. Кжневъ: Въ селата не разполагатъ съ сво-бодно врѣме въ сжбота срѣщу недѣля да отидатъ въ бръснарницата; азъ ще ви кажа, че сжщото е и въ градищата.

М. Златановъ: Чл. 8 казва да се съвѣщаваме съ еснафа; ти говоришъ противъ принципа на закона, защото тѣ сами не желаятъ да се отварятъ бръснар-ниците въ недѣленъ день.

Н. Кжневъ: Моля. — Вие може да се съвѣщавате съ когото щете, но тукъ трѣбва да се съвѣщавате само съ обществения интересъ, за него трѣбва да държите смѣтка. И азъ дължа да подчертая, че ние ще причинимъ едно голѣмо затруднение, прѣдмисно на бѣднитѣ хора, ако щете и въ градищата, които до късенъ часъ работятъ. Той цѣлъ день е работилъ, работи до 8 и 10 часа, безъ да го заставяте вие, и едвамъ въ недѣленъ день има свободно врѣме да отиде малко да се поочисти. И вие искате сега да му забранимъ това. Азъ разбирамъ, че туй прѣдло-жение на г. Златанова би могло да има смисълъ само за свободнитѣ хора — онѣзи, които могатъ да бждатъ свободни да отидатъ да си правятъ тоалета и въ сжбота, и въ четвъртъкъ и въ петъкъ, но това сж единъ нищоженъ брой хора.

М. Златановъ: Смъркачитъ на чашитъ въ селата сж по-многобройни, защо ги ограничавате въ недѣленъ день?

Н. Кжневъ: Грамадниятъ брой отъ клиентелата на бърснаритъ сж хора, които разполагатъ съ свободно врѣме само въ недѣля. Ето защо азъ се обявявамъ противъ предложението на моя отличенъ другаръ г. Златановъ, макаръ и да се е съвѣщавалъ съ еснафа, поддържамъ законопроекта такъвъ, какъвто си е въ буква б, и моля да не се уважава предложението на г. Златанова.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! На пръвъ погледъ може нѣкой да смѣтне, че предложението на г. Златанова, за затваряне на берберницитъ въ празниченъ день, е справедливо, но, който е живѣлъ между населението, отъ практика ще знае, че, ако ние ги затворимъ, ще създадемъ такава неприятностъ на самитъ селяни, щото ще трѣбва да ги принуждаваме или сжбота да празнуватъ, или да оставятъ за понеделникъ да се бърснатъ. Така щето, азъ не само не се обявявамъ за предложението за затваряне берберницитъ, но даже се обявявамъ противъ него. Азъ взехъ думата повече за друго — да кажа, че безцѣлна е буква в, дѣто казваме, че кръчмитъ сж затворени, докато се свърши божествената литургия. Тѣ и безъ туй сж затворени дотогава, защото селянитъ — и тѣ сж асжлж болшинството въ България — докато черкова се служи и врѣмето е хладно, особено въ работно врѣме, бенчки, заедно съ работницитъ и домохозяните си, отиватъ да събиратъ снопе или сѣно и, тѣкмо, когато се върнатъ, вмѣсто почивка, тогава вие имъ давате възможностъ да разсипватъ своето здраве и кесия. Ако искате справедливостъ, елате да се съгласимъ, кръчмитъ въ селото да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия день, т. е. и подиръ обѣдъ, защото тѣкмо тогава селянитъ, заедно съ своитъ работници, ще правятъ почивка. А ние какво правимъ? До обѣдъ, докато е хладно, докато събиратъ своето сѣно и снопе, затваряме кръчмитъ, а слѣдъ обѣдъ, когато сж свободни, отваряме ги и имъ даваме възможностъ да се съсипватъ. Кждѣто да отидете, ще видите, че много отъ селянитъ, понеже се върнали по обѣдъ отъ къра, вмѣсто да почиватъ, тѣ сж се залипи и мнозина сж, които празнуватъ и понеделникъ.

Отъ друга страна, г. Екимовъ се обявява противъ буква д. Менъ ми се струва, че той го прави не толкова искрено. И ние бихме желали, особено прѣзъ периода, когато най-много се прѣкарватъ зърненитъ храни да се позволи на търговцитъ на зърнени храни да отварятъ магазинитъ си, поне отъ обѣдъ до вечерята, за да могатъ земледѣлцитъ да прѣкаратъ своитъ зърнени храни отъ селото до града, защото тѣ ще взематъ половината отъ празничния день, ще взематъ и половината отъ нощта и ще могатъ да се върнатъ за другия день, а иначе, ще губятъ цѣлъ работенъ день.

Ето защо, азъ ще моля, берберницитъ да си оставатъ отворени въ празниченъ день, кръчмитъ да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия день, а магазинитъ за зърнени храни да бждатъ отворени поне отъ обѣдъ до вечеръ. И азъ мисля, че г. докладичикътъ ще се съгласи, кръчмитъ да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия день, защото въ законопроекта е казано двусмислено — тѣ до обѣдъ и безъ туй сж затворени, нѣма кой да отиде — и съ туй ще постигнемъ много нѣщо.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ дойдохъ на трибуната повече затова, защото въ лѣвицата, отдѣто трѣбваше да се погледне на законопроекта най-сериозно, се погледна отъ нѣкои-си много леко, защото, може-би, сж само по име лѣвичари. Моятъ добъръ другаръ, народниятъ прѣдставителъ г. Наковъ, просто като-че желае да вдигнемъ рѣка за тоя законопроектъ, безъ даже да говоримъ по него, тогава, когато въ други мѣста, законопроекти, като настоящи се дебатиратъ по мѣсеци, и пакъ считатъ, че въпросътъ още не е тѣй нареденъ, както се желае отъ населението. Това е единъ социаленъ законъ, и трѣбва сериозно да погледнемъ на него.

Д-ръ Н. Наковъ: Грѣшите, като му давате го-лѣмо значение.

К. Мирски: Заглавието на законопроекта опрѣдѣля неговото назначение. Кой прѣчи на всѣкиго да работи, ако иска? А пъкъ защо да запрѣщаваме на нѣкои да работятъ, когато искатъ да работятъ? Въпросътъ е само за недѣлната почивка, т. е. най-малко по единъ день прѣзъ седмицата всѣки да има право да почива; ако е работникъ, прѣзъ туй врѣме да му върви заплатата; и е въпросъ още затова, въ кои дни държавнитъ, окръжнитъ и общинскитъ учрѣждения да бждатъ затворени, да не работятъ длъжностнитъ лица — тукъ е работата. Съ този законопроектъ се мѣри да се даде по-голѣма свобода на всѣки у насъ да работи, когато иска, но пъкъ се мѣри и това, което се прѣдписва отъ науката за общественото здраве — почивка да се дава на всѣкиго. Но като е достатѣчна почивка за всѣкиго единъ день на недѣлята, това не значи пъкъ, че и всѣки день не трѣбва да има почивка. Ето защо, днесъ навсѣкждѣ на червеното знаме е написано голѣмото правило: осемъ часа да работишъ, осемъ часа да почивашъ и осемъ часа да спишъ, правило, което, може-би, Мохамедъ е записалъ и въ Корана, даже въ по-благоприятна, отъ точка зрѣние на обществената хигиена, смисълъ. Всѣки, който е правовѣренъ мюсюлманинъ, ще ви каже, алтж сахатъ ишъ, алтж сахатъ уйку, алтж сахатъ ибадѣтъ, алтж сахатъ зияретъ, което, на нашъ езикъ, значи: въ 24 часа, 6 часа да работишъ, 6 часа да спишъ, 6 часа да се молишъ и да правишъ гимнастика и 6 часа да правишъ посѣщения и да обикаляшъ хората, съ които имашъ работа.

Д-ръ Н. Наковъ: Турцитъ обичатъ празници!

К. Мирски: Това е въ закона на правовѣрнитъ мюсюлмани. Тукъ, въ чл. 6 на законопроекта, който се разисква, се иска, първо, отхвърлянето на пунктъ б, защо? Защото е било постигнато едно заявление отъ берберитъ въ столицата, берберницитъ да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия недѣленъ день. Азъ говорихъ съ нѣколко бербери софийнци и разбрахъ, че не сж всички на това мнѣние — и сж прави — защото, казватъ: „Ние почиваме прѣзъ недѣлята много дни, особено въ понеделникъ, когато можемъ да освободимъ своитъ работници даже прѣзъ цѣлия день“. Г. Манолъ Златановъ щѣше да бжде правъ и споредъ духа на законопроекта, ако искаше да приложимъ къмъ този членъ най-сетнѣ една алинея, която да казва: „Работницитъ въ берберницитъ иматъ право на почивка и въ понеделникъ до пладне“, за да имъ гарантираме цѣлъ день почивка прѣзъ седмицата. Това азъ поддържамъ и желая да се прибави въ края на члена, който разискваме, защото, иначе, ще си противорѣчимъ: ще изключимъ работницитъ отъ берберницитъ отъ правото да иматъ единъ цѣлъ день почивка прѣзъ седмицата.

Г. Данаиловъ: Единъ недѣленъ день.

К. Мирски: Затова азъ настоявамъ да си остане пунктъ 6, както е въ законопроекта и въ доклада на комисията, даже трѣбва да кажемъ, че тукъ разбираме и кжпалнициѣ, банитѣ: и тѣ влизатъ вътрѣ, и тѣ биватъ постоянно отворени; пѣма да отива стражаръ да затваря банята въ празниченъ день: това е много лошо; по-добъръ хората да ходятъ на баня, отколкото въ черква: човѣкъ може да се моли и въ кжци, но въ кжци не винаги може да се окжпе, за да живѣе повече врѣме и да бжде повече здравъ. Така щото, въ пунктъ 6 трѣбва да се каже така: „Банитѣ и бръснарницитѣ“; послѣднитѣ могатъ да бждатъ отворени до пладне, а банитѣ цѣль день; за тѣхъ може да се прѣдвиди даже особенъ пунктъ. Туй относително бръснарницитѣ.

И така, бръснарницитѣ и въ бждще да биватъ отворени до пладне; разбира се, които не желаятъ, да не работятъ, но които желаятъ, да могатъ да работятъ — не да ги глобимъ, защото работятъ. А за банитѣ, г. докладчикъ, азъ моля да турите даже специаленъ пунктъ.

Второ, за печатницитѣ се каза, че тѣ не сж турени въ числото на изключенията, отъ което слѣдва, че въ недѣленъ день ще бждатъ затворени и, слѣдователно, не ще могатъ да се издаватъ вѣстници.

Д. Мишевъ: Тѣй.

К. Мирски: Това за печатницитѣ.

Най-сетѣ, моля г. докладчика да изтрие буква *ж* отъ тоя членъ, та да нѣмаме пунктъ *ж*, а да имаме една алинея вмѣсто него, тѣй като аслж то не е пунктъ: като прочетете съдържанието, ще видите, че това не е пунктъ къмъ чл. 6, а е отдѣлна алинея съ отдѣлно съдържание.

Най-сетѣ, моля г. докладчика да обясни, че комисията разбираше члена, който вече гласувахме, тѣй, както и азъ го казахъ, като членъ на комисията.

Д. Мишевъ: Тѣй.

К. Мирски: Събранието, като не прие горната алинея, която азъ прѣдложихъ, не я прие не затова, защото не е съгласно, но защото тя се подразбира.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. прѣдставители! Макаръ и г. Екимовъ да посрѣщна съ гаврене моето прѣдложение по чл. 5 и макаръ г. министър-прѣседателятъ да го нарече нѣщо протестантско, нѣщо крайно, азъ имамъ пакъ куража да поддържамъ и по чл. 6 онова, което прѣдложихъ по чл. 5, и ако направихъ прѣдложение за затваряне въ празниченъ день на кафенетата и ханчетата, които търгуватъ съ спиртни питиета, макаръ и въ малкъ размѣръ, азъ се смѣтамъ още повече длжженъ да направя сжщото прѣдложение по тоя чл. 6, който съ пунктъ 6 дава право на кръчмаритѣ да държатъ своитѣ кръчми отворени прѣзъ по-голѣмата частъ на празничния день. Наистина, за добра честь, пиянството у насъ не е вземало още онѣй печални размѣри, каквито виждаме да е достигнало то въ една Русия, въ едно Влашко, или въ други нѣкои страни, по нима ние трѣбва да чакаме да достигне тия размѣри, за да почнемъ тогава твърдѣ кѣсно да се помисляме за мѣрцитѣ, които ще сж необходими за борба противъ него. Ако още въ нѣкои мѣста пиянството нѣма тия опасни размѣри, има вече мѣста изъ нѣкои кжтове на нашето отчество, дѣто тия опасни и голѣми размѣри се чувствуватъ отъ населението и то само заисква вече закриване на кръчмаритѣ не само прѣзъ празничнитѣ дни, ами и прѣзъ 365-тѣ дена на годината. За честь на нашата страна и на нашето население, явили сж се вече, макаръ и твърдѣ малко на

брой, може-би, двѣ-три, не повече, но фактъ е, че има вече села, които сж подавали заявления до министерството да искатъ закриването на всички кръчми за прѣзъ цѣлото врѣме на годината — едно явление твърдѣ отраднo. Ако това желание проявяватъ само нѣкои села, азъ мисля, че нѣма да отидемъ противъ интереситѣ на това население, ако постановимъ закриването на кръчмитѣ поне прѣзъ цѣлия празниченъ день. Наистина, кръчмитѣ сж едно зло, което има една друга страна, една добра страна, тѣй да кажа. Тази добра страна е, че тѣ сжщеврѣменно служатъ и за мѣста, дѣто селянитѣ или гражданитѣ се събиратъ да размѣнятъ мисли по този или онзи въпросъ, дребенъ или едъръ, който ги вълнува, но менѣ ми се струва, че между българскитѣ граждани, между българскитѣ селяни има колко-годи интелигентни хора, ако нѣма други, има поне свещеници, има учители, има други интелигентни младежи, които могатъ да помислятъ да създадатъ мѣста, дѣто селянитѣ прѣзъ празниченъ день да се събиратъ и да размѣнятъ мисли помежду си. Азъ мисля, че учителѣтѣ и свещеникѣтѣ иматъ всичката длжжностъ да отворятъ черквата, да отворятъ черковната стая, да отворятъ училището, да отворятъ читалището и при чаша чай, при чаша кафе, при лъжица сладко, ако щете, да размѣнятъ мисли съ съселянитѣ или съгражданитѣ си. Азъ мисля, че и всѣка политическа организация, била тя демократическа или съ друго име наречена, може да направи нѣщо въ това отношение, като прикани своитѣ бора, своитѣ организации къмъ събиране въ празниченъ день. Нека организиранитѣ и привърженици на тази или онази партия се събиратъ въ празниченъ день въ училищата, въ други помѣщения, нека тамъ прѣкарятъ врѣмето си на приказки. Има кждѣ да се прѣкара, казвамъ, туй врѣме на приказки. Нека улеснимъ онѣзи читалища, които тукъ-тамъ ги има, тукъ-тамъ се зараждатъ, да почнатъ тѣ, продавайки чай или кафе, или други нѣкои сладкнши, да могатъ да примамватъ населението, или, ако щете, нека улеснимъ кръзъ тази мѣрка създаването на кафенета въ селата и градоветѣ, които могатъ да търгуватъ съ разни други работи, но не могатъ да търгуватъ съ спиртни питиета. Може-би държавата да изгуби нѣщичко отъ това, но тя пъкъ има да спечели отъ друга страна десетократно. Ако въ други държави и частната инициатива, и народното прѣдставителство отколѣ се е замислило за мѣрцитѣ, които трѣбва да се взематъ противъ това обществено зло — кръчмата и пиянството — ако другагѣ хората замислюватъ да направятъ и правятъ кръчмарството държавенъ монополъ, ако въ други страни хората замислюватъ да нанесатъ ударъ на механджйството, като го поставятъ на акционерни начала, даватъ го въ ржцѣтѣ на своего рода благотворителни акционерни дружества, на които опрѣдѣлятъ извѣстенъ процентъ отъ печалбата, а другата частъ употребяватъ за благотворителни цѣли, между които и за борба противъ пиянството, мисля, че, ако ние днесъ-днесъ поне не тръгнемъ въ този спасителенъ пътъ, изъ който рано или кѣсно ще трѣбва да тръгнемъ, то поне нека сторимъ тази крачка сега — да закримъ въ празниченъ день кръчмитѣ. Г. Кжневъ прояви такава голѣма грижливостъ въ защита интереситѣ на селянитѣ, че се боя, да не би, ако даже закримъ бръснарницитѣ, да останатъ хората необръснати. Азъ мисля, че, ако закримъ кръчмитѣ и бръснарницитѣ, хората сѣ ще намѣрятъ врѣме да се обръснатъ. Има врѣме, сума мѣсеци прѣзъ годината, прѣзъ които и селяни, и граждани иматъ свободно врѣме, прѣзъ нѣколкото работни дни на седмицата, да извършатъ туй обръсване. Въ много села хората сами се бръснатъ; има нѣкои, които плащатъ на нѣкой човѣкъ, напр., по шиникъ жито и той цѣла година ходи въ извѣстно врѣме да бръсне своитѣ абонати; на всѣки случай, хората ще му намѣрятъ леснината да се обръснатъ,

ако ние закриемъ бръснарниците и кръчмите въ празниченъ день. На даже да бѣха останали нѣкои хора, нѣкои селяни, за които говори г. Кжневъ, прѣзъ нѣкое врѣме на годината необръснати, се пакъ това нѣма да бѣде голѣма бѣда. Отъ друга страна, тѣхъ ги бръснатъ толкова много, щото макаръ че прѣзъ годината да останатъ нѣкой пжтъ брадите имъ необръснати, това не е голѣма бѣда.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Добри Митовъ.

Отъ мнозинството: Стига толкова!

Д. Митовъ: Само двѣ думи ще кажа.

Г. г. народни прѣдставители! Когато човѣкъ чете цѣлия законопроектъ, а особено чл. 6, като си помисли, ще види, че неговото буквално приложени не може да бѣде, освѣнъ като въ градове София, Пловдивъ, тукъ-тамъ, дѣто кръчмарството е отдѣлно отъ кафежийството, а кафежийството отдѣлно отъ дюканджийството и т. н. Обаче, като дойдете до дълбоката провинция, тамъ, дѣто съмъ азъ, вие ще видите, че така, както върви, ще дойде врѣме, че този законъ почти не ще може да се приложи, или пъкъ ще дойде нѣкъдѣ той да си противорѣчи. Напр., това, което гледаме въ чл. 4, не ще може да се приложи, по силата на чл. 6, и то ето защо. Въ провинцията вие ще видите, че бакалинътъ си има свой дюкянъ, слѣдъ това една врата и дохожда кръчмата. Вие позволявате слѣдъ черковенъ отпускъ кръчмата да бѣде отворена, а бакалскиятъ дюкянъ трѣбва да бѣде затворенъ прѣзъ цѣлия день. Азъ питамъ: какъ на практика вие ще реализирате това нѣщо, когато кръчмаринътъ, като отвори кръчмата, срѣдната врата, между кръчмата и бакалския дюкянъ, винаги ще бѣде отворена, ще влиза въ бакалския дюкянъ и прѣзъ цѣлия день ще продава. Въ края на крайщата, какво трѣбва да се направи? Трѣбва прѣдъ всѣки такъвъ дюкянъ да се тури по единъ стражаръ да варди, а туй на практика е съвършено невъзможно. Една отъ най-важните му цѣли, която този законъ гони, е да се осигури недѣлната почивка. Ако се направи едно изчисление — нѣмамъ сега тукъ, при себе си статистика — ще се види, че у насъ кръчмаритѣ и дюканджитѣ сж твърдѣ много, и тѣхнитѣ слуги сж твърдѣ много. Слѣдователно, подлежи на насъ да се погрижимъ да осигуримъ донѣкъдѣ недѣлната почивка и на слугитѣ на тия кръчмари и дюканджи. Затова азъ смѣтамъ, че тукъ, въ този членъ, когато дойде да се говори за точка 6, не би трѣбвало да се каже, че тѣ могатъ да отварятъ слѣдъ църковенъ отпускъ. Азъ съмъ ималъ случай да питамъ, защо отварятъ по-рано. Казватъ: „Църквата пусна“, а тя не е пуснала, но за нѣкои е пуснала; и би трѣбвало да се праща специаленъ човѣкъ да провѣри, кога ще пусне църквата.

Послѣ, друго нѣщо: изглежда като-че-ли този законъ нѣма сила за мѣста, дѣто нѣма църква. Азъ питамъ, какво ще стане съ тази точка 6 на този членъ въ мѣста, дѣто нѣма църква. Ще трѣбва притежателитѣ на кръчми и кафенета въ такива мѣста да пращатъ хора тамъ, дѣто има църква, да видятъ, кога е пуснала.

За да не става тая работа, азъ ще моля г. докладчика да възприеме слѣдующето нѣщо: буква 6 да се изхвърли и да се каже, че публичнитѣ увеселителни заведения могатъ да бждатъ отворени въ празнични дни само въ 12 ч. на пладне. Фиксирано това „12 ч.“, то се касае и за мѣста, дѣто нѣма църква. Тогава сме сигурни така сжщо, че ще осигуримъ недѣлната почивка на тия кръчмари и дюканджи и тѣхнитѣ чираци, попе за единъ день. Азъ ще моля поне това да бѣде прието.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Емануилъ Начевъ.

Е. Начевъ: Г. г. народни прѣдставители! Само двѣ думи ще кажа по сжщия членъ, буква д.

Сигурно, когато комисията е разглеждала този пунктъ, въ нея сж били повечето лица отъ Южна-България или отъ други мѣста, дѣто дѣйствително жетвата става прѣзъ юний и продажбата на житото става прѣзъ юлий. Вие позволявате да става свободна търговия на жито въ празнични дни прѣзъ юлий и августъ, когато прѣзъ августъ става вършидба въ Добришко и други краища. Това го знаатъ всички, но менъ ми се струва, че въ комисията сж били повечето адвокати, които нѣматъ понятие отъ житна търговия, и сж направили грѣшка, като сж прокарали тази работа. Извѣстно е на всички, че особено въ Добруджа, въ Силистренския край, въ частъ отъ Русенския край и въ извѣстни други мѣста търговията съ жито става прѣзъ септемврий. Туй е много важно, г-да. И азъ ще ви моля, да се прибави „и септемврий“, защото е извѣстно, че има мѣста, центрове въ България, дѣто вършидбата става прѣзъ юний и продажбата захваща прѣзъ юлий, но на повечето мѣста вършидбата свършва прѣзъ августъ...

А. Екимовъ: Извинявайте, но и Вие нѣмате хаберь.

Е. Начевъ: Азъ съмъ живѣлъ осемъ години въ Добруджа, та я познавамъ — ... и продажбата на жито става прѣзъ септемврий. Ще моля, както г. докладчикъ, така сжщо и надлежния министъръ, да се съгласятъ да се прибави „и септемврий“. Споредъ мене, юлий би трѣбвало да се изхвърли и продажбата да става прѣзъ августъ и септемврий; но ако не стане туй — да се изхвърли юлий — тогава да се прибави и септемврий.

Вториятъ въпросъ, който повдигнаха г. г. Мирски и Златановъ, бѣше относително туй: да бждатъ затворени печатницитѣ въ празнични дни. Нека това се подчертае, за да не става злоупотребуване, а пъкъ народното прѣдставителство да има прѣдъ видъ, че, ако има задуплива атмосфера, ако има трудна работа, тя е печатарската работа, и тамъ се душатъ словослагателитѣ. Туй да се подчертае, за да се разбира, че всички търговии се запрѣщаватъ, въ това число се разбира и работеното въ печатницитѣ или въ каквито и да е заведения въ празнични дни.

Понеже такова прѣдложение — да се каже „августъ и септемврий“ — е дадено, азъ нѣма да давамъ писмено прѣдложение, а поддържамъ направеното.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще кажа само нѣколко думи относително редакцията на чл. 6, а най-много по букви е и д.

Законътъ прѣсѣлдва цѣлтъ да се даде официаленъ характеръ на празника, едно, и друго, да си починатъ всички работни хора въ тая дѣржава, а по-нататкъ, въ тая редакция на буква 6, той се разширява, разширява и става нѣщо като фуния — отваря се такава врата, прѣзъ която могатъ да минатъ всички хора. И ето какъ се казва: (Чете) „Тютюно-продавцитѣ, сладкарницитѣ, бирарнитѣ, кръчмитѣ и публичнитѣ увеселителни заведения, които могатъ да бждатъ отворени въ празничнитѣ дни само слѣдъ божествената служба“. Позволете, г-да, има ли кръчма въ България сега, която да не продава бира, има ли кръчма въ България да не продава тютюнъ? Това е безспорно. Отидете въ Финансовото министерство да провѣрите, и ще видите, че всѣки кръчмаръ плаща и тритѣ данѣка.

Н. Кжневъ: Вие какво прѣдлагате?

С. Савовъ: Ще кажа, г. Кжневъ. — Понеже на много мѣста досега този законъ се е прилагалъ много

едностранчиво, много политика се е правила съ тия кръчми, съ отварянето и затварянето имъ, потребно е законодателството да фиксира единъ опредѣленъ часъ, откога именно могатъ да бждатъ отваряни тѣзи кръчми и докога, до кой часъ, защото единъ свещеникъ свършва своята литургия въ 8 ч., другъ — въ 11, трети — въ 12, пети — не знаа кога.

А. Екимовъ: А нѣкъждѣ четатъ литургия въ мѣсеца единъ пѣтъ.

С. Савовъ: Нѣкои общински съвѣти пѣкъ раздѣлятъ тѣзи заведения на категории и казватъ: еди-коя категория заведения трѣбва да бждатъ отворени до 8 ч., другата категория — до 10 ч., третата — до 12 ч. А това е една привилегия, която ограничава търговията на нѣкои хора, защото въ едно дадено село, дѣто има такива заведения, ако позволишъ на три отъ тѣхъ да бждатъ отворени до 8 ч., а на двѣ — до 12 ч., то съ тази заповѣдь, която издаватъ мѣстнитѣ кметства, привилегируватъ се вторитѣ за смѣтка на първитѣ.

Ето защо азъ правя много кжсо прѣдложение, допълнение собствено, къмъ чл. 6 да се внесатъ слѣднитѣ поправки: въ буква *в*, слѣдъ думитѣ „божествена литургия“, да се каже „отъ 12 ч. прѣди пладне до 8 ч. подиръ обѣдъ, а въ градоветѣ отъ 12 ч. прѣди обѣдъ до 12 ч. полунощъ“. Тогава ще се уреди една справедливостъ, за да не могатъ да се издаватъ тѣзи толкова много разнообразни заповѣди и да не ставатъ толкова различни прилагания.

Относително буква *д*, азъ съмъ противъ мнѣнието, изказано отъ г. Георгиева, и противъ онова, изказано отъ г. Начева, а напълно поддържамъ г. Екимова. Азъ съмъ за съвършеното изхвърляне на тази буква, по слѣдующитѣ съображения. Не сж вѣрни мотивитѣ на г. Начева и оиѣзи на г. Георгиева, че селянитѣ имали свободно врѣме да си продаватъ житото само въ недѣля. Това не е вѣрно. Оставете работния, поредъчния селянинъ, който не отива повече въ кръчмитѣ, а отива повече да върши своята работа; той прѣзъ цѣла година не продава жито — това добръ да се забѣлѣжи — а въ годината единъ-два пѣти най-много ще отиде да изкара своето производство.

В. Георгиевъ: Лѣжете се много.

Д-ръ Н. Наковъ: То не е за продаването, а за закарването.

С. Савовъ: За закарване никой не го спира, но той не може да го продава, и не бива да го продава, въ недѣлния день. Вие не можете да отворите тържището: отъ една страна, забранявате на търговцитѣ да търгуватъ, а, отъ друга страна, ще позволите на селянитѣ да носятъ хранитѣ си на тържището. За какво ще ги носятъ тамъ? За изложение ли, или за хубостъ? Има достатъчно — шестъ — дни въ недѣлята, за да изнася селянинътъ хранитѣ и да пазарува. А щомъ позволите на земледѣлцитѣ да продаватъ въ недѣленъ день своитѣ храни, вие трѣбва да отворите всички търговски дюкани, отъ които селянитѣ трѣбва да направятъ своитѣ покупки, защото селянинътъ, като прави износъ на своитѣ продукти, има нужда да купи това, което му трѣбва за въ къщи. И вие тѣкмо тукъ си противорѣчите, г-да! Ето защо азъ ще моля г. министра особено послѣдната буква *д* да се изхвърли по тия съображения. Съ това ще се постигне една много справедлива работа, защото, иначе, едни ще се облагодѣтелствуватъ за смѣтка на други. Прѣдставете си положението: ще закара селянинътъ жито на извѣстенъ пунктъ, дѣто се стоварва — напр., въ Попово всѣки день се стоварватъ по 400—500 кола — ще отиде на пазара въ недѣленъ день, а тържището не е отворено. Какво ще прави тамъ? Той трѣбва да купи храна за добитѣка си, трѣбва да

купи храна и за себе си; ще трѣбва да отиде прѣзъ заднитѣ врата по всички дюкани, за да накупи своитѣ потребности. Ето защо много ясно е тази работа: трѣбва да се изхвърли буква *д*. И работници ще трѣбватъ за разтоварване, да могатъ хората да разтоварватъ — това е търговия. Тогазъ позволете и на другитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Вѣлчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се е редактиралъ този пунктъ, не се е редактиралъ прѣдъ видъ на това, че селянитѣ иматъ свободно врѣме прѣзъ другитѣ дни на седмицата да си продаватъ стоката; напротивъ, той се е редактиралъ затуй, защото се е чувствувало голѣма нужда да има отворени дюкани въ недѣленъ день. Когато прѣзъ мѣсецитѣ юний, августъ и септемврий, както искатъ нѣкои да прибавятъ „и септемврий“, селянинътъ денъ и ноцъ работи и гледа прѣзъ сухо врѣме да прибере храната си, да не я нахваси дѣждъ, да има добра цѣна, ние, споредъ прѣдложенията на г. Екимова и г. Савова, трѣбва да ги накараме дѣлниченъ день, когато ще вършатъ, да отиватъ да продаватъ храна.

С. Савовъ: Не е вѣрно.

А. Екимовъ: Той нѣма хаберъ.

В. Георгиевъ: Ти нѣмашъ хаберъ. Ти се занимавашъ съ кръчмарство и не разбирашъ. — Ние имаме села, г. г. народни прѣдставители, дѣто, прѣди да настѣпи вършидба, хората сж взели коне, добитѣкъ, и ако ние направимъ чакъ прѣзъ септемврий да изплащатъ тия суми, естествено е, че цѣната на добитѣка ще бжде по-скѣпа, отколкото ако тѣ иматъ възможностъ прѣди това врѣме да се изплатятъ. Ако ги оставимъ да отидатъ да си губятъ дѣлничното врѣме, да продаватъ храната си, вмѣсто въ празнични дни, ние ще имъ отнемемъ скѣпното врѣме да си приготвятъ скѣпа угаръ, когато, за да отидатъ въ града, трѣбва да изгубятъ два дена, а тѣ сж много цѣнни за тѣхъ.

А. Екимовъ: Прѣзъ юний и септемврий не се приготвя угаръ.

В. Георгиевъ: Какъ да не се приготвя? Ти не разбирашъ нищо отъ земледѣлие. — Тѣй щото, комисията е взела всичко въ съображение и затуй е допуснала тия два мѣсеца; но азъ мисля, че нѣма да сгрѣшимъ, ако допуснемъ и септемврий мѣсець, понеже въ България има мѣста, дѣто вършидбата закъснѣва.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министър-прѣдседателъ.

Министър-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ на мнѣние изобищо да остане чл. 6 тѣй, както е приетъ отъ комисията. Азъ не виждамъ, защо за бръснари, за вѣстникари да се прави това изключение, което се искаше отъ г. Златанова и не помня още отъ кой народенъ прѣдставителъ.

Що се касае до вѣстникаритѣ, г. Златановъ въ сѣщность не направи и прѣдложение, което да иска да се гласува.

Д. Мишевъ: Тѣ не сж изключени отъ чл. 5, г. министре.

Министър-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ ще дойда и дотамъ. — Той каза, че докладчикътъ ще

трѣбва да даде нужнитѣ разяснения въ тази смисълъ, въ каквато г. Златановъ разбра чл. 6 отъ законопроекта. Г. Златановъ въ сжщностъ има прѣдъ видъ не вѣстникаритѣ, а печатаритѣ. Той иска да се забрани на печатаритѣ да печататъ вѣстници прѣзъ недѣленъ день, та по тоя начинъ да се даде почивка на вѣстникаритѣ, по-точно на читателитѣ (Смѣхъ) — така искаше да каже г. Златановъ. Що се касае до печатницитѣ, като индустриални заведения, то тѣхното положение е урегулирано отъ закона. За кръчмитѣ азъ поддържамъ рѣшението на комисията.

Що се касае до буква д въ чл. 6, тя не е моя, прие я комисията, азъ не се противопоставихъ; не се противопоставямъ и сега, по, естествено, не азъ, авторътъ на законопроекта, ще защитавамъ тая буква д, ако камарата желае да я отхвърли, ще трѣбва сама комисията да я защити по-енергично. Намирамъ, обаче, смисълъ да се разрѣши на хората да търгуватъ въ недѣленъ день специално съ житото, което тѣ сж докарвали да го продаватъ, може-би, затова, защото ги кара нуждата да продадатъ житото, а да купятъ соль, за да си платятъ данъцитѣ. И да карате човѣка да чака понеделникъ, не е добръ. Но, казвамъ, не съмъ азъ, който съмъ прѣдложилъ буква д въ чл. 6, и, слѣдователно, не държа за нея.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ ще кажа само за обяснение нѣколко думи, защото ми се зададохъ въпроси.

Най-напрѣдъ ще отговоря на г. Златанова относительно печатницитѣ. Чл. 4 постановява общъ принципъ, че всички учрѣждения и заведения сж затворени, а чл. 5 и 6 правятъ изключения; и понеже въ чл. чл. 5 и 6 печатницитѣ не фигуриратъ като изключение, тѣ ще бѣдатъ затворени — за това нѣма съмнѣние.

Колкото се касае до казаното отъ г. Мирски, че комисията при приемането на забѣлѣжката къмъ чл. 3 е имала прѣдъ видъ тоя смисълъ, който той искаше да даде съ своята поправка, то е вѣрно — смисълътъ, който комисията е дала на забѣлѣжката, е такъвъ, какъвто искаше да ѝ даде г. Мирски.

Съгласенъ съмъ съ това прѣдложение по буква д, щото освѣтъ м. м. юлий и августъ, да се прибави и м. септемврий, защото, дѣйствително, въ септемврий става на много мѣста свѣршване на вършибата. Така щото, въ редакцията на буква д ще се прибави „и септемврий“.

Буква ж е турната по погрѣшка, тъй щото, да се прѣмахне тая буква.

В. Душковъ: Като-че-ли се разрѣшава сега въпросътъ за житната търговия. Менѣ ми се струва, че би трѣбвало да се спомене още нѣщо. Има села, въ които, освѣтъ жито, продаватъ се и прасци и агнета — селянинътъ натовари колата и, заедно съ житото, докарва и прасци. Ще вземе нѣкой неопитенъ стражаръ, ще го хване край града и ще му състави актъ и ще го глобятъ.

А. Екимовъ: И кокошки се продаватъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Тамъ се говори само за търговия съ жито.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: На основание чл. 13 ще му съставятъ актъ и ще го глобятъ.

Г. Тишевъ: Това не е дюкянъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Пристъпваме къмъ гласуване на чл. 6. По него има направени

нѣколко прѣдложения: едни сж за добавки, други сж за поправки, трети сж пъкъ за изхвърлянето на извѣстни алинеи отъ него.

Направено е прѣдложение отъ г. Димитра Драгиевъ — алинеитѣ подъ букви б и в да се изхвърлятъ. Друго прѣдложение има направено отъ г. Екимова, щото буква д отъ чл. 6 да се прѣмахне.

Има направено друго прѣдложение отъ г. Недѣлча Георгиевъ, тоже буква в да се заличи.

Има направено прѣдложение отъ г. Георги Булевъ, именно буква д да се измѣни така: „Търговията съ жита и други храни прѣзъ мѣсецитѣ августъ и септемврий“.

Има направено прѣдложение отъ г. Добри Митовъ, щото въ буква в думитѣ „божествената служба“ да се заличатъ и на тѣхно мѣсто да се постави „12 ч. на пладне“.

Ще дамъ на гласуване прѣдложенията по реда на поставяването имъ, най-напрѣдъ по отношение изхвърляне на думи.

Ще дамъ на гласуване прѣдложението на г. Драгиева; моля, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Д. Мишевъ: Кое е това прѣдложение? Не разбрахме.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Азъ прочетохъ по-напрѣдъ прѣдложението на г. Драгиева и затова сега само гласувамъ.

Слѣдва прѣдложението на г. Екимова да се изхвърли буква д; моля, който приема това прѣдложение, да си вдигне ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Ще дамъ на гласуване прѣдложението на г. Недѣлча Георгиевъ, щото буква в да се заличи; моля, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни съ прѣдложението, направено отъ г. Булева, щото въ буква д да се замѣнятъ мѣсецитѣ юлий и августъ съ августъ и септемврий, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля ония, които приематъ прѣдложението, направено отъ г. Добри Митова, щото въ буква д, вмѣсто „божествената служба“, да остане „12 ч. на пладне“, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 6, споредъ както го е приела комисията и както г. докладчикътъ сега изяви отъ името на комисията, че е съгласенъ къмъ буква д на чл. 6 да се притури и мѣсець септемврий, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има други прѣдложения за прибавки къмъ този членъ. Една прибавка е направена отъ г. Стоимена Савовъ; въ буква в слѣдъ 12 ч. прѣди обѣдъ да се притури и 8 ч. слѣдъ обѣдъ въ селата и отъ 12 ч. прѣди обѣдъ до 12 ч. слѣдъ полунощъ. Това прѣдложение азъ самъ не мога да разбера; 12 ч. прѣди обѣдъ, 12 ч. слѣдъ полунощъ, не може да се разбере. Не го ли оттегляте, г. Савовъ?

С. Савовъ: Не го оттеглямъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Прѣдложението на г. Митова се прие, щото буква в да се замѣнятъ думитѣ „божествената служба“ съ „12 ч. на пладне“.

С. Савовъ: Половината отъ моето прѣдложение се прие, защото и азъ гласувахъ да се приеме 12 ч. прѣди обѣдъ, но азъ искамъ да се тури и 12 ч. слѣдъ обѣдъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Не се е приело, защото Вие казвате слѣдъ 12 ч.

С. Савовъ: Азъ поддържамъ моето прѣдложение относително сроковетъ слѣдъ обѣдъ, а тѣ сж до 8 и 12 ч.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Не мога да ги комбинирамъ така.

Има прѣдложение отъ г. Мирски, штоу къмъ чл. 6 да се прибави слѣдната нова алинея: „Работниците въ бръснарницитѣ иматъ право на почивка и въ понеделникъ до пладне“. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, направено отъ г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 7. Ако днитѣ прѣдъ Рождество Христово и Нова-година сж празнични, допуска се работа и отваряне на търговскитѣ заведения.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 7, както е приетъ отъ комисията и както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 8. По искане на двѣ трети отъ всичкитѣ стопани на единъ родъ търговия въ една градска община, на които се допуска да отварятъ търговскитѣ си заведения, ако пожелаятъ да празнуватъ изцѣло празничнитѣ дни, надлежната търговска камара, въ района на която пада градската община, постановява рѣшение, съ което закрѣщава отварянето на тия заведения. Това рѣшение подлежи на обжалване отъ заинтересованитѣ лица прѣдъ Министерството на търговията и земледѣлието въ десетдневенъ срокъ отъ деня на публикуването му въ „Държавенъ вѣстникъ“. Министерството трѣбва да се произнесе въ мѣсеченъ срокъ. Рѣшението на министерството не подлежи на никакво обжалване и може да бѣде отменено само слѣдъ изтичане на една година по сжщия редъ.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Този членъ дава право на ония търговци или хора боравящи съ други нѣкои подобни поминѣци, ако $\frac{2}{3}$ отъ тѣхъ пожелаятъ да празнуватъ цѣлия празниченъ день, това имъ заявление да се уважи, да се утвърди за всички. Азъ мисля, че не ще бѣде злѣ, ако постановимъ, штоу и общинаритѣ въ една община, била градска или селска, помъ $\frac{2}{3}$ отъ тѣхъ пожелаятъ да иматъ кръчмитѣ си затворени прѣзъ цѣлия день, да иматъ и тѣ това право, утвърдено по надлежния редъ. Моля г. министра да се съгласи.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Нѣма да намѣрите никакъдъ това, г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Ако двѣ трети отъ избирателитѣ въ една община пожелаятъ да иматъ прѣзъ цѣлия день кръчмитѣ си затворени, да се уважи това имъ желание. Даже би могло да се допуснатъ до гласуване и женитѣ, понеже тѣ твърдѣ много страдатъ отъ кръчмитѣ.

Д. Мишевъ: Направете прѣдложение.

Д. Драгиевъ: Моля г. докладчика и г. министра да го възприематъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Мѣстото на този въпросъ, който повдигате, е въ закона за акциза, а не въ закона за празницитѣ, защото той не е въпросъ за празникъ, а въпросъ за сжществуване или не на кръчмитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че този пакъ г. министъръ-президентъ се излѣга, като каза, че не е мѣстото тукъ на това, което прѣдлага г. Драгиевъ. Той не прѣдлага да нѣма кръчми въ това или онова населено мѣсто, а да се рѣшава чрѣзъ референдумъ, именно двѣ трети отъ избирателитѣ да рѣшаватъ, въ празнични дни прѣзъ цѣлия день кръчмитѣ да бждатъ затворени.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ разбрахъ, че е за затваряне на кръчмитѣ.

К. Мирски: Само за празничнитѣ дни.

Министъръ Н. Мушановъ: Кога ще гласуватъ избирателитѣ — въ сжбота вечеръ ли?

К. Мирски: То е много важно. Когато двѣ трети отъ избирателитѣ пожелаятъ прѣзъ цѣлия празниченъ день да бждатъ затворени кръчмитѣ, дайте имъ това право. Това е цѣлестобразно и полезно отъ точка зрѣние на обществената хигиена.

Азъ ще редактирамъ прѣдложението: когато двѣ трети . . .

Обаждатъ се: Половината.

К. Мирски: Вие прѣдложете половината. — . . . когато двѣ трети отъ избирателитѣ на едно населено мѣсто се рѣшатъ да бждатъ затворени питейнитѣ заведения въ това мѣсто прѣзъ цѣлия празниченъ день, да се прилага това, което нише за тоя или оня родъ търговия.

С. Савовъ: Ама да гласуватъ и женитѣ, г. Мирски.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Мирски! Вашето искане е за прибавка на една нова алинея къмъ члена; напишете го и го прѣдложете.

Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: Прѣдложението на г. Драгиева, подкрѣпено и отъ г. Мирски, като-че-ли се сподѣля отъ г. министра, но тукъ има една неясност — за всѣка недѣля ще правятъ референдумъ или за цѣлата година. Азъ искамъ да допълня тая работа, да се разбира, помъ въ началото на всѣка година $\frac{2}{3}$ отъ избирателитѣ постановятъ кръчмитѣ имъ да бждатъ затворени прѣзъ цѣлия празниченъ день, това да има валидность за цѣлата година, а не само за единъ день, и то, докато не бѣде отменено законно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Споредъ мене, ще направимъ голѣма грѣшка и лошъ прецедентъ ще създадемъ, ако приемемъ това прѣдложение на г. Драгиева, и то, ето защо.

Прѣди всичко, чл. 8, както виждате, прѣдвижда една сложна процедура, защото трѣбва да се произнася търговската камара и още Министерството на търговията и земледѣлието. Но най-главното съображение е слѣдующето, именито чл. 8 визира, штоу лицата да се отказватъ сами отъ своитѣ права; той

казва, че тѣзи търговци, които по закона иматъ право да отварятъ заведенията си въ празнични дни, могатъ да рѣшатъ за себе си да не отварятъ, стига $\frac{2}{3}$, голѣмото болшинство, отъ тѣхъ да рѣшатъ това. Значи, сами тѣ рѣшаватъ за своитѣ интереси. А какво прѣдлага г. Драгиевъ? Да дадемъ право на общинитѣ да законодателствуватъ, щомъ $\frac{2}{3}$ отъ тѣхъ пожелаатъ да затворятъ кръчмитѣ. Монѣ съсъди, били тѣ петъ или десетъ души, нѣматъ право да законодателствуватъ. да ми затварятъ кръчмата или заведението тогава. когато законътъ ми позволява да го отварямъ. Ние даваме по този начинъ право на една частъ отъ населението да рѣшава въпроси противозаконни. Това не е приемливо, и ние не трѣбва да създаваме такъвъ прецедентъ. Това едно.

Друго, г. г. народни прѣдставители! Азъ вѣрвамъ, че това прѣдложение, ако се приеме, ще бѣде неприложимо и ето защо. По какъвъ начинъ ще се узнае, че въ едно село отъ 5—6 хиляди души $\frac{2}{3}$ отъ избирателитѣ го желаятъ? Трѣбва да гласуватъ по избирателния законъ; иначе, не може да се знае, че $\frac{2}{3}$ го желаятъ. Пъкъ и да се приеме това прѣдложение, то нѣма да се приложи никой пътъ. Азъ не вѣрвамъ въ България да се намѣри село, дѣто $\frac{2}{3}$ отъ избирателитѣ да желаятъ да се затворятъ кръчмитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато г. Драгиевъ говори по този членъ, азъ разбрахъ, че той иска да каже $\frac{2}{3}$ отъ самитѣ кръчмари, но щомъ стана $\frac{2}{3}$ отъ жителитѣ, ние не можемъ да поддържаме такова прѣдложение.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: И женитѣ вътрѣ — безъ разлика на полъ.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: А-а-а!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да.

В. Георгиевъ: Ние можемъ да поддържаме такова едно прѣдложение, но тогава трѣбва да освободимъ кръчмаритѣ отъ всѣкакви данѣци, защото кръчмаритѣ плащатъ данѣци и празницитѣ имъ сѣ главниятъ поминѣкъ, тѣй да се каже, днитѣ, когато тѣ трѣбва да печелятъ; тогава, по-добрѣ да рѣшимъ да нѣма кръчми по селата; по съмъ благодаренъ да рѣшимъ туй, отколкото да отидемъ да даваме право на жителитѣ да рѣшаватъ, въ кой денъ да се затварятъ кръчмитѣ. Тукъ даваме право на $\frac{2}{3}$ отъ извѣстно съсловие, напр., на занаятчиитѣ, отъ единъ градъ, на които е позволено да отварятъ заведенията си, да си даватъ съгласието да се затварятъ дюканиитѣ и въ празницитѣ, а не гражданитѣ да даватъ своето съгласие за това. Последното не е право, и не трѣбва да се приема този възгледъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски, за пояснение.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ вземахъ думата да си прочета прѣдложението, защото г. Драгиевъ отиде много напредъ. (Смѣхъ) Той иска да разрѣшава и въпроса за женитѣ, а пъкъ у насъ женитѣ още не отиватъ въ кръчмитѣ, затуй тѣхъ не бива да мѣсимъ въ тая работа. Г. докладчикътъ не е правъ, като казва, че не вѣрва, какво въ България ще се намѣри нѣкъдѣ такова населено мѣсто, дѣто жителитѣ да поискатъ затварянето на кръчмитѣ въ празникъ. Ще се намѣри, г. докладчикъ, както се намѣриха села, които рѣшаватъ съвсѣмъ да нѣматъ кръчма и да не я търпятъ. Ето

моего прѣдложение; то е като прибавка къмъ члена, който има да гласуваме: „Когато $\frac{2}{3}$ отъ избирателитѣ въ едно населено мѣсто, чрѣзъ референдумъ, приематъ да биватъ затворени кръчмитѣ прѣзъ цѣлия празниченъ денъ, последното се уважава за една година отъ датата на рѣшението“. Ще се даде заявление на кмета и ще се питатъ селянитѣ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Значи, селянитѣ да законодателствуватъ по такива работи.

К. Мирски: Не е запрѣтена такава работа; това е само за тѣхното село; всѣки може да законодателствува у дома си.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Ще пристѣпия къмъ гласуване. Направенитѣ прѣложения отъ г. Драгиева и отъ г. Мирски, депозиранни писмено въ бюрото, се касаятъ за добавки или нови алинеи къмъ чл. 8, заради туй ще дамъ на гласуване чл. 8 тѣй, както е приетъ отъ комисията.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 8 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Прѣдложението за нова алинея къмъ чл. 8, направено отъ г. Драгиева, е слѣдующето: (Чете) „Когато $\frac{2}{3}$ отъ жителитѣ на едно село или градъ отъ 20 години нагорѣ“ — а пъкъ има и 17-годишни, които пиятъ (Смѣхъ) — „безъ разлика на полъ, пожелаатъ да гласуватъ, да бѣдатъ затворени кръчмитѣ въ празниченъ денъ, това рѣшение се утвърждава отъ министра на вътрѣшнитѣ работи, публикува се въ „Държавенъ вѣстникъ“ и влиза въ сила“. Моля, които приематъ това прѣдложение, направено отъ г. Драгиева, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема.

Прѣдложението, направено отъ г. Мирски, макаръ и прочетено отъ него, пакъ ще го прочета, за да може да се разбере: „Когато $\frac{2}{3}$ отъ избирателитѣ въ едно населено мѣсто, чрѣзъ референдумъ, приематъ да биватъ затворени кръчмитѣ прѣзъ цѣлия празниченъ денъ, последното се уважава за една година отъ датата на рѣшението“.

Моля, които приематъ това прѣдложение, направено отъ г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събраието не приема. (Оспорване)

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 9. На господскитѣ празници: Рождество Христово 1-и денъ, Въскресение Христово 1-и денъ, Възнесение, празницитѣ на съшествието на Св. Духъ 1-и денъ; светителскитѣ: Нова-година и Св. Св. Кирилъ и Методий и официалнитѣ дни: 19 февруарий, 2 августъ и 22 септемврий, всички горѣпоменати учрѣждения и заведения сѣ затворени и всѣка работа прѣустановена прѣзъ цѣлия денъ.“

„На тѣзи дни изключение се допуска само за учрѣжденията и заведенията, упоменати въ чл. 5 на настоящия законъ, които, поради невъзможността абсолютно да прѣкратятъ работата си, свеждатъ я до възможния минимумъ учрѣжденията, чрѣзъ прилагането на специалнитѣ си въ подобни случаи наредби, а заведенията отварятъ, колкото за да дадатъ помощъ или подслонъ на клиентитѣ и гоститѣ си. Забавления и увеселения въ градини и на открито мѣсто се допускатъ само слѣдъ пладне.“

Министъръ Н. Мушановъ: Само да се забѣлѣжи, че и 22 септемврий е прибавенъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Азъ прѣдварително заявихъ, че има печатни погрѣшки, които ще обадя при четенето, и прочетохъ и 22 септемврий.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 9, както г. докладчикътъ го докладва сега, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 10. Прѣзъ първата и последната седмица на великитѣ пости запрѣщаватъ се всѣкакви театрални прѣдставления и публични увеселения. Въ мюсюлманскитѣ села това разпореждане не се прилага“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Понеже има голѣмо искане, щото само прѣзъ последната, сирѣчь прѣзъ страстната седмица, да се запрѣтятъ всѣкакви театрални прѣдставления и публични увеселения, азъ бихъ молилъ Събранието да се гласува членътъ така: „Прѣзъ страстната седмица на великитѣ пости запрѣщаватъ се всѣкакви театрални прѣдставления и публични увеселения“ и пр.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоиментъ Савовъ.

С. Савовъ: Само една дума искамъ да се добави, именно, дѣто се казва въ „мюсюлманскитѣ села“, да се каже „въ чисто мюсюлманскитѣ села“ — да се прибави думата „чисто“.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: То се разбира.

С. Савовъ: Не се разбира.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 10 така, както биде докладванъ и поправенъ отъ г. министъръ-прѣдседателя, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 11. Въ чисто мюсюлманскитѣ села търговскитѣ заведения могатъ да бѣдатъ отворени и работата продължава прѣзъ празничнитѣ дни, съ изключение прѣзъ днитѣ: 19 февруарий, 2 августъ — възшествието на Негово Величество царя на българския прѣстолъ и 22 септемврий.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ, като членъ на комисията, ще ви заявя, че по този членъ не достигнахме до едно съгласие, и се напечата тѣй, по едно споразумѣние между прѣдседателя на комисията и г. министра. Азъ мисля, че ние ще направимъ една грѣшка, ако туримъ тукъ думитѣ „чисто мюсюлманскитѣ села“, защото въ моята община има шестъ села, тритѣ сж чисто мюсюлмански, а другитѣ иматъ по 15 къщи българи — и не само тамъ, но изъ цѣла България има такива общини — и за тия 15 български къщи ние трѣбва да тероризираме турското население въ тия села и да му запрѣщаваме да работи, когато другото съседно село, което е чисто турско, ще работи. Ние трѣбва да разгледаме този въпросъ малко по-сериозно, защото ще повдигнемъ една голѣма неенавистъ въ турското население, когато едно комшийско село ще работи, а друго нѣма да работи, защото имало десетъ къщи българи въ туй село. Та тая дума „чисто“ си нѣма мѣстото. Нека кажемъ „мюсюлмански села“, като се разбиратъ такива, дѣто болшинството е мюсюлманско; тамъ да се позволява на мюсюлманитѣ да работятъ, ако правимъ отстъпки.

Моето прѣдложение въ комисията бѣше: „Въ мюсюлманскитѣ села“ — или за мюсюлманитѣ въ селата — „търговскитѣ заведения, освѣнъ на 19 февруарий и 2 августъ — възшествието на Негово Величество царя на българския прѣстолъ, въ другитѣ дни могатъ да работятъ“. Тѣй че, ние бѣхме достигнали до такава редакция, но понеже бѣше напреднало врѣмето, оставаше да питаме г. министра. Мисля, че, ако се приеме членътъ въ такава обща форма, ще бѣде задоволителенъ за всички мюсюлмански населения въ селата. Въ градоветѣ тѣ сж свикнали, тамъ тѣ сж при други обстоятелства, но въ селата, дѣто даже петъкъ не гледатъ, работятъ прѣзъ цѣлата седмица лѣтно врѣме, ние ще направимъ грѣшка, ако приемемъ чл. 11 тѣй, както е напечатанъ, безъ да се взема едно окончателно рѣшение по него отъ комисията.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. докладчикътъ ще обясни, какъ стои въпросътъ съ разискванията въ комисията относно този членъ. Азъ имамъ да кажа само туй. Въ комисията, дѣйствително, станаха разисквания по този членъ, да се прѣдвиди недѣлната почивка и за мюсюлманското население, като даже се прѣдлагаше, щото за седмична почивка да се опрѣдѣли петъкътъ. По този въпросъ, обаче, прѣдложение не се направи, нова редакция не се даде, и членоветѣ отъ комисията останаха на тази редакция. Онова мнѣние, което се изказа въ комисията, азъ по дългъ го съобщихъ на г. министъръ-прѣдседателя. Друга редакция не е прѣдложена въ комисията и, слѣдователно, тази редакция остана и тя влиза въ члена.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: Въ члена, който приехме вече, се казва: „Въ мюсюлманскитѣ села“... Съ това какво разбираме? Разбираме ли въобще села, въ които живѣятъ само мюсюлмани? Не, но въ които прѣобладава мюсюлманското население. Въ този членъ, който ще гласуваме сега, като прибавяме думата „чисто“, ние правимъ една грѣшка, защото, ако има двѣ християнски къщи въ едно мюсюлманско село, тамъ вече ще бѣде друга наредбата. Бива ли да туряме въ зависимостъ отъ 2—3 или само отъ нѣколко християнски къщи едно голѣмо число население? Тѣй като ние приехме въ този законопроектъ, погорѣ, въ единъ членъ, $\frac{2}{3}$ да е прѣобладаващото население, нека и тукъ да приемемъ $\frac{2}{3}$, и да кажемъ: „Въ селата, въ които $\frac{2}{3}$ отъ населението е мюсюлманско, търговскитѣ заведения могатъ да бѣдатъ отворени“ и т. н. Оставете свобода, г-да. Менѣ ми се струва, че туй ще бѣде добро. Членътъ да започва така, г. министре: „Въ селата, въ които $\frac{2}{3}$ отъ населението е мюсюлманско“ — и да слѣдва — „търговскитѣ заведения могатъ да бѣдатъ отворени и работата продължава прѣзъ празничнитѣ дни, съ изключение“ и т. н.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ: Азъ си запазвамъ правото по чл. 12.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Тишевъ.

Г. Тишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще прѣдложа тоя членъ да се унищожи по слѣдующата причина. Настоящиятъ законопроектъ, между другото, може да се каже, даже и най-главното, гони

да даде недѣлна почивка на населението въ България. Цѣлѣта на това нѣщо е, за да се не изнуряватъ работниците и населението отъ трудъ, особено отъ физически трудъ. И по тая причина, именно, законътъ казва: всичкитѣ търговски заведения трѣбва да бѣдатъ затворени въ празничнитѣ дни. Не разбирамъ, защо за мюсюлманитѣ се прави противното нѣщо. Както християнитѣ, евреитѣ и всички въобще други, немюсюлмани, въ княжеството иматъ нужда отъ недѣлна почивка, така сѣщо и мюсюлманското население, собствено търговското такова, ще има нужда отъ такава почивка. Ако се гледа на въпроса малко религиозно, тогава можеше да се направи за мюсюлманитѣ нѣкое изключение, защото нѣкои считатъ, че е умѣстно за търговцитѣ въ такива села почивката да бѣде въ петъкъ. Но, въ случая, за насъ не може да има значение туй, защото знаеатъ, че мюсюлманитѣ не се задължаватъ отъ религията си да почитатъ петъка така, както насъ задължава нашата религия да почитаме недѣлята. Затуй намирамъ, че не ще бѣде противъ тѣхната религия, ако иматъ недѣлната почивка въ недѣлята, вмѣсто въ петъка. Че трѣбва и тия мюсюлмани търговци да иматъ почивка, свидѣтелствува фактътъ, че ние отиваме дотамъ, щото даже на ония работници, които работятъ въ заведения, дѣто не може да се прѣкъсне работата въ недѣля, даваме имъ почивка въ единъ отъ дѣлничнитѣ дни. Защо да лишаваме мюсюлманското население отъ това нѣщо? Ето съображенията, по които намирамъ, че най-справедливо ще бѣде тоя членъ да се унищожи, да се отмѣни, да не се приема.

К. Мирски: Значи, и на Коледа мюсюлманитѣ да празнуватъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. Мишевъ каза туй, което азъ нѣхъ да кажа, затуй считамъ за излишно да го погтарямъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има направено прѣдложение отъ г. Вълча Георгиевъ, депозирано въ бюрото, което е съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Чл. 11 да се измѣни така: „Мюсюлманитѣ въ селата могатъ да работятъ прѣзъ всички празници, освѣнъ 19 февруарий и 2 августъ — възшествието на Негово Величество царя на българския прѣстолъ“.

Най-напрѣдъ ще дамъ на гласуване чл. 11, както е приетъ отъ комисията и, ако той падне, естествено слѣдва да се гласува тогава чл. 11 тѣй, както иска да бѣде видоизмѣненъ г. Вълчо Георгиевъ.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 11, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Слѣдователно, прѣдложението на г. Вълча Георгиевъ нѣма да бѣде гласувано.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 12. Който наруши настоящия законъ, наказва се съ глоба отъ 10 до 100 л. Въ случай на повторение, глобата се удвоява, а за стопанитѣ на индустриалнитѣ заведения, въ които работятъ повече отъ двадесетъ души, глобата може да бѣде увеличена до 300 л. Глобитѣ се присъждатъ въ полза на общинитѣ“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ взехъ думата повече, за да искамъ едно обяснение.

Когато виждаме толкова голѣми глоби, азъ искамъ да попитамъ г. министра за слѣдното: напр., на 2 августъ въ цѣла България хората ще вършеятъ въ този день; ще се приложи ли законътъ съ глобитѣ и върху тѣхъ? Добръ, държавнитѣ и общинскитѣ учрѣждения ще бѣдатъ затворени, но ще можемъ ли да спремъ българския народъ, да не вършее и да не работи прѣзъ този день? Ако искаме да приложимъ този законъ, ще трѣбва да глобимъ цѣла България за този день. Та, искамъ да попитамъ само, какъ мислите да прилагате този законъ? Ако мислите да го прилагате за всички, то е немислимо.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Разбира се, че не се отнася до селскитѣ работи.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Величко Душковъ.

В. Душковъ: Г. г. народни прѣдставители! Съгласенъ съмъ съ г. докладчика да се приеме чл. 12 така, както се прочете, съ едно малко измѣнение — глобитѣ да се намалятъ отъ 5 до 50 л. най-много. И ето защо: може нѣкъдѣ отъ партизански страсти да взематъ да глобятъ нѣкои търговци единъжъ, дваъжъ, триъжъ и четъ пѣти и по този начинъ могатъ да ги съсиятъ. Тѣй че, азъ прѣдлагамъ глобитѣ да бѣдатъ за първия пѣтъ отъ 5 л. и послѣ да се увеличаватъ до 50 л.

С. Бабаджановъ: Сждътъ ще ги налага — нѣма опасностъ

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 12 така, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 13. Нарушенията на настоящия законъ се констатираатъ отъ полицейско-административнитѣ или общинскитѣ власти чрѣзъ актове, подписани отъ съставителя и поне отъ двама свидѣтели, и съ подеждни, по общия редъ на углавното сждопроизводство, на надлежния мирови сждия.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Добри Митовъ.

Д. Митовъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ чл. 13 виждаме, че дѣлата, които ще се образуватъ прѣдъ мировия сждия, ще се образуватъ въ слѣдствие на тия актове, съставени по този членъ, и мировиятъ сждия ще трѣбва да разпита свидѣтелитѣ, при каква обстановка сж намѣрили човѣка да търгува и пр. Това ставаше така и досега, обаче, мировиятъ сждия често насрочваше тия дѣла слѣдъ 5—6 мѣсеца, а нѣкой пѣтъ и слѣдъ година. Ако дѣлата сж насрочени слѣдъ година, едно нѣщо има, че по чл. 172, ми се струва, отъ наказателния законъ, има прескрипция и всичко констатирано пада, а ако се не насрочатъ слѣдъ една година, даже нѣма специална прескрипция, а обща, по наказателния законъ. Ако се насрочи слѣдъ 3—4 мѣсеца дѣлото, вие ще видите, че, когато ще дойдатъ свидѣтелитѣ, не могатъ да ви разправятъ, при каква обстановка сж намѣрили отворенъ дюкяна и въ слѣдствие на туй падатъ тия актове. Ще моля Народното събрание, щото да се задължатъ мировитѣ сждии да даватъ спѣшностъ на дѣлата по тия актове, да ги гледатъ по-скоро, и затуй на края на този членъ да кажемъ така: „Дѣлата се разглеждатъ спѣшно“. Ако ние не задължимъ мировитѣ сждии да ги гледатъ спѣшно, ще видите, че въ края на крайщата нищо нѣма да излѣзе, както досега не е излѣзло. Най-късно до единъ мѣсець мировиятъ сждия да разгледа тия дѣла.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: При разглеждането на законопроекта на първо четене азъ споменахъ за онуй голѣмо зло, което мнозина наши български граждани търпятъ отъ суевѣрнитѣ празници, отъ тѣй нареченитѣ змийски, гущерски, вълчи и пр. празници. Ето защо азъ искамъ да се прибави къмъ чл. 13 слѣдующето: „По сѣкия начинъ се прѣслѣдватъ и наказватъ и ония, които прѣчатъ нѣкому да работи въ суевѣрнитѣ празници“. Азъ запитахъ г. докладчика за това; той ми каза, че това се постигало съ наказателния законъ, но азъ бихъ желалъ той да даде такова тълкуване, за да се разбира тая работа. Ако вие не се съгласите да се възприеме това тукъ, то съгласете се, че, ако нѣкой български гражданинъ се оплаче отъ една тѣлна отъ 5—6 души, напили се въ такъвъ празникъ, които му прѣчатъ да работи, да си гледа работата, тѣ да бждатъ наказани. Подъ прѣдлогъ на нѣкакви обичайни празници, прѣчатъ на нѣкого да работи, взематъ му плуга и пр., а тия работи не трѣбва да се допускатъ въ една държава. Ето защо азъ моля г. докладчика да се съгласи на това мое прѣдложение.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

Н. Мирски: Въпросътъ за слѣшното разглеждане на дѣлата ще трѣбва да се уреди въ углавното сѣдопроизводство, както за този родъ дѣла, така и за други такива, които не търпятъ отлагане. Въпросътъ, който втори пътъ повдига сега народниятъ прѣдставител г. Стоименъ Савовъ, трѣбва да се разрѣши тукъ, като имаме прѣдъ видъ туй, което става въ живота. На единъ празниченъ денъ, който не фигурира въ настоящия законъ, отива нѣкой на нивата си да работи, но отиватъ 5—6 души и му възпрѣпятъ да работи. Такива хора може да се наказватъ и по досега дѣйствующия законъ, но менъ ми се струва, че по-добрѣ ще бжде тукъ да прѣдвидимъ наказанието за тия хора и да приемемъ единъ членъ въ слѣдующата редакция: „По прѣдидущия членъ се глобяватъ и ония, които възпрѣпятъ да работи на нѣкого да работи въ празници, непрѣдвидѣни въ настоящия законъ“ — до 300 л. глоба е достатъчно.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! И азъ, когато прѣглеждахъ този законопроектъ, съзрѣхъ най-вече тази празнота. Който не е живѣлъ въ село, той не е почувствувалъ тежестта на това прѣслѣждане. Въ единъ нищоженъ празникъ единъ безграмотенъ кметъ заповѣдва на цѣлото село да не отива на работа или пъкъ праща пѣдаритѣ, за да взематъ мотикитѣ на работниците. По-хубаво е да се забрани туй нѣщо. Благодарение на едно окръжно на покойния Петковъ, спрѣха се донѣкъ производитѣ. Въ туй окръжно се заповѣдаше на кметоветѣ да не прѣчатъ на хората да извършватъ кърскитѣ работи, освѣнъ въ недѣлни и въ нѣкои други празници. Хубаво ще бжде да се възприеме това, което иска г. Стоименъ Савовъ, да се постави една клауза въ забѣлжката или въ отдѣленъ членъ, съ която да се забрани на такива невѣжки хора да прѣчатъ на работата на хората.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Чудя се, какъ могатъ да се намѣрятъ юристи въ нашата

срѣда да повдигатъ въпроси, за които ние имаме закони, въ които даже се прѣдвиджатъ много тежки наказания. Г. Мирски ни застава да гласуваме нова добавка, за да се наказва съ глоба оны, които ограничава свободата на всѣки български гражданинъ да отиде да си върши своята работа. Ами че съ глоба ли ще наказваме такъвъ човѣкъ? Въ наказателния законъ е прѣдвидѣнъ тѣмниченъ затворъ за подобно дѣяние. Какъ ще отиде нѣкой да ви лиши отъ свободата да работите? Ако вие не се оплатете, на васъ могатъ да взематъ цѣлия имотъ. Не е мѣстото тукъ на тая добавка. Васъ ще ви тикнатъ въ затвора, ако ограничите нѣкого да отиде да си гледа работата. Вие, г. Мирски, най-много се противопоставяте, когато искаме да правимъ закони на кутурица и да вмѣкваме вжтрѣ нѣща, на които не имъ е тамъ мѣстото. Азъ моля да се гласува членътъ тѣй, както е.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски, за пояснение.

Н. Мирски: Г. Екимовъ говори като-че-ли не знае живота. Кметоветѣ сж, които вършатъ тия работи.

А. Екимовъ: Кметътъ е длѣжностно лице и още повече би трѣбвало да бжде наказанъ, когато ограничава свободата на другитѣ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ разбирамъ да туримъ нѣкои наказателни разпорѣждания въ специалнитѣ закони, какъвто е настоящиятъ законопроектъ, но само тогава, когато тѣ не фигуриратъ въ общия наказателенъ законъ. Когато има наказателни разпорѣждания въ общия наказателенъ законъ, дѣто се прѣдвиджатъ наказания по-строги, отколкото въ този членъ...

Н. Мирски: Кажете ми наказанието, което ще се наложи на кмета, който прати нѣкого да вземе мотиката нѣкому.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Ще Ви кажа. Азъ се чудя, че именно г. Мирски повдига този въпросъ. Той трѣбваше най-много да знае, че у насъ началата на нашето публично право сж гарантирани и отъ основния ни законъ — конституцията. Едно отъ тѣзи начала на нашето публично право е, прѣди всичко, личната свобода и свободата на търговията, т. е. да отива кой кждѣто ще и да се занимава съ своята работа и да търгува, когато ще и кждѣто ще, освѣнъ ако това му е запрѣтено отъ закона. Чудно ми е, какъ г. Мирски, който има претенцията на човѣкъ, който разбира отъ парламентаризмъ и конституционализмъ, да идва тукъ и да ни казва, че трѣбва да прѣдвидимъ особено наказание и глоба за тия, които нарушаватъ тия основни начала на нашето публично право, именно личната свобода и свободата на занятие. И сега не ми е чудно, дѣто г. Екимовъ, като търговецъ, му прави такава бѣлжка.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 13, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ръжката. (Мнозинство) Събранието приема.

Къмъ този членъ има направено прѣдложение отъ г. Добри Митовъ, да се притури нова алинея, въ която да се казва: „Дѣлата се разглеждатъ слѣшно“.

Министър-председател А. Малиновъ: Г. г. народни представители! Предложението на г. Добри Митова е едно пожелание. Законътъ заповѣдва, а не пожелава. Да се гледатъ дѣлата спѣшно, то е много относително понятие — то би значило да гласуваме *à la desiderata*.

Д. Митовъ: Добрѣ, оттеглямъ го.

Председателствующъ Н. Гимиджийски: Има направено предложение отъ г. Кръстю Мирски. Г. Мирски! Вие сте казали чл. 12 . . .

К. Мирски: Новъ, 12а.

Министър-председател А. Малиновъ: Г. Мирски! Азъ не мога да намѣря наказателния законъ въ тая минута, но подобно едно дѣйствие, струва ми се, е предвидѣно въ него.

К. Мирски: Не е предвидѣно, г. министре.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Предвидѣно е.

Министър-председател А. Малиновъ: Зная, че това е предвидѣно.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: Нѣма нужда да се търси, защото Народното събрание не е училище да посочва на хората ония членове, които тѣ не знаятъ. Тѣ трѣбва да ги знаятъ.

К. Мирски: Има предвидѣно наказание за дѣйствие, извършено непосредствено, но когато кметътъ прати нѣкого да вземе мотиката нѣкому, това не е предвидѣно.

Председателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ новия чл. 12а, предложень отъ г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Докладчикъ д-ръ Л. Дѣяновъ: (Чете)

„Чл. 14. Законътъ за празничнитѣ дни въ България отъ 31 януарий 1900 г. и всички наредби, които противорѣчатъ на настоящия законъ, се отмѣняватъ“.

Председателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 14, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председател А. Малиновъ: Г. г. народни представители! За утрѣ моля да поставимъ на дневень редъ:

на първо мѣсто: първо четене законопроекта за приходитѣ и разходитѣ на разнитѣ фондове за 1911.; слѣдъ това слѣдва, както си е днешниятъ дневень редъ.

Слѣдъ изчерпването му моля отсега да се вземе рѣшение, да се постави на дневень редъ първо четене законопроектитѣ: за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ закона за углавното сѣдопроизводство и за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ закона за углавното мирово сѣдопроизводство; защото би било желателно да се гласуватъ по принципъ и да се изпратятъ въ комисията по правосѣдието, за да може да работи тая комисия.

Моля Събранието да приеме този дневень родъ.

Председателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ направеното предложение отъ г. министър-председателя за дневния редъ на утрѣшното засѣдание, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато на 9 ч. 20 м. вечеръта)

Председателъ: Д-ръ П. Ораховацъ.

Подпредседателъ: Н. Гимиджийски.

Секретаръ: Д. МИТОВЪ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.